

Cizinec ve třídě: pohled zevnitř

Metodika a průvodce pro učitele

Jan Musil & Jaroslav Říčan

Vědecká redakce: PhDr. Ladislav Zilcher, Ph.D.

Odborní recenzenti: Doc. PhDr. Karel Pančocha, Ph.D.

Mgr. Zdeněk Svoboda, Ph.D.

Jazyková korektura:

Grafická úprava a návrh obálky: Ing. Lukáš Příbyl

Vydalo Nakladatelství ...

Copyright © Jan Musil & Jaroslav Říčan

ISBN ...

Tato publikace vznikla za podpory projektu OP VVV „Škola pro všechny: Inkluze jako cesta k efektivnímu vzdělávání všech žáků“, reg. č. CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000210.

Obsah

Předmluva.....	5
Projekt	5
Metodika.....	6
1 Dnešní svět.....	8
Terra nostra	8
Jak vypadá dnešní svět?.....	9
Migrace.....	11
Globalizace.....	12
2 Etnicita	15
Rasa, jazyk, zvyky, náboženství	15
Rodina a škola	23
Cizinci v české škole.....	24
Češi jako cizinci.....	25
3 Stereotypy.....	28
Stereotypy.....	28
Předsudky	31
...a co s nimi?.....	33
Sociální bubliny	35
4 Legislativa.....	37
Základní právní normy.....	38
Právní normy cizinecké.....	39
Ostatní & důležité	41
5 Inkluze.....	45
Vzdělání pro všechny.....	45
Jedno kurikulum vládne všem.....	48
Asistent a jeho role.....	50
6 Pedagog	52
Pedagogické kompetence.....	52
Třídní management.....	55
Třídnická hodina.....	56
Osobnost a autorita.....	56

Rozvoj a vzdělávání.....	57
7 Dobrá praxe.....	60
Žák-cizinec přichází.....	60
Rodina.....	64
Český jazyk jako druhý jazyk.....	69
Cíle a hodnocení.....	72
Pomůcky.....	73
Zapojení žáků do výuky.....	76
Prezentace školy.....	81
Aktivity pro výuku.....	84
8 Informační blok.....	137
Instituce.....	137
Adresář.....	140
Informační zdroje.....	143
Slovníček vybraných pojmů.....	146
Závěr.....	149
Quo vadis?.....	149
Hic sunt leones.....	149
Věcný rejstřík.....	152
Použitá literatura.....	154
Monografie, sborníky.....	154
Elektronické zdroje.....	156
Zákony a jiné předpisy.....	157

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Předmluva

Celá země mluvila jednou řečí, jedněmi slovy.

Gn 11, 1

Svět se mění velmi rychle, populace roste a pohybuje se podle předem neznámých pravidel, znalosti a dovednosti každého jedince jsou vystavovány každodenním zkouškám, informace kmitají v neuvěřitelných objemech, technologie opravují pohled na skutečnost, mezilidské vztahy podněcují neustálé hodnocení jejich (ne)stálosti. Škola zůstává jedním ze základních kamenů většiny společenských systémů.

Prostředí škol vztažené ke každé společenské skupině budí jiná očekávání, křísí naděje či hasí požáry neúspěchů. A mnoho dalších funkcí popsaných ať už literárně či přesně vědecky nese i česká škola vstříc novému století. V něm se zatím ukazuje, že model tradičního vidění světa (MY vs. ONI) nevede k dobrým koncům, i proto lidé hledají alternativní cesty, jak dosáhnout kýžených cílů. Hlavním mottem celého následujícího textu je tak věta, která umožňuje individuální přístup, poskytuje dostatečný prostor pro manévrování v různých situacích, které nelze předjímat, a zároveň dává návody:

Cesta je cíl.

Projekt

Multidisciplinární projekt Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem *Škola pro všechny: Inkluze jako cesta k efektivnímu vzdělávání všech žáků* (podpořeno v rámci OP VVV pod reg. č. CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000210, více viz web projektu: <http://inkluzе.ujep.cz>), v jehož rámci tento text vznikl, se zaměřil na nově zaváděný princip inkluzivního vzdělávání do českého školského systému. Jedním z hlavních cílů je zvýšení otevřenosti škol v oblasti inkluze prostřednictvím jednotlivých klíčových aktivit. Podpora jednotlivých pedagogů, setkání, metodické vedení, diskuse nad dokumenty, rozbor situací a mnoho dalších aktivit jednotlivých metodiků či metodických týmů

vedou právě po výše zmíněné symbolické cestě k cílům, jimiž má být inkluzivní vzdělávání naplňováno.

Metodika vznikla v rámci klíčové aktivity KA 07 *Metodická podpora pedagogů při práci s heterogenními skupinami* (konkrétně *metodika pro práci s žákem jiného etnika*). Souběžně s projektem je v gesci Národního institutu pro další vzdělávání v Praze řešen projekt (*Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi*) zaměřený na systémovou stránku inkluze skrze realizaci Akčního plánu inkluzivního vzdělávání pro roky 2019–2020. Podobných projektů se v rámci České republiky realizuje vzrůstající množství, čímž by měl být splněn cíl všech: Inkluzi jako vzdělávací platformu uvést do českého školství, naučit se zahrnout inkluzivní principy a postupy do portfolia pedagogických kompetencí aktivních učitelů a zároveň i studentů pedagogických oborů.

Metodika

Hlavním textovým výstupem *metodika pro práci s žákem jiného etnika* je publikace, kterou držíte v ruce. Jejím cílem je již podle názvu pohled zevnitř. Autoři mají zkušenosti z různých stupňů škol, ovšem ukazuje se, že největší obtíže mají žáci jiného etnika na základních školách, i proto se celý text zaměřuje zejména na prostředí základní školy. Systém základní školy se naproti tomu některým cizincům jeví jako stabilní prvek prožívané společenské změny, kterou si procházejí, protože povinná školní docházka je garantována zákonem.

Autoři považují za důležité předem sdělit, že metodika nemůže poskytnout návod na řešení konkrétní situace, protože podmínky se v různých případech pochopitelně různí a nelze poskytnout jednotný, univerzální a vždy platný postup k řešení. Metodika dává návod, jak k řešení dojít či k němu alespoň směřovat. V českých školách se aktuálně nachází desítky tisíc žáků-cizinců, z nichž se každý nachází ve zcela odlišné situaci: rodinné zázemí, jazykové kompetence, lékařská anamnéza, dosavadní školní zkušenosti, úroveň znalostí a sociálních dovedností, sociální statut, délka a režim pobytu atd. Chceme-li popisovat možná řešení té které konkrétní situace, musíme znát všechny proměnné, což – objektivně vzato – není možné, neboť by muselo existovat odpovídající množství metodik, které by individualizovaly řešení situace pro každého jednotlivého žáka. Musely by tedy vzniknout desítky tisíc metodik.

Text je členěn do tematických celků, jimiž se některé motivy prolínají (etnicita, stereotypy, osobnost pedagoga, legislativa), avšak celkově popisují stávající situaci českého školství ve vztahu ke vzdělávání žáků-cizinců. Jednotlivé kapitoly obsahují vždy hlavní text, doplňující texty v infoboxech, grafy, tabulky a další ilustrace.

Největší část publikace zabírá kapitola Dobrá praxe: vedle hlavního textu obsahuje aktivity vhodné do výuky i s přílohami. Tyto aktivity jsou vhodné k uskutečnění před příchodem žáka-cizince do třídy, po jeho příchodu i kdykoliv jindy. Naprostá většina z nich vychází z obecně platných principů, které v českých školách známe jako průřezová témata (*Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova*) a která těmito aktivitami lze naplňovat v daných předmětech. Zároveň představují dobrou zásobu aktivit pro třídnické hodiny. Podkladem pro tuto kapitolu byly rozhovory s žáky-cizinci a pedagogy, kteří je vzdělávají. Oběma skupinám patří poděkování za spolupráci.

Metodiku v různých fázích četli pedagogové, kteří nám poskytovali důležitou zpětnou vazbu. Některé aktivity z bloku *Dobrá praxe* ověřili se svými žáky, připomínkovali některé postupy či navrhovali jasnější formulace, za což jim patří dík autorů.

Dovolujeme si podotknout, že v textu publikace se objevují různá označení pro pedagogické pracovníky (nejčastěji pedagog, učitel). Generické maskulinum není protestem vůči skladbě průměrné české sborovny. Kolegyň učitelek si hluboce vážíme – bez nich by české školy zely prázdnotou.

Přejeme si, aby *pohled zevnitř* přinesl pedagogům a jejich žákům něco nového. Něco, co může pomoci najít společnou řeč. A společnou cestu.

Jsem ráda za doporučení u třídních hodin, leccos použiju, i když ve třídě nemám cizince. A motivovalo mě to k dalšímu studiu kolem třídy, třídního klimatu atd.

Jana, učitelka

Oceňuji řazení textu, přijde mi logické a přehledné.

Kateřina, učitelka

Autoři

1 Dnešní svět

Geopolitika (angl. geopolitics) je vědní disciplína vyzdvihující vliv geografických faktorů na vývoj společnosti.

Malý geografický a ekologický slovník

Terra nostra

V dnešním světě existují zhruba dvě stovky států a další desítky závislých území, přičemž se podle odhadů na naší planetě pohybuje přes 7,5 miliardy lidí (prosinec 2017, OSN). Pokud spočítáme průměrnou hustotu zalidnění, dojdeme k číslu přes 14 osob na jednom km². Jenže se jedná o průměr, skutečnost je velmi odlišná v Nizozemsku, Litvě či Mongolsku.

Obecně se má za to, že lidé si vybírají místo k životu podle mnoha kritérií, jež mohou ovlivnit kvalitu jejich života ale i jeho délku. Mezi takto zásadní hlediska patří zcela jistě bezpečnost té které oblasti, dostupnost zdravotnictví, dopravní obslužnost, pracovní příležitosti, vhodnost přírodního prostředí. Všechny tyto podmínky ovlivňující lidská rozhodnutí můžeme nazvat osobními. Vedle nich se jako nevyřčené, ale všemi posuzované, objevují struktury o řád vyšší, které můžeme nazývat společenskými. Jedná se o bezpečnost státní a mezinárodní, stav ekonomiky, politickou situaci či dodržování lidských práv.

Nejlidnatější země světa

Čína	1,4 mld.
Indie	1,3 mld.
USA	325 mil.
Indonésie	265 mil.
Brazílie	210 mil.
Pákistán	199 mil.
Nigérie	193 mil.
Bangladéš	165 mil.
Rusko	143 mil.
Mexiko	130 mil.

Zdroj: Worldometers.info

Kombinací obou úrovní dostáváme obraz vybrané oblasti s jasným vyzněním: tady chci/nechci žít. Geopolitika se zabývá, mimo jiné, právě zjišťováním okolností, které mohou lidem dát impuls ke stěhování (viz další kapitola). Pro obyčejného člověka, žijícího v libovolném místě světa se bude geopolitický náhled na věc zdát odtažitý od reality života v savaně, na ropné plošině či ve velkoměstě, nicméně právě vyšší úroveň podmínek ovlivňuje rovinu osobní, a to značně.

Státy ve státě

V minulých letech se v médiích objevily zprávy o nově vzniklém státu **Liberland** (vznik 13. 4. 2015) na území říčního ostrova mezi Chorvatskem a Srbskem.

Tento nový stát velmi rychle získal obyvatele, které přilákalo neobvykle volné právní prostředí. Dnes stát uvádí počet obyvatel atakující hranici deseti osob.

Podobných států existují na světě desítky, ovšem bez výrazných mezinárodně-právních úspěchů (Sealand, Molossia).

Jak vypadá dnešní svět?

Při zběžné kontrole novinových titulků, internetových diskusí či sdělení moderátorů má člověk pocit, že se neustále něco děje a Česko je všeho nedílnou součástí.

Je na místě si říci, že střední Evropa, pomineme-li vnitropolitickou situaci, je za uplynulých padesát let jedním

z neklidnějších regionů na světě. Jak je tedy možné, že víceméně obratem můžeme analyzovat události ve střední Africe či na Dálném Východě? Významnou roli hrají média a jejich rychlost, pochopitelně zejména v podobě online komunikace (viz kapitoly *Etnicita* a *Stereotypy*).

S ohledem na vývoj posledních let můžeme určit v každém světadílu několik míst, která působí nesnáze ekonomické, bezpečnostní, společenské či logistické. Říkáme jim ohniska napětí. Takové oblasti mění vztahy se sousedními státními útvary, zasahují do přirozených migračních principů a směrů, upravují ekonomiku atp. Výběr¹ aktuálních ohnisek napětí podle světadílů naleznete v tabulce níže a jejich schematické zanesení do mapy světa rovněž dále.

Světadíl	Oblast	Příčina	Vliv
<i>Evropa</i>	1 Bělorusko	Lidská práva	B, M, P
	2 Kosovo	Etnický nesoulad (historicky)	E, B, M, P
	3 Podněstří	Separáčnické snahy	E, B, M, P
	4 Ukrajina	Občanské nepokoje, konflikt s Ruskou federací	E, B, M, P
<i>Asie</i>	5 Afghánistán	Etnický a politický nesoulad	E, B, M, P
	6 Irák	Politický a bezpečnostně nestabilní	B, M, P
	7 Kašmír	Historický spor o území	B, M, P

¹ Výběr odpovídá množství cizinců vedených ve statistikách Ředitelství služby cizinecké policie a Českého statistického úřadu, kteří se v roce 2016, resp. 2017, usadili v České republice ve vyšších počtech.

	8 Kavkaz	Etnický nesoulad, občanská válka	B, M, P
	9 Rusko	Etnický nesoulad, lidská práva	B, M, P
	10 Sýrie	Občanská válka, etnický nesoulad	B, M
<i>Afrika</i>	11 Kongo	Občanská válka, etnický nesoulad, rozklad státu	E, B, M, P
	12 Libye	Rozklad státu, občanská válka	E, B, M, P
	13 Nigérie	Etnický nesoulad	E, B, M
	14 Somálsko	Rozklad státu, terorismus	E, B, M
	15 Súdán	Rozdělení státu, etnický nesoulad	B, M
<i>Vysvětlivky:</i>	B ovlivnění bezpečnosti E ovlivnění ekonomiky		M ovlivnění migrace P ovlivnění politické situace

Bezpečnost, obzvláště hovoříme-li o zajištění bezpečnosti ve vztahu k rodině, je naprosto zásadním motivem pro změnu místa bydliště. Z tohoto důvodu je bezpečnostní hledisko velmi často uváděným důvodem příchodu osob z jiných zemí (zejména u žadatelů o azyl).

Odešli jsme kvůli válce. No a taky jsme šité, v Iráku jsme to neměli jednoduché.

Ali, 15 let

Nelze ani odhlédnout od ekonomických motivů migrujících osob. V rozhovorech s žáky jiného etnika se právě tato příčina objevovala velmi často bez ohledu na zemi původu.

Strejda sehnal tátovi práci. Díky tomu mohl zařídit byt, koupit auto a tak. No a pak jsme sem přišli my s mamkou.

Anna, 15 let

Ostatně i při pohledu do statistik je patrné, že ze zhruba půl milionu cizinců žijících v Česku je cca 80 000 podnikatelů a dalších 320 000 osob v pozici zaměstnanců (velmi často jako agenturní a sezónní pracovníci v zemědělství či průmyslu).²

² Data za rok 2015, zdroj: Cizinci: Zaměstnanost | ČSÚ [online], Český statistický úřad 23. 8. 2017 [cit. dne 2. 1. 2018], dostupné z URL:<https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_zamestnanost>.

Ohniska napětí ve světě

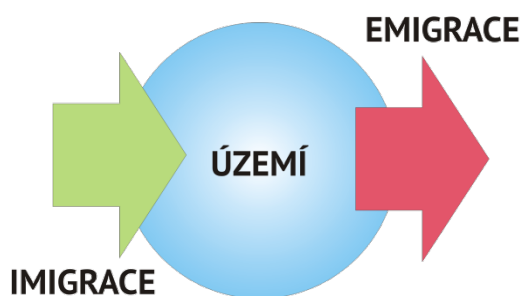

Zdroj: *OpenStreetMap* [online], OpenStreetMap contributors, 2018 [cit. dne 2. 1. 2018], dostupné z URL:<<https://www.openstreetmap.org>>.

Migrace

Jakýkoliv pohyb obyvatel mezi oblastmi se nazývá migrací (z lat. *migratio* – přesouvat),

přičemž se obvykle rozlišuje pohyb krátkodobý (např. dojíždka do práce či školy) a dlouhodobý (stěhování). Princip dlouhodobé migrace popisuje následující schéma. Jak bylo již řečeno, dlouhodobá migrace souvisí s mnoha faktory, nicméně pro potřeby pedagogické práce je vhodné

alespoň rámcově znát příčinu odchodu žáka a jeho rodiny z vlasti. Jde o navýsost citlivé téma, které rozhodně nesdělují rodiče ani žáci při prvním setkání (viz kapitoly 2, 3 a 6).

V českém školním prostředí se nejčastěji setkáváme s cizinci v režimu trvalý pobyt, dlouhodobý pobyt, azylant či žadatel o azyl (srovnej kapitolu 4). Všichni mají jedno společné: nejsou v zemi svého původu, jakkoliv u některých může dojít k přehodnocení pojmu vlast. Tento fakt je nutné mít neustále na paměti.

Migrace jako historický fenomén je odvěkou součástí dějinného vývoje (antropogeneze, osidlování pevniny, stěhování národů), nicméně v současnosti je souhrou mediální pozornosti, dostupnosti živých dat, sociální konektivity a dalších proměnných migrační pohyb vnímán příměji, rychleji a s větším dosahem.

K přistěhovalci žijícímu mezi vámi se budete chovat jako k vlastnímu. Miluj ho jako sám sebe – vždyť jste sami byli přistěhovalci v Egyptě! Já jsem Hospodin, váš Bůh.

Lv, 19,34

Bohužel se právě téměř nekontrolovatelným a nezpracovatelným proudem informací valí doprovodné jevy každé migrační vlny: stereotypy, předsudky a na ně navazující projevy nesouhlasu (viz kapitolu 4). Nelze popřít, že zdaleka ne každá migrace je vnímána jako pozitivní a přínosná pro přijímající společnost. Ideály humanity, na nichž stojí evropská civilizace, obsahují princip poskytování azylu již od středověku (viz box vlevo), nicméně současná reakce společností jednotlivých evropských zemí se od historické tradice odlišuje.

V roce 2015 se Evropa vyrovnávala s téměř 5 miliony migrujících osob, jen v Německu se počet přistěhovalých osob zvýšil na dvojnásobek (ze 700 000 na 1,5 mil. osob). Tento nárůst způsobený humanitárními katastrofami v Africe a Asii byl a dodnes je v médiích podáván leckdy kontroverzní formou a stal se téměř ve všech evropských státech nástrojem politického boje (Nizozemsko, Maďarsko, Německo, Česko aj.).

Globalizace

Vývoj společenský, ekonomický a také politický s sebou nese mnoho specifických následků, které můžeme pro zjednodušení pojmenovat globalizací. Globalizace znamená propojování světa v dané úrovni. Nejrychleji postupuje ze zřejmých důvodů propojování ekonomických zájmů států světa.

Přímým dopadem je globalizace informací: během krátké chvíle se můžeme dozvědět o čemkoliv, co se stane kdekoliv na světě. Dochází tím k přehlcení našich životů informacemi, které většinou ani nestihnáme zpracovávat, proto si vytváříme – vědomě či nevědomě – komunikační kanály, jimiž přicházejí zprávy pro nás zajímavé. Dochází tím k selekci informací a vytváření informační bubliny, ve které se pak pohybujeme. Nebezpečím je právě onen výběr, neboť se pak může stát, že získáváme informace pouze z jednoho úhlu pohledu a tím se realita zkreslí. Obdobně vznikají tzv. sociální bubliny: setkáváme se s lidmi, kteří nám jsou názorově blíže, čímž omezujeme možnost výskytu stresu a konfliktů.³

Globalizovaný svět by k sobě měl mít blíže ekonomicky, společensky i politicky. Skutečností je ovšem diferenciaci, rozdělení států světa na bohaté a chudé, rozvinuté a rozvojové, jakkoliv je pojmenujeme. Sociální nůžky či sociální nerovnost tak způsobují napětí ve světě, v jehož zájmu by měla být spolupráce a společný rozvoj základních hodnot.

Celkem jasný názor autora nápisu na globalizaci, Teplice (prosinec 2017).

³ Sociální bubliny sociologové popisují jako snižování sociální koheze ústící do polarizace společnosti čili názorové oddálení lidí do té míry, že spolu v komunikaci rychleji přicházejí do konfliktu. Tématu se věnuje např. Jan Hartl. Analýzu politických bublin české společnosti v roce 2017 najdete na <https://www.lidovky.cz/bublidy.aspx>.

Chceme-li rozumět žákům, je třeba znát prostředí, z něhož pocházejí, tušit jejich základní myšlenkové pochody, umět pracovat se stereotypy a předsudky, které si nesou odjinud, odhadnout reakci na vybranou aktivitu, argumentovat a naučit je kriticky myslet.

2 Etnicita

*Ač je jen pět hlavních barev,
modrá, žlutá, červená, bílá a černá,
jejich kombinací vznikne tolik
odstínů, že je všechny nikdo nespatří
ani za celý život.*

Sun'c: Umění války, V/8

Tradiční pojetí rozdělování lidí do různých kategorií vychází z jedné ze základních sociálních potřeb člověka, bohužel ale zcela neodpovídá modernímu pojetí humanity. I přesto zde oba pohledy (tradiční a moderní) budou stát vedle sebe, neboť jeden bez druhého by nedávaly dohromady obraz současného stavu společnosti a jejího nazírání etnicity. Etnicita vyjadřuje princip různorodosti, zjednodušeně můžeme říci, že etnicitou rozumíme příslušnost k jiným společenským skupinám, které se od nás zejména (nikoliv však výlučně) kulturně odlišují. O tématu odlišnosti a možných dopadech pak nalistujte kapitolu *Stereotypy*.

Rasa, jazyk, zvyky, náboženství

Lidé si pro snazší uchopení pojmů přiřazují podle vlastností, vzhledu, pocitu či vztahu tyto pojmy do soustav, někdy jim říkáme mentální (myšlenkové) mapy, které vytvářejí spletitou síť, jíž říkáme svět. Do škatulkování, třídění, přiřazování spadáme v naprosté většina také my sami jako součást společnosti.

Možná myšlenková mapa pojmu *etnicita*

Jako celkem spolehlivou kategorií můžeme použít právě etnicitu, kterou si pro naše potřeby v této části zjednodušíme na čtyři šuplíčky z podnadpisu.

Rasa

Odborníci tvrdí, že už dítě ve věku 3 až 4 let dokáže rozlišovat lidi podle barvy kůže. Moderní antropologie nevnímá ovšem společnost na základě barvy kůže: tento přístup považuje za překonaný a zaměřuje se na člověka jako celistvou bytost, jejíž jednou částí je biologický rozměr. Nicméně české učebnice (namátkou zeměpis pro 8. ročník *Současný svět* z Nakladatelství ČGS) uvádějí stále jako neměnnou hodnotu klasické/tradiční rozdělení lidí do tří ras (europoidní, mongoloidní a negroidní/ekvatoriální). Neberme to jako chybu, spíš jde o tradicionalistickou formu. Žáci jsou takto seznamováni průběžně již od prvního stupně základní školy.

Mitochondriální Eva

Má se za to, že současná populace na Zemi pochází z linie sledující počátek asi před 140 000 lety v prostoru Etiopie-Keňa-Tanzanie, kde žila společná matka, jejíž DNA koluje v nás všech.

Pokud bychom sestavili rodokmen všech lidí světa, měli bychom teoreticky dospět až k této pramatce.

Bryan Sykes toto téma zpracoval do podoby knihy s názvem *Sedm dcer Eviných* (česky vyšlo 2004).

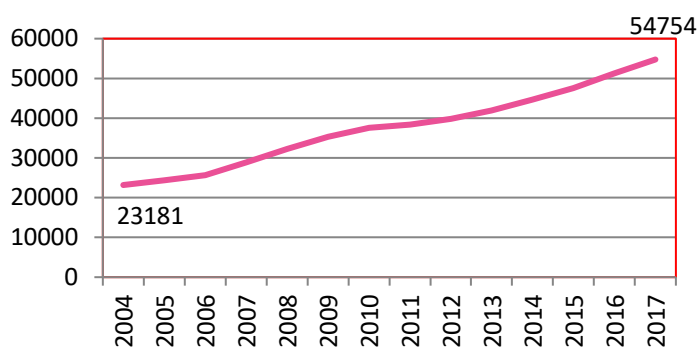
V dnešní škole se bohužel tradiční rozdělení stává předmětem diskusí, extrémních postojů a pedagogických obtíží. Jako vhodnou (ovšem pro starší žáky např. v hodině přírodopisu či etické výchovy) kompenzací tradičního a moderního pojetí můžeme nahlížet koncept tzv. mitochondriální Evy.

V dnešní době nelze s určitostí bez potřebných a ověřených informací o někom říci, že přináleží k té či oné rase. Odpovědí na tento úsudek může být odmítnutí, vysvětlení, urážka aj. v libovolné kombinaci. Každopádně bývá to považováno za nevhodné.

Jazyk

Vnější projevem žáků-cizinců, s nímž se budou učitelé setkávat denně, je jazyk. Můžeme tvrdit, že se bez znalosti cizího jazyka obejdeme, když učíme v české škole, ale statistiky nám ukazují, že dětí z rodin cizinců v Česku přibývá a trend jasně navyšuje počty dětí hovořících jiným než českým jazykem.

Počet dětí-cizinců ve věku do 15 let

Zdroj dat: Veřejná databáze ČSÚ

vnímají učitelé jako jeden z největších handicapů systému (o tom více v kapitole *Dobrá praxe*).

Jaké jazyky můžeme v českých školách potkat (tedy kromě češtiny) a jak s nimi nakládat?

Nejčastěji zní z českých škol jazyky slovanské: ukrajinština, slovenština, ruština či bulharština. S těmito jazyky si obvykle učitelé snáze poradí, neboť základní komunikaci si žáci s mateřským jazykem ze slovanské jazykové skupiny osvojují výrazně rychleji (např. podobnost slov). Specifikem zmíněných jazyků je písmo (cyrilice resp. azbuka), které působí žákům zpočátku komplikace, pokud se s ním v minulosti nesešli. V takovém případě doporučujeme pořídit žákovi pomocnou kartu, která obsahuje mateřskou abecedu a latinku používanou v českých školách (případně variantu s psacím písmem pro nižší stupeň základní školy).

Specifickým a zároveň velmi častým jazykem je vietnamština, která není příbuzná s žádným evropským jazykem, ale díky historickým souvislostem používá latinku. Předpokládáme, že průměrný český učitel neovládá vietnamštinu jako rodilý mluvčí, proto odkazujeme na kapitolu *Dobrá praxe*, kde tento nesoulad podrobněji popisujeme.

Vedle těchto jazyků ve škole můžete poznat arménštinu, africké dialekty, čínštinu a mnoho dalších. Vždy by mělo platit, že je jedno, jakým jazykem hovoříme – záleží na sdělení, motivaci a formě. Upozornění pro všechna sdělení všem žákům: měli bychom se ujistit, že žák našemu sdělení rozumí a ví, co, jak, kde, s kým a proč má dělat.

Zvláštní pozornost si zasluhuje případ bilingvismu, který se u žáků-cizinců nezdá vyskytovat. Bilingvismus obecně je schopnost komunikovat dvěma jazyky. Ve starších

V rozhovorech s pedagogy se ukázalo, že učitelé velmi často spoléhají na žákovu znalost českého jazyka a na druhou stranu jsou s ním schopni komunikovat v cizím jazyce (nejčastěji angličtina). Právě komunikaci se žáky-cizinci

publikacích se uvádělo, že bilingvní jedinci jsou znevýhodněni dvojjazyčností, zmateni v komunikaci i v myšlení, ale nic z toho se nepotvrzuje. Mají jen odlišné zkušenosti a dovednosti.

„Izvinitě pažalstva, zapomněl jsem doma učebnici.“

Oleg, 14 let (fonetický přepis)

Žák bez znalosti češtiny si ji osvojuje od dospělých (rodiče, učitelé, chůvy ad.) i od dětí (třída, kamarádi na hřišti apod.) vzhledem

ke svému věku a prostředí v různých situacích, a proto bychom neměli očekávat, že na situaci zareaguje tak, jak bychom si představovali my. Chováním i slovními prostředky. Pokud bude žák-cizinec češtinu postupně objevovat až u vás ve škole, pravděpodobně bude docházet k mísení mateřského jazyka a češtiny. Tento proces je důležitý: utváří se vazby mezi slovy a jejich významem. Neměl by být překážkou v hodnocení, ovšem zároveň je potřeba korigovat případnou miskomunikaci (chybné pochopení sdělení).

Poslední poznámku představuje komunikace mezi cizinci ve třídě. Stane-li se, že se v jedné třídě sejde více cizinců stejného mateřského jazyka, ve škole spolu budou pravděpodobně hovořit mateřskou řečí. Český jazyk bude používán během hodiny pro komunikaci s učitelem a spolužáky. Nevytvářejte bariéry mezi dětmi omezením

Ruský jazyk byl používán jako *lingua franca* na území bývalého SSSR, proto jím mohou hovořit Rusové stejně jako Ukrajinci, Kazaši, Arméni, Uzbekové, Litevci či Tataři.

komunikace v mateřském jazyce – je součástí osobnosti každého žáka, cizince nevyjímaje. Mateřský jazyk žáka-cizince se může stát navíc součástí výuky (viz *Dobrá praxe*).

Zvyky

Nedílnou součástí osobnosti jsou zvyky, které jedinec dodržuje. Můžeme je libovolně rozdělovat, ale ve školním prostředí se projeví jen některé z nich (anebo vůbec žádné).

Když k nám [žákyně] přišla, byly děti paf ze šátku, co nosila na hlavě, a pořád ji okukovaly. Kluci byli hrozně zvědaví, pošťuchovali se, kdo jí šátek stáhne. Vysvětlili jsme si, co šátek znamená a od té doby byl klid.

Učitelka Petra o příchodu žákyně s hidžábem

Navenek projevené zvyky mívají původ v náboženství, rodinných či kulturních tradicích, domovské společnosti atd. V českých školách se obvykle zvyklosti charakteru kulturního (ve smyslu umění)

ctí a vyzdvihují v projektovém vyučování, při besedách aj. formách výuky. Je to také jeden z momentů, kdy žák-cizinec zažívá intenzivní a žádoucí pocit mimořádného úspěchu a pocitu uplatnění, které bychom chtěli posilovat. Může se ale také stát předmětem zvědavosti spolužáků, otázek nevhodných z pohledu žáka-cizince a v krajním případě i konfliktu.

V rámci třídy či školy je dobré stanovit jasná pravidla, která objektivně platí bez výjimky pro všechny žáky školy z objektivních důvodů. Je ale nutné tato pravidla také dodržovat.

Náboženství

Víra je osobní prožitek každého z nás. Někdo věří v boha, někdo v létající špagetové monstrum⁴, někdo věří v sebe. Je to vnitřní hodnota, kterou sdílíme jen v prostoru intimním a bezpečném (rodina).

Na vnější projev víry jsme si v českém prostředí odvykli a veřejné přihlášení se k náboženství dodnes vzbuzuje různé reakce (od povytaženého obočí po posměšky). U žáků-

Vždycky se to týkalo islámu. Nemám jim to za zlé, většinou nepochopili pravidla, kterými se řídím.

Abdul, 16 let

cizinců jde opět o neoddělitelnou součást jejich osobnosti: nemáme právo do této složky jakkoliv zasahovat ve smyslu omezení či úprav. V tomto ohledu může učitel narazit na několik modelových situací, které ale nemají unifikovaný a správný postup k řešení:

- konflikt: Žáci nepřijmou vnější projev víry, žák-cizinec se projevu nevzdá, napětí eskaluje ke konfliktu.
- zvědavost či zájem: Žáci zkoumají příčiny a projevy, žák-cizinec vysvětluje, žádaná situace ve prospěch skupiny.
- ignorace: Žáci nejeví o náboženství zájem, tuto složku žáka-cizince ignorují a přistupují k němu jako k běžnému členu skupiny.

⁴ *Létající špagetové monstrum* je nejvyšší entitou náboženského směru zvaného pastafariánství (analogie k rastafariánství). Hnutí vzniklo v roce 2005 v USA. Vyznavači nosí na hlavě jako pokrývku cedník na těstoviny (ital. *pasta*), který mohou např. v Česku mít i na dokladech totožnosti.

Přístup žáků závisí do jisté míry na osobním rozpoložení (kapitola *Stereotypy*), pozici žáka-cizince ve třídě a na třídním klimatu (kapitola *Pedagog*).

Patrně nejviditelnějším projevem náboženství u žáků-cizinců jsou muslimské šátky (v různých podobách), přívěšky a jiné ozdoby s náboženskou symbolikou.

Ve školním prostředí může mít náboženství ještě jiné dopady, a sice na:

- stravování – některá náboženství (islám, judaismus) vylučují konzumaci tzv. nečistých potravin;
- přítomnost na výuce – během některých svátků mohou žáci z náboženských důvodů chybět;
- odmítnutí některých činností – muslimové by neměli zobrazovat obličeje, postavy apod., stejně jako zpívat (záleží na postoji rodiny);
- průběh výuky – během postního období může docházet k neočekávaným reakcím (např. kolaps žáka po hodině tělocviku).

Pokrývky muslimských žen a dívek

Hidžáb: zakrývá vlasy, krk a ramena, obličej nikoliv, končí u ramen (nejčastější).

Dupata: zakrývá vlasy, krk a ramena, obličej nikoliv, splývá z ramen.

Abája: zakrývá vlasy, krk a ramena, obličej nikoliv, celistvý šat.

Čador: podobně jako abája, ruce schovány.

Nikáb: podobně jako abája, obličej zcela zakrytý.

Burka: podobně jako nikáb, viditelné jen oči (někdy i ty zakrývá látková mřížka)

Kultura

Jednotícím pojmem pro výše zmíněné kategorie je slovo **kultura**. Označuje souhrn veškerých aktivit jedince, kterými určuje svou **identitu** v rovině osobní (*Kdo jsem?*), sociální (*Kam patřím?*) a etnické (*V čem se liším?*). Právě odlišnost vymezuje kultury a jejich části.

Identita je podobně složitější systém hodnot, postojů, vztahů a dalších interakcí s dalšími lidmi, jejichž výsledkem je osobnost přisouzená nám okolím. Identita se neustále proměňuje: v různém věku a sociální roli mají lidé různé identity. Obecně můžeme u sebe samého rozlišovat identitu:

- **vícenásobnou** – Jeden z autorů tohoto textu je učitel, otec, instruktor, manžel, kamarád a umí hrát na trubku.

- **hybridní** – Jeden z autorů tohoto textu miluje sushi. Neznamená to ale, že by pocházel z Japonska.
- **bikulturní** – Jeden z autorů tohoto textu má babičku sudetskou Němku.

V prostředí Německa, němčiny a Němců se cítí *jako doma*.

Dnešní svět a zejména v něm probíhající globalizace, čili postupné přibližování světů/kultur/identit/jazyků/národů/myšlenek, umožňují potkávání kultur a také jejich vzájemné ovlivňování. Proto vznikají tři reakce, které můžete běžně pozorovat i v české

Národní mýty

Specifickou obranou proti vnějším kulturním vlivům jsou národní mýty, které obvykle staví domovskou kulturu jako hrdinnou, všemu odolávající a trvalou.

Porovnáním mytologie zjistíme, že se podobně zachovávají takřka všechny kulturní okruhy. V případě školy je potřeba k mýtům přistupovat kriticky ve smyslu historického a jazykového poznávání.

Kontroverzní může být pedagogický pokus boření mýtu. V Česku např. publikace Jiřího Raka *Bývalí Čechové* (Praha 1994) či divadelní hra *Blaník* z pera autorské dvojice Smoljak-Svěrák.

společnosti: pozitivní (přijímání vlivů jako obohacujících), neutrální (lhostejný pohled na dění kolem sebe) a negativní (vymezování se vůči vnějším vlivům). Z reakce se následně odvozují dva směry, jimiž se budeme dále zabývat, a sice etnocentrismus a multikulturalismus.

Etnocentrismus pohlíží na ostatní kultury skrze poznatky kultury vlastní, což vytváří dojem nesourodosti a nadřazenosti kultur (např. *Slyšeli jste někdy o amerických*

univerzitách v 16. století? Ne? No však to americké školství nestojí za moc.).

Multikulturalismus v moderním pojetí naproti tomu hledá u každého jedince jeho identitu, jde nad rámec kultury a snaží se spojit.

Na tomto místě je potřeba zdůraznit, že stejně jako v první třídě nejsou všechny děti stejně vysoké a na den stejně staré, tak si do školy přinášejí i různý kulturní kapitál. To je soubor poznatků, postojů, hodnot a emocí, které člověk ovládá při kontaktu s jiným člověkem. Různá úroveň tak předznamenává různé reakce lidí na kulturní podnět. **Bylo by chybou domnívat se proto, že žáci budou na vnější kulturní podnět reagovat vždy stejně!**

Kulturní kapitál

vtělený

- intelekt
- fyzické vlastnosti

získaný

- poznávání kulturních artefaktů (knihy, hudba, obrazy...)
- osvojování zvyků a tradic

institucionalizovaný

- vzdělání

Představme si tedy, že do takto složitého světa vstoupí žák-cizinec, který svou identitu stále utváří a je ukotven v kultuře domova. České prostředí se od ní odlišuje a žák-cizinec postupně prochází tzv. **akulturací** (= osvojování si jiné kultury, adaptace na odlišnou kulturu) s mnoha mezistupni, reakcemi a výsledky. Ani jedno nelze předjímat, takže práce s žákem-cizincem je s ohledem na kulturní rovinu velmi citlivým a komplikovaným tématem.

Měla jsem žáka z Vietnamu, který se očividně nesmířil s pobytem v Česku. Ve třídě byl v pohodě, ale jakákoliv práce ve smyslu posunu v jazyce jím byla bojkotována.

Učitelka Hana o přístupu žáka-cizince

S příchodem do nové kultury může nastat také **kulturní šok** z poznatků, vzorců chování či zvyků. V tom případě je nutné konzultovat situaci s rodiči, vedením školy, případně dalšími odborníky (PPP, NNO aj.), a najít cestu, jak žákovi umožnit normální fungování v rámci školní docházky.

V rámci většiny nám známých kultur se vyskytuje také množství skupin, které bývají někdy popisovány jako **subkultury** (=to, co je pod kulturou). Pokud se zeptáte dětí ve věku 8–18 let, kým se cítí být, obvykle několik složek

Subkulturnímu prostředí v Česku se věnoval dokumentární seriál **Kmeny** dostupný na www.youtube.com/projektkmeny a ve stejnojmenné publikaci (Vladimír 518: *Kmeny*. Praha 2011.)

své identity budou řadit podle příslušnosti k nějaké subkulturní kategorii. Velmi často se objevují sportovní odvětví (fotbalisté, hokejisté), hudební žánry (hiphopení, rockeři), volnočasové aktivity (parkouristé, skauti) módní vlny (otaku, hipsteři). Každá taková

subkultura má vlastní pravidla, sociální systém, trendy a slang. Stejně jako v české kultuře fungují subkultury i u kultur ostatních. Vlivem globalizace se ovšem v mnohém podobají.

Z pohledu učitele je vhodné mít alespoň **základní povědomí o subkulturách v rámci třídy**, protože tím můžeme předcházet konfliktům. Pokud ve své třídě shledáte některý ze subkulturních vlivů jako nevhodný či přímo škodlivý (např. sympatizování s neo-/nacismem), konzultujte toto zjištění s vaším výchovným poradcem, metodikem primární prevence či vedením (podle možností) a po poradě a v součinnosti s nimi také s rodiči dotčeného žáka.

Rodina a škola

Vyjádřit vztah mezi školou a rodinou je velmi obtížné u majoritní společnosti, natož pak u rodin cizinců. Nejčastěji se můžeme setkat se třemi přístupy ke vzdělávání, školství a pedagogům. V tomto se bohužel nevyhneme jistému stupni zobecnění a tendenci k vytvoření stereotypu, kterému bychom se vyhnout chtěli.

Aktivní přístup, pasivní přístup i jakási *střední cesta* s sebou nesou výhody a nevýhody, ovšem vždy je potřeba k rodině přistoupit individuálně. Stejně tak se škola může setkat s oběma rodiči, či jen s jedním, který má vzdělávání dítěte *na starosti* (souvisí s rozdělením rolí v domovské kultuře). Poměrně častým jevem jsou také české chůvy, které se starají o děti a mohou se účastnit jednání se školou jako osoby tlumočící rodičům, případně garantující pochopení sdělovaných informací a jejich předání rodičům. Pro školu je pak jednání v českém jazyce nepochybně o něco jednodušší.

V případě cizinců a jejich rodin hraje škola v drtivé většině důležitou roli v poznávání společnosti na úrovni běžného života a jeho zvyklostí, výuky jazyka (nezřídka se stává, že děti ovládají češtinu lépe než jejich rodiče), socializace (navazování vztahů s vrstevníky) a také začleňování do

Začlenění do společnosti

Existují základní modely procesu začleňování minorit (výsledky jsou různé):

- segregace - vydělení skupiny
- asimilace - přijetí majoritní kultury
- integrace - zachování vlastní kultury
- inkluze - úplně splynutí a kulturní prolnutí

společnosti. Navíc se jedno provazuje s druhým a výsledkem je nová identita žáka v rámci školního prostředí.

Podle společenského prostředí (velikost obce, množství cizinců, vstřícnost majoritní společnosti) se také může projevit **vliv komunity** cizinců v místě pobytu ve vztahu ke škole. Silná komunita (desítky osob) s intenzivními vztahy může pozitivně ovlivňovat nově příchozí členy, zapojovat se do života školy (např. pomoc s projekty či výukou) a bránit nežádoucím sociálně patologickým jevům (šikana, záškoláctví). Nelze ale od jakéhokoliv společenství cizinců očekávat popsané postupy, tento komunitní život a zájem o něj by měl vycházet z prostředí samotné komunity (případně s asistencí neziskového sektoru). Zároveň nelze určit míru zapojení: komunita se může stát činitelem inkluzivním (začleňujícím) i exkluzivním (vyčleňujícím) například pro (ne)dodržování pravidel.

Nikoliv nedůležitým bodem je také otázka autority pedagogického sboru u žáků-cizinců. Děti cizinců bývají vychovávány jako všechny ostatní, takže můžete očekávat vše: od vstřícnosti a ochoty přes pokoru po nevraživost či odmítání.

Cizinci v české škole

Současný stav českých škol ve vztahu k počtu žáků-cizinců nastiňuje tabulka pěti nejčetnějších evidovaných národností (vycházíme z dat ČSÚ za školní rok 2016/2017), přičemž celkový počet cizinců činil 20 237 žáků z celkových 885 951 žáků na základních školách (tj. necelých 2,3 %).

Tato tabulka prochází jistým historickým vývojem (např. počet dětí ze Slovenska či Ukrajiny) a úzce souvisí s aktuálním společenským a také ekonomickým klimatem v dané zemi. Rovněž lze pozorovat nárůst žáků z tzv. třetích zemí (Asie, Afrika). Statistika nicméně ukazuje souhrn za školní rok, nereflakuje změny, které se děly během školního roku (příchody/odchody). Právě tento pohyb, doplněný ještě např. o územní rozměr (kraje/ORP), by napomohl pochopení vazeb v rámci sociálních skupin ve smyslu sledování výčtu

Ukrajina

•5332 žáků v ZŠ

Slovensko

•4505 žáků na ZŠ

Vietnam

•4003 žáků na ZŠ

Rusko

•1484 žáků na ZŠ

Bulharsko

•511 žáků na ZŠ

národnostních skupin. Na základě konzultací s organizacemi pomáhajícím žákům-cizincům a jejich rodinám se ukazuje, že vedle oficiální politiky státu (azylová politika, udělování trvalého pobytu ad.), existuje referenční linie v rámci jednotlivých komunit, jež vede ke sdružování a vytváření důležitých kulturních vazeb v novém prostředí. Výsledkem jsou pak tzv. krajanské spolky, které kladou důraz na udržení původních kulturních vzorů (jazyk, tance, zpěv, mýty atd.) a vychovávají novou generaci již v bikulturním prostředí.

Vietnamský spolek po vystoupení, Ústí nad Labem

Ve vztahu k veřejnosti je tato forma spolupráce jistě žádoucí i pro školy, neboť mohou v rámci spolupráce jistě využít možnosti pozvat si takový spolek na nějaké školní vystoupení (více v kapitole *Dobrá praxe*).

Vzdělávání žáků-cizinců je specifické (o tom více v dalších kapitolách), proto krajské úřady jednotlivých krajů pověřují tímto úkolem vybrané základní školy (zpravidla jedna v okrese). Zřizování tříd pro jazykovou přípravu řeší vyhláška 48/2005 Sb., seznam konkrétních škol, které tuto možnost nabízejí, naleznete na webu:

<http://www.inkluzivniskola.cz/seznam-ZS-poskytujících-bezplatnou-jazykovou-pripravu>

Zcela specifické postavení mají žáci-cizinci, kteří prošli či procházejí řízením o poskytnutí azylu či doplňkové ochrany. V tomto případě se doporučuje komunikace se zařízením, které má žáka v péči (detail a kontakty na webu <http://www.suz.cz>), kvůli dalšímu postupu. Jinak totiž bude komunikovat žák-cizinec pobývající v ČR krátce a pobývající v Pobytovém středisku, jinak žák-cizinec z Integrovaného azylového střediska. Jejich situace, prostředí, podmínky a okolí jsou různé.

Češi jako cizinci

S počátkem nového vzdělávacího systému (RVP) se v českých školách pedagogové setkávají častěji s fenoménem, který česká společnost zažívala v minulosti vždy

se změnou politického režimu (a společenskou transformací): 20. léta znamenají příchod reemigrantů z Rakouska, ve 40. letech přicházejí reemigranti z Volyně, v 90. letech z Německa či USA. Každá nově příchozí skupina znamenala nový impuls ve vnímání Čechů v zahraničí. A také nové výzvy a obtíže ve vzdělávání.

Reemigrace způsobuje kromě politických, společenských a částečně ekonomických proměn také vzdělávací, či chcete-li, školské komplikace. Návrat občanů s českými kořeny se odehrává v kategoriích jednotlivců a skupin (nejčastěji celých rodin). Změna prostředí s sebou nese kromě výše zmíněných zásahů do života také nový výchovně-vzdělávací systém, než jaký mohl existovat v podmínkách původní země.

Nejpatrnější bývá přechod mezi „dvěma světy“ v jazyku a vztahu k němu. Pokud dítě hovoří česky ve škole, nepředpokládá se automaticky i čeština jako jazyk domácí. Multilingvismus (tedy schopnost komunikovat více jazyky) je u reemigrantů častým jevem a záleží na prostředí rodiny, jak se (ne)bude projevovat ve škole.

Na I. stupni základní školy je velký prostor pro upevnění základních gramatických, lexikálních, syntaktických ad. pravidel českého jazyka tak, aby dítě zvládlo přechod bez větších obtíží. Napomáhá tomu také nižší věk. V případě starších dětí (II. stupeň ZŠ, SŠ a dále) se ukotvení základních kamenů češtiny může komplikovat, zvláště pokud dítě žilo v zahraničí v jazykové izolaci.

Dítě je z pohledu českého školského práva vlastně dítětem z majority, nevztahuje se na něj žádný blok zvláštních úlev, nicméně praxe ukazuje, že tento fenomén žáků Čech-cizinec v českých základních školách existuje. Čím starší žák přichází do třídy, tím výrazněji ční jeho jazykové schopnosti, což souvisí mj. s akulturací a de facto socializací v novém prostředí.

Praktické obtíže, které tento žák bude ve

Jazyková izolace v zahraničí

V některých zemích je stále běžné, že národnostní menšina se soustředí v jedné lokalitě. Příčinou může být např. cena bytů, dopravní dostupnost, náboženské centrum, blízkost ambasády. Se stoupajícím počtem osob této menšiny v oblasti může docházet k vystěhování původních obyvatel, na ulicích bude slyšet jazyk menšiny a může tak dojít ke vzniku jazykového ostrova. Dalším krokem je proměna veřejných prostor, vytváření toponym v jazyce menšiny atd. Děti vyrůstající pouze v této čtvrti mohou tak poznat pouze jazyk menšiny bez vlivu majority.

Příkladem takových čtvrtí je Chinatown v San Franciscu či Neukölln v Berlíně.

třídě překonávat, budou pravděpodobně souviset s jazykem: zejména na začátku docházky se osvědčuje intenzivněji pracovat na gramatice českého jazyka (formou doučování, intenzivnější spolupráce s rodiči, odborné intervence pedagoga s kurzem češtiny pro cizince, v případě potřeby také logopeda). V rámci legislativy je možné vytvořit plán pedagogické podpory s odkazem na adaptační obtíže při nástupu do školy a zvládnání přechodu ze zahraniční školy. Doba uplatnění plánu jsou dva měsíce, po nichž dochází k vyhodnocení.

Při přetrvávajících problémech doporučujeme kontaktovat místně příslušné pracoviště školského poradenského zařízení (PPP či SPC), případně konzultovat se školním psychologem či speciálním pedagogem, má-li jej škola k dispozici.

Nyní je třeba také upozornit na možný jev: dítě, které se přestěhovalo ze zahraničí, nemuselo do žádné tamější školy chodit. Tento fakt zjistí vyučující velmi rychle, a pokud se tak stane, je na místě součinnost v rovině škola – rodina – školské poradenské zařízení.

Posledním bodem této podkapitoly je vztah žáka-reemigranta k pedagogům. Můžeme se setkat s různým pojetím pedagogické autority, která obvykle vychází z kombinace pohledu rodiny/rodičů a zvyklostí země původu. Nastane-li situace, že vám žák začne při prvním kontaktu tykat a víme o něm, že přijel z Anglie či Irska, není to výraz jeho neúcty k dospělému pedagogovi, nýbrž jazykový problém (tykání vs. vykání v angličtině). Žák-reemigrant z Ruska může na vaši přímou otázku odpovědět přeuctivě (pro nás až směšně), což může pramenit z autority pedagogů v ruském systému. Tyto projevy nutně nemusí být žakovým protestem vůči vám, ale vyrovnáváním se se změnou prostředí. Neměli bychom proto žáky za toto trestat (např. tykání učiteli), ale vysvětlit pravidla ve vaší škole. Případný postih pak řešit s třídním učitelem a rodiči žáka.

3 Stereotypy

Já jsem ten...no, jakože proti židům. Anti...antisemitista.

Petr, 12 let

Každý z nás je otrokem svého myšlení, jež nás dennodenně staví před hodnocení všeho a všech. Aby náš mozek stihl všechny informace zpracovávat, nastartuje obranný mechanismus: zjednodušování (generalizaci). Pak se ovšem dostáváme na tenký led, neboť na svět koukáme jako na skicu mistrovského díla.

Stereotypy

Zjednodušení vede k utváření stereotypů. Stereotyp je ustálená soustava obrazů hodnot a postojů k danému objektu (věc, osoba, profese...) sdílená ve skupině. Projevuje se v myšlení i chování jedince. Ve škole se setkáváme se stereotypem negativním a velmi často i pozitivním.

Získáme-li o určitém představiteli libovolné skupiny sumu informací, zkušeností a vložíme do celkového obrazu emoční (pocitovou) rovinu, získáme obraz průměrného příslušníka skupiny – ovšem pouze z našeho pohledu. Pak se při dalším setkání s jiným členem této skupiny vynoří již vytvořená představa, kterou se mozek snaží napasovat na aktuální vjemy. Dochází tím k **prohlubování stereotypu**, neboť na druhém jedinci hledáme námi žádané potvrzení předchozích zkušeností.

Pokud se nová skutečnost neshoduje s původním stereotypem, můžeme se setkat s přenášením argumentů (viz box): takový

Boříme stereotypy

A: *Jaká byla dovolená?*

B: *Hele, super. Moře čistý, hory...paráda!*

A: *A kde jste byli?*

B: *V Albánii.*

A: *A tam už mají letiště?*

B: *Jasně, měli jsme půjčené i auto od místních.*

A: *Nekecej, je to bezpečný?*

B: *Asi jako tady.*

A: *No já bych tam nejel, beztak je to tam samej mafián...*

Úryvek z rozhovoru jednoho z autorů

rozpor v konstrukci způsobí přenesení pozornosti na jiný aspekt stereotypu a mluvčí se v něm často sám utvrzuje.

Ve školním prostředí dochází k prohlubování stereotypů jak mezi žáky, tak i mezi učitelským sborem. Pokud má škola třídy rozdělené podle specializace (např. jazykové, s rozšířenou výukou tělesné výchovy apod.), sami žáci (a stává se, že i učitelé) vnímají tento rozdíl ve formě stereotypu: nechodí do sportovní třídy, tak ve sportu není zdatný. Co na tom, že se žák věnuje sportu mimo školu – stereotyp byl vytvořen a žije si vlastním životem.

V boxu na předchozí stránce jsou dvě postavy. Postava B byla na dovolené v Albánii a má odlišné zkušenosti od osoby A, která podle vyjádření s Albánii a jejími obyvateli nemá intenzivní zkušenost. Stereotyp postavy A je odtažitý od prožitku B a neshoduje se se vzorcem tezí o Albánii pro postavu A: ta postupně mění argumenty a hledá potvrzení své pravdy.

PS: Celý rozhovor se stočil k jídlu a pití a byl ukončen slovy „Nevěřím, že umí uvařit dobrý pivo!“...

Pro práci učitele je potřebnou dovedností umět rozlišit pozitivní a negativní stereotyp a uvědomit si, že jde o stereotyp! To je předpokladem k maximálně objektivnímu přístupu.

Negativní stereotyp

Takovým rozumíme obraz smýšlení a chování vůči skupině či jednotlivci, o níž máme zjednodušenou představu s negativní zkušeností či emocí. Jsou velmi snadno rozšiřitelné a posilující, čímž se o to hůře opouští.

Ukázky negativního stereotypu

Rusáci – odkaz na špatné vztahy během éry socialismu (okupace, politika, sport)

žabožrouti – pejorativní označení Francouzů kvůli tradičnímu pokrmu (žabí stehýnka)

Ťamani – pejorativní označení Asiátů

Dederoni – označení obyvatel bývalé Německé demokratické republiky (německy DDR)

Negativní vztah k jednotlivci (např. pro agresivní chování) pak ovlivňuje pohled na celou skupinu, do níž žáka přiřadíme my (žák se může cítit být členem jiných skupin nezávisle na našem hodnocení). Ve vztahu k žákům cizincům se objevují negativní zkušenosti v oblastech komunikace, kulturních rozdílů, vzhledu a vzorců chování. Nesmíme zapomínat ani na historické

zkušenosti (zde nikoliv osobní, nýbrž celospolečenské). Uvědomění si negativního stereotypu je prvním krokem k jeho opuštění. Bohužel je mnohem jednodušší se v něm utvrzovat a rozšiřovat jej.

Pozitivní stereotyp

Naproti tomu představy přisouzené skupině osob na základě kladných zkušeností s jednou osobou vytvářejí prostor pro nenaplněné naděje a o to větší zklamání či rozčarování, pokud celá skupina neodpovídá stereotypu či jej přímo popírá.

Ukázky pozitivního stereotypu

Vietnamci se dobře učí, jsou svědomití a pracovití.

Rusové se učí česky rychle, však jsou to Slované.

Němci jsou pořádní a pracovití

Kluci z Kazachstánu jsou výteční zápasníci.

Čínské děti skvěle počítají.

Vzdělávací prostředí poskytuje velký prostor pro kladné vzory, kterých není nikdy dost. Neměly by nás ale svádět k vyžadování očekávání za každou cenu: pozitivní stereotyp je přijímán jako motivační, ale také jako demotivující prvek. Měli bychom proto zacházet opatrně s jeho používáním bez předchozích zkušeností s každým žákem individuálně, obzvláště pak pokud se jedná o žáka-cizince. V takovém případě musíme volit pečlivě slova, abychom hned v úvodu nevhodnou poznámkou neuzavřeli vztah učitel-žák natrvalo.

Pozitivní stereotyp by neměl viset nad žáky jako nedosažitelný ideál či hrozba, má je inspirovat a podněcovat k činnosti.

Dvě strany – jeden výsledek

Poslední zmínku v případě stereotypů je potřeba učinit ve vztahu k sobě samým. Každý jsme členem nějaké sociální skupiny a vůči ostatním máme nějaké představy. Ostatní je jistě mají o nás. A všichni máme nějakou představu o sobě. V této spleti hovoříme o:

- autostereotypu – co si o sobě myslíme my sami;
- heterostereotypu – co si o nás myslí okolí;
- projektovaném heterostereotypu – co si myslíme, že si o nás myslí okolí.

Jejich porovnáním (známe-li ostatní) dojde obvykle ke korekci vlastního pohledu, nebo ke katarzi (krizi hodnot, syndromu vyhoření ad.), nebo k radikalismu⁵. Anebo nalezneme jiné řešení. V každém případě střety názorů, postojů a hodnot upravují naše představy o světě, společnosti a jejich fungování a tím upevňují naši identitu/naše identity.

Domácí úkol: Ujasněte si pojem *autostereotyp*. Zkuste popsat, jak vidí Češi sami sebe v pěti vlastnostech. **Jaký je typický Čech?** Odpověď studentů najdete v části *Sociální bubliny*.

Předsudky

O kus dál v prisuzování neskutečných vlastností sahají předsudky. Předsudek vzniká z rozmanitosti a tedy faktu, že vlastně neexistuje homogenní (stejnorodá) skupina. Volně

Když jsem nastoupila, měla jsem problém s kluky z Kazachstánu. Jako muslimové mají k ženám jiný vztah a tím pádem i moje autorita učitelky byla jinde, než u mužských kolegů. V jejich očích jsem nebyla rovnocenný partner.

Učitelka Helena o kulturních rozdílech

řečeno: odlišnost působí problémy právě svou odlišností. A tím také vznikají zmatky, protože v rámci kulturních rozdílů a leckdy nesnadné interkulturní komunikace můžeme dojít k poznání, že co je pro jednu kulturu předsudek, vnímá jiná kultura jako normu či zásadní kulturní hodnotu.

Budeme-li hledat definici: předsudek je fixovaný, předem zformovaný a emočně zabarvený a negativní či pozitivní postoj bez dostatečných znalostí či zkušeností, vyznačuje se stálostí a přenositelností mezi osobami ve skupině.

Z pohledu historie se stále objevuje obdobný vzorec procesu vzniku a uplatňování předsudků, který před 60lety ukotvil Gordon Allport⁶:

⁵ Radikalismus – z lat. *radix* (kořen), směřující k základům či podstatě věci, bořící stávající konstrukce a obracející se k základním hodnotám. Slovo *radikální* je dnes často používáno ve významu zásadní změny.

⁶ Gordon W. Allport vydal v roce 1954 rozsáhlou publikaci s názvem *O povaze předsudků*. Obsahuje psychologický, sociologický, filosofický i kulturní rozměr předsudku, vysvětluje jeho utváření, strukturu a další parametry (včetně příkladů).

očerňování (pomluvy, fámy)

izolace (společenská i faktická)

diskriminace

fyzické a slovní útoky

vyhlazování

Tento vzorec došel naplnění během holocaustu 2. světové války nebo ve Rwandě před 25 lety. V současné situaci se v různých částech světa blížíme posledním dvěma stupňům (Rohingové v Myanmaru/Barmě, Kurdové v Turecku).

Formování předsudku

- *autoritářské*: určuje je autorita (politik, učitel, rodič)
- *kulturní*: obecně přijímaný fakt v sociální skupině
- *realistické*: vychází z konkurence skupin
- *obětní*: teorie obětního beránka a stigmatizace

Na samotném vzniku se podílejí mnohé vlivy, ale vždy mají společný zájem: znevýhodnění či poškození skupiny lidí. Výsledkem je totiž pocit nadřazenosti, který dále ústí v rozdělení skupiny na část souhlasící s předsudkem a část odmítající (a sekundárně i odmítanou).

Předsudky je obtížné časově i věcně vyvracet, protože jejich zastánci mají jednak velmi pevnou víru ve svou pravdu, jednak se velmi často docílí opačného efektu: čím více se snažíme působit proti předsudku, tím jej v očích oponenta posilujeme. Pokud se vyvracení odehraje před třídou, může dokonce v případě (z pohledu žáků) nepřesvědčivé argumentace dojít k posílení postoje k dalším žákům (tzv. latentní předsudek)⁷. A i přesto platí:

Zazní-li ve výuce libovolný předsudek, neměli bychom jej nikdy přejít mlčením!

⁷ Latentní předsudek (jindy xenofobie, rasismus ad.) označuje stav, kdy jedinec nedává přesvědčení veřejně najevo, ale nastane-li vhodná situace, cítí potřebu sounáležitosti a zastává ho či obhájí jej. Intenzivně se takto projevují lidé v internetové komunikaci, která poskytuje zdánlivou anonymitu. Téma latentních tendencí se objevuje i v médiích (např. zprávy o Češích jako nejrasističtější národu Evropy z roku 2017 na základě studie Harvard University).

Při procesu odbourávání předsudku mohou nastat dvě situace:

- úsudek se ve světle nových poznatků upraví a předsudek tím omezíme či vymýtíme;
- i přes snahu zůstane úsudek beze změn.

Cítíme potřebu zdůraznit zásadní věc: učitelé sami si nesou nějaký předsudek, přeci jen jsme jenom lidé, ten by ale nikdy neměl být určující ve vztahu k žákům. V rámci rovného přístupu **nemají takové předsudky ve škole místo.**

...a co s nimi?

Jak již bylo řečeno, vyvracení stereotypů a předsudků je velice náročné a většinou vyžaduje pečlivou přípravu (fakta, argumenty, data, odkazy, zkušenost). Můžeme ale působit preventivně tak, abychom jejich vznik eliminovali či přinejmenším oslabili:

rovný přístup

- Nedělejme rozdíly mezi žáky.
- Každý má stejná práva a také povinnosti.

morální autorita

- Učitel je morální autoritou ve všech situacích.
- Projevit osobní názor není na škodu, ovšem je třeba domýšlet důsledky.

osobní kontakt

- Komunikace z očí do očí většinou otupí hrany.
- Žáci si mohou informace ověřovat přímo a naživo.

nepodporovat stereotypy

- Všichni zelení lidé jsou fotbalisté? Najděte tanečníka!
- Umožněte žákům poznat běžný život lidí.

prosociální kontakt

- Setkávejte se s členy jiných skupin.
- Podporujte spolupráci mezi skupinami.

spolupráce na úkor soutěžení

- Kooperativní činnosti jsou vlastně nucenou spoluprací.
- Soutěžení podporuje princip nadřazenosti.

Míra úspěchu závisí na mnoha podmínkách, z nichž jen část dokážeme ovlivnit. Nedejte se ale případným neúspěchem odradit a vytrvejte.

V preventivním působení či již v konkrétním předsudku se můžete setkat se dvěma citlivými tématy, z nichž každé zasluhuje zmínit: náboženství a tzv. revizionismus.

Náboženství

O co jde?	Jak s tím naložit?
Při výuce narazíte na téma náboženství a ve třídě se zvedne diskuse s běžnými stereotypy (manipulativní ideologie, nástroj pro ovládání lidí, psychologická berlička, kolektivismus věřících, <i>slušňácké</i> vystupování věřících apod.)	Víra je normální a základní právo každého. Relativizujte stereotypy, je-li to možné (např. bohatí Židé, intoxikovaní rastafariáni). Nezabíhejte do detailů (riziko chyby). Zachovejte maximální objektivitu, nekritizujte institut víry.
Ve třídě odhalíte žáka s tendencí k náboženskému fundamentalismu, uplatňuje jedinou pravdu podle svého vidění světa.	Neprohlubujte vyloučení. Prostřednictvím kooperativních činností je možné jej naučit kompromisu. Vyvracejte části fundamentálního názoru. Konfrontujte se situací rodiče ve spolupráci s odborníky (výchovní poradce, metodik primární prevence ad.).

Revizionismus⁸

O co jde?	Jak s tím naložit?
Revizionisté jsou lidé relativizující či přímo popírající holocaust. Teze jsou ve většině evropských zemí trestné.	Odborníci radí nediskutovat o tématu věcně, protože teze jsou velmi pevně argumentačně vystavěny a jejich zastánce obvykle nechce svůj názor měnit. Vysvětlete žákům, o čem jde a revizionismus

⁸ Podrobněji se tématu věnují články na webu www.holocaust.cz.

	odmítněte jako celek např. s odkazem na právo. Nezabředněte do diskuse o podrobnostech, nemusíte z ní vzejít jako vítěz, i kdybyste o tématu věděli vše.
Žák ve výuce holocaustu nadnese téma tzv. osvětimské lži.	Vysvětlete žákům princip teze a důvody jejího vzniku.

Sociální bubliny

Propojený a informovaný svět dneška přináší také jeden fenomén, který do 20. století obstarávaly ústně či písemně šířené fámy a pomluvy: **mediální stereotypy**.

Jedná se vlastně o stereotyp skrytý v rychle přijímané informaci tak, že adresát jej leckdy nemusí ani zaznamenat. Nebezpečí se schovává v rychlosti, protože náš mozek si po několikerém opakování asociuje stereotyp jako normu, čímž skrze řetězení (sdělení se v médiích často opakuje) dojde postupně k jeho přijetí. Příkladem takto řetězeného stereotypu (ústíciho v předsudek) je termín hojně skloňovaný v českém mediálním prostoru, a sice *nepřizpůsobivý*. Abstraktní pojem nabízí každému volnost výkladu a tím i pojetí. V běžné mluvě si lidé nemusejí sáhodlouze vysvětlovat charakteristiku, zjednoduší ji tímto termínem a najdou shodu. Nebezpečné je právě ono osobní pojetí – každý můžeme nepřizpůsobivost vnímat v jiném kontextu! Fanoušci SK Slavia se nepřizpůbili výsledku předkola Ligy mistrů, obyvatelé Ostravy se nepřizpůbili ekologické zátěži regionu, Češi se nepřizpůbili letnímu suchu atd.

Pokud takových termínů známe a definujeme více, hovoříme o **labelingu** (nálepkování) lidí. Z novin a webů: Spartani jsou agresivní, blondýnky méně inteligentní, Pražané zpovykaní.

Vliv médií je tedy očividně značný, a pokud k němu připočítáme současný trend sociálních sítí, dostáváme zcela nový prostor, ve kterém dochází k formování osobností, identit a také stereotypů, předsudků a extrémních postojů v odlišných strukturách, než na jaké jsme byli v minulosti zvyklí (generační rozdíly).

Elektronická realita nabízí zdánlivou anonymitu a tím podporuje naše temnější stránky k projevům všech názorů. Všeobjímajícím příkladem jsou diskuse na zpravodajských webech či sociálních sítích. Ještě jedna lákavá okolnost svádí čím dál více lidí – možnost vytváření sociálních bublin.

Řidič vjel na planinu Nazca v sobotu i přes výstražné cedule, které vstup i vjezd zakazují. Těžký vůz zanechal stopy na ploše 100 x 50 metrů a částečně poškodil tři z linií, které vytvářejí obrazce.

ŘIDIČ KAMIONU POŠKODIL V PERU 2500 LET STARÝ OBRAZEC NA PLANINĚ NAZCA. ZA...
ceskatelevize.cz

Sociální bublina je moderní pojem, který označuje okruh lidí, s nimiž vás pojí jistý zájem (např. pěstování kaktusů). Dříve bychom řekli okruh zájmu, ovšem digitální věk umožňuje velmi precizovat vymezení bubliny – jste sami pánem části společnosti. Tato zdánlivá moc má své kouzlo:

Beztak Polák nebo rumun co někde u nýrnbergu blbě uhnul
Před 3 dny · To se mi líbí · 60
Odpověď

Sdílený článek na Facebooku a výňatek z diskuse pod článkem (stereotyp: polský řidič = špatný řidič)

Nepřejete si v ní ženy? Vyloučíte je. Nepřejete si v ní chovatele papoušků? Vyloučíte je. Ovšem také riziko: čím více lidí budete vylučovat, tím méně jich v bublině zůstane a paradoxně se vy sami ocitnete v sociální exkluzi (vyloučení). Navazuje na ni frustrace, deprivace a další nechtěné psychosociální jevy. Mimochodem se v sociálních bublinách omezuje možnost názorové pestrosti, neboť je pro nás jednodušší číst text, s nímž souhlasíme.

Mezi žáky pochopitelně budete řešit vliv médií a sociálních sítí na skutečný život ve třídě a ve škole. Kdo o kom co napsal, kam kdo sdílel jakou fotku atd. Jakkoliv se to školy netýká, pravidelně se to právě ve škole projevuje. I to je jeden z důvodů, proč některé školy sahají po zákazech mobilních telefonů.

Za posledních 25 let se ve zprávách objevovala spojení jako *rumunští kapsáři*, *nelegální dělníci z Ukrajiny*, *vietnamská pěstírna marihuany*, *arabský terorista*, *ruský mafián*. Nyní se negativní mediální obraz soustředí na muslimy a Romy.

Ve vztahu k cizincům se média asi z poloviny obsahu soustředí na negativní zpravodajství (odpovídá obecnému poměru) a pomáhají vytvářet stereotypy. Když si přidáme vlnu tzv. fake news posledních měsíců a let,

různou úroveň kritického myšlení a mediálních kompetencí v populaci, přehlcení informacemi a časový stres, výsledný obraz se nám zamlouvat nebude. Cestou k lepšímu pochopení a uchopení souvislostí je podpora mediální výchovy, kritického myšlení a jejich aplikace. Protikladem je vytváření různých konspiračních teorií a dezinformací.

Odpovědi na domácí úkol z úvodu kapitoly:

Nejčastěji studenty udávané typické vlastnosti Čechů jsou: smysl pro humor, závistivost, chytráctví, podezíravost, kulturnost, podnikavost, alkoholismus, schopnost improvizace.

Nejméně typické: kult mučednictví, vznešenost, výbojnost, sebekritika, izolacionismus.

(Průcha, 2011, s. 143)

4 Legislativa

Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.

Listina základních práv a svobod

Legislativní proces v České republice a Evropské unii je poměrně složitý, a přestože by měl být synergický, nacházejí se právní normy v obou prostředích sice v souladu, ovšem jejich použití v praxi bývá leckdy obtížné vzhledem k novelizacím. V textu byly použity normy platné v červenci 2018.

Základní právní normy

Při povinné školní docházce žáků-cizinců platí vedle standardního výčtu aktuálních zákonů, vyhlášek, nařízení a dalších směrnic pro běžné prostředí české základní školy také právní směrnice související s pobyty cizinců na našem území, dále mezinárodní směrnice (OSN, EU) a případně další specifické normy. Co bychom určitě měli vědět?

Naprostým základem jsou zákony dotýkající se oblasti lidských práv. Zde citujeme zásadní části s odkazy:

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 33

Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 25

Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též

a) právo na vzdělání v jejich jazyku,

Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon, §14, odst. 1

Obec, kraj, popřípadě ministerstvo zajišťuje pro příslušníky národnostních menšin vzdělávání v jazyce národnostní menšiny v mateřských, základních a středních školách, a to v obcích, v nichž byl v souladu se zvláštním právním předpisem zřízen výbor pro národnostní menšiny, pokud jsou splněny podmínky stanovené tímto zákonem.

Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon, §20

Občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám podle tohoto zákona za stejných podmínek.

Zákon č.198/2009 Sb., Antidiskriminační zákon, §2, odst. 3

Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a dále v právních vztazích, ve kterých se uplatní přímo použitelný předpis Evropské unie z oblasti volného pohybu pracovníků, i z důvodu státní příslušnosti.

Zákon č. 104/1991, Úmluva o právech dítěte, čl. 28, odst. 1, písm. a)

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména: a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání,

Zákon č. 101/2000 Sb., Zákon o ochraně osobních informací a navazující Nařízení

Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 (známo také jako GDPR)

Správce je povinen shromažďovat osobní údaje odpovídající pouze stanovenému účelu a v rozsahu nezbytném pro naplnění stanoveného účelu.

K těmto normám je potřeba říci, že naplňují pochopitelně základní rámec právního řádu ve vztahu ke školství. Vedle toho se objevuje celá řada předpisů, které do tématu vzdělávání žáků-cizinců zasahují okrajově. Kompletní přehled platných nařízení najdete např. na webu <http://cizinci.nidv.cz/>.

Právní normy cizinecké

Poněvadž jsou žáci-cizinci ve většině případů občany jiného státu než České republiky (případně se nacházejí ve statusu *bez občanství*⁹), měli bychom alespoň tušit základy legislativy týkající se cizinců a jejich pobytu v Česku. Jako základní zákonné normy uvádíme:

⁹ Problematiku ztráty občanství a uprchlictví obecně řeší úmluvy v gesci úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, které jsou dostupné na webu: <https://www.unhcr.org/cz/226-czzakladni-informaceumluvy-html.html>

- Zákon č. 273/2001, Sb., Zákon o právech příslušníků národnostních menšin
- Zákon č. 325/1999 Sb., Zákon o azylu
- Zákon č. 326/1999 Sb., Zákon o pobytu cizinců na území ČR
- Zákon č. 221/2003 Sb., Zákon o dočasné ochraně cizinců
- Vyhláška č. 12/2005 Sb., Vyhláška o podmínkách uznání rovnocennosti a nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami

Pro potřeby školní evidence zjišťuje škola kategorii pobytu cizince. Není ovšem nutné tento údaj zjišťovat hned při přijetí (jakkoliv je to obvyklé). Těchto kategorií existuje celkem pět:

Kategorie žáků-cizinců	Cizinec s trvalým pobytem v ČR
	Cizinec s dlouhodobým pobytem v ČR
	Azylant/žadatel o azyl, doplňková ochrana
	Osoba bez státního občanství
	Občanství neznámé

Nezapomeňte také na fakt, že režim pobytu se během školního roku může změnit, a proto je **vhodné aktualizovat** osobní údaje u žáků-cizinců stejně jako u všech ostatních v pravidelných intervalech (např. začátek školního roku, třídní schůzky). Pro příklad uvádíme na konec této kapitoly *kartu žáka*, již lze použít pro výše uvedené (o přijetí podrobněji v části Dobrá praxe).

Pro školy není příliš zásadní zjišťování podrobností pobytu, spíše řeší organizační náležitosti. I proto je v novele školského zákona nově (od 1. 5. 2015) vřazen §50, který umožňuje po 60 dnech absence bez oznámení či omluvení absence vyřadit žáka-cizince z povinné školní docházky v dané škole (podrobněji §50 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon)

Jedno specifikum ovšem v režimu cizineckého práva je: pobyt v zařízeních Ministerstva vnitra České republiky, resp. Správy uprchlických zařízení (SUZ) v gesci MV ČR. V takovém případě se školy setkávají se žáky z integračních středisek: tito žáci se učí

základy českého jazyka, mají podporu SUZ a dalších pracovníků ve smyslu sociálních služeb.

Typ zařízení	Umístění	Režim
Azylová zařízení	Praha-Ruzyně	Přijímací středisko
	Zastávka	
	Haviřov	Pobytové středisko
	Kostelec nad Orlicí	
Zařízení pro zajištění cizinců	Balková	Pro cizince nad 15 let určené k vyhoštění
	Bělá-Jezová	
	Vyšní Lhoty	
Integrační a azylová střediska	Ústí nad Labem	Slouží k dočasnému pobytu osob s mezinárodní ochranou, podpora integrace
	Jaroměř	
	Brno	
	Haviřov	
Centrum na podporu integrace cizinců	Všechny kraje vyjma Středočeského, Jihomoravského, Královehradeckého, Ústeckého a Prahy	

Zdroj informací: [suz.cz](http://www.suz.cz) [online], Správ uprchlických zařízení Ministerstva vnitra 2017, dostupné z URL: <<http://www.suz.cz/>>.

Ostatní & důležité

Podstatnou součástí legislativy je také speciální pedagogická péče a související důsledky. Protože podle vyhlášky č. 72/2005 je péče o žáky-cizince součástí práce školního metodika prevence, vyhláška č. 27/2016 upravuje vzdělávací potřeby žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Podle těchto vyhlášek (a některých dalších) se výuka žáků-cizinců upravuje podle potřeby: český jazyk jako cizí jazyk, vypracování plánu pedagogické podpory či individuálního vzdělávacího plánu, spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou či speciálně psychologickým centrem atd.

Ve třídě jsem měla žáka-azylanta, takže jsem mu po dohodě s výchovnou poradkyní sepsala takový adaptační plán, v podstatě plán pedagogické podpory, hlavně kvůli jazyku. Hoch k nám chodil už pár let, ale čeština byla prostě problémová. Když došlo na podpis rodičů, zavolala jsem otci, jenže ten to razantně odmítl – že plán nepodepíše.

Karolina, třídní učitelka

Z tohoto pohledu je nutné upozornit na roli PPP/SPC v okamžiku diagnostiky žáka-cizince ve věci speciálních vzdělávacích potřeb. V okamžiku zpracování podpůrného dokumentu pro žáka-cizince je vhodné konzultovat obsah, formu a podmínky přinejmenším s výchovným poradcem ve škole, ideálně pak s příslušným PPP/SPC

zejména v případě žáků, kteří se v české škole objevují poprvé. Hlavními cíli jsou obvykle jazyková dovednost (osvojení základů českého jazyka v běžné komunikaci a výuce) a sociální kompetence (sžití s prostředím školy a třídy).

Školám a pedagogům se osvědčuje dohodnout spolu s rodiči parametry úvodního podpůrného opatření a při vyhodnocování závěrů provést současně reflexi žákovských pokroků, přetrvávajících obtíží a dalších kroků, jež směřují k další pozitivní práci. V případě nutnosti pak další postup koordinujte s odborným pracovištěm pedagogické diagnostiky.

Zde je na místě **upozornit** na jednu **nepříjemnou eventualitu**: pokud žák s odlišným mateřským jazykem přijde k diagnostice do PPP/SPC a tento mateřský jazyk je na naše poměry exotický (např. arabština), žák nekomunikuje (či nedostatečně komunikuje) v jiném jazyce, bude obtížné provést pedagogickou diagnostiku. V takovém případě by se měly stát hlavním cílem komunikační kompetence a jejich posílení v českém jazyce (od naprostého základu po vyšší úroveň znalostí jazyka), ovšem podle dosavadní úrovně jazykové vybavenosti žáka. Pokud žák-cizinec navštěvuje historicky první českou školu, bývá zvykem zařadit také okruh kulturních a společenských standardů.

Nový žák ve třídě, chlapec z africké země, měl trochu problémy s tělesnými zvuky. Pro něj norma, ale děti z toho byly vždycky rozčarované. Vysvětlili jsme si český pohled na věc a on se divil.

Pavla, třídní učitelka na I. stupni

V případě žáka-cizince ve školství můžete narazit na termín **občan třetí země**. Neznamená to ovšem, že dotyčný žák přicestoval do Česka z rodné země přes jednu další (třetí) zemi, nýbrž že žák není občanem žádného ze států Evropské unie a zároveň není

občanem Islandu, Norska, Lichtenštejska či Švýcarska. V takovém případě se pro školu příliš nemění, ovšem z hlediska norem cizineckého práva se liší přístup k žákovi jako občanovi cizí země.

Osvědčení o uznání rovnocennosti zahraničního vysvědčení v České republice vydá na základě žádosti, obsahující v příloze **originál zahraničního vysvědčení nebo jeho úředně ověřenou kopii**, krajský úřad v případech, kdy je Česká republika na základě svých mezinárodních závazků zavázána dané zahraniční vysvědčení uznat za rovnocenné s dokladem o vzdělání vydaným v České republice.

Odst. 2, §108 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon.

V případě příchodu žáka-cizince vedle předložení základních identifikačních dokumentů (osobní doklady, povolení k pobytu ad.) může být předložen dokument o dosavadní školní docházce. Obdoba našeho vysvědčení může mít takřka libovolnou podobu (výpis

z klasifikace či školní evidence vs. oficiální formulář, slovní hodnocení vs. klasifikační stupnice, běžný vs. ověřený dokument apod.), a proto pokud rodiče při zápisu žáka podobný dokument předkládají, můžete požadovat pro vaše kvalifikované rozhodnutí (např. pro zařazení do ročníku) **nostrifikaci** dotčeného dokumentu. O ověření úrovně dosaženého vzdělání žádá zákonný zástupce územně příslušný krajský úřad – čili pro základní školu **méně obvyklý** stav: většinou se nostrifikuje vysvědčení po dokončení určitého stupně (základní, střední, vyšší odborná či vysoká škola).

Karta žáka – cizinec

Jméno žáka		
Příjmení žáka		
Datum narození	Místo narození	Okres narození
Státní příslušnost	Počet splněných let školní docházky	
Adresa trvalého pobytu (ulice, město, PSČ)		
Adresa pro doručování písemností/přechodné bydliště (ulice, město, PSČ)		
Zdravotní pojišťovna	Žák bydlí: u obou rodičů – u matky – u otce – jinde:	
Režim pobytu (označte jednu možnost):	Cizinec s trvalým pobytem v ČR Cizinec s dlouhodobým pobytem v ČR Azylant/žadatel o azyl, doplňková ochrana Osoba bez státního občanství Občanství neznámé	
Rodiče		
Otec	Jméno a příjmení	
	Adresa trvalého pobytu	
	Adresa pro doručování písemností	
	Telefon domů	do práce
Matka	Jméno a příjmení	
	Adresa trvalého pobytu	
	Adresa pro doručování písemností	
	Telefon domů	do práce
Jiní zákonní zástupci žáka		
(doplňte)	Jméno a příjmení	
	Adresa trvalého pobytu	
	Adresa pro doručování písemností	
	Telefon domů	do práce
(doplňte)	Jméno a příjmení	
	Adresa trvalého pobytu	
	Adresa pro doručování písemností	
	Telefon domů	do práce
Druh/družka pečující o dítě		
Druh – družka	Jméno a příjmení	
	Adresa trvalého pobytu	
	Adresa pro doručování písemností	
	Telefon domů	do práce

Datum:

Podpis zákonného zástupce:

5 Inkluze

Vybudovat a vylepšit genderově citlivá vzdělávací zařízení, která budou vhodná pro děti i lidi se zdravotním postižením, a poskytnout bezpečné, nenásilné, inkluzivní a efektivní vzdělávací prostředí pro všechny.

Cíle udržitelného rozvoje OSN, cíl 4: Kvalitní vzdělání¹⁰

Vzdělání pro všechny

Inkluzivní přístup ke vzdělávání žáků přináší do českých škol někdy samozřejmou, někdy zcela převratnou změnu. V případě žáků-cizinců se objevuje navíc několik specifických prvků.

Obecně přijímaná teoretická východiska inkluze popisuje řada publikací (shrnuje je např. Lechta 2016; s důrazem na zahraniční zdroje nově i Zilcher, 2016), ovšem pro účely tohoto textu musíme zmínit právě vzdělávání v heterogenním prostředí, které je pro žáky-cizince v českých školách přirozené.

Pro českou školu je zásadní dosavadní úroveň znalostí, dovedností a také schopností, jimiž žák-cizinec disponuje při počátku docházky do vaší třídy. Žákovi úroveň tvoří navíc více složek, z nichž se komunikace, sociální rozměr, schopnost zvládat stres či komunitní

soudržnost jeví jako zásadní. Rozdílné školské systémy, kurikula a pochopitelně také délka dosavadní docházky nás nutí k individualizaci výuky i celkovému přístupu.

Fenomén banánových dětí

Druhá (a někdy i třetí) generace Vietnamců žijících v Česku se často sama označuje za banánové děti. To znamená navenek žlutí, uvnitř bílí.

Tyto děti byly vychovávány z popudu rodičů českými *tetami* či *babičkami*, které je učily český jazyk, české písničky i české tradice, a oslabily tak jejich vietnamskou identitu. Generace banánových dětí dnes částečně trpí pocitů jakéhosi vykořenění, neboť Vietnamci je nepovažují za Vietnamce a Češi za Čechy.

Tématu se věnují knihy *Banánové dítě* od Duong Nguyen Jiráskové (Bizbooks 2017), *Dračí polévka* od Aleny Ježkové (Albatros 2011) či dokument *Banánové děti* (r. Martin Ryšavý, 2009).

¹⁰ OSN stanovila na roky 2015-2030 celkem 17 cílů udržitelného rozvoje, které byly schváleny v roce 2015 v New Yorku. Českou mutaci webu *Cíle udržitelného rozvoje* najdete na <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>.

Komunikační strategie, které volíme ve vztahu k žákům majoritní skupiny (hovoří česky, rozumí česky, mají dostatečné znalosti a dovednosti související s kulturním prostředím atd.), musí být u žáků-cizinců výrazně přesnější a podle úrovně jazykových kompetencí také vhodně volená. V případě neporozumění může nastat u žáka-cizince jev známý jako *konfuze* (zmatení, Janebová 2010) a tento se dále prohlubovat až ke konfliktům s jazykem, mluvčími i prostředím. Pro školní prostředí je úspěšná komunikace naprosto zásadní.

Cizinci žijící v Česku mají poměrně soudržné komunity, ovšem i mezi nimi existuje řada rozdílů. Sociální soudržnost (koheze) skupiny cizinců – od rodiny po desítky nepříbuzných jedinců – poskytuje žákům-cizincům přímou a nepřímou podporu v procesu akulturace. Sami také pocítíte jemné odlišnosti, zda nově příchozí dítě bude členem první, druhé či třetí (a další) generace cizinců žijících v Česku. Nejsilněji je možné vysledovat odlišnosti podle pozitivních stereotypů, které právě druhá generace často nabourává.

Inkluze jako taková je ale pouze jeden z možných přístupů k žákům-cizincům. Uplatňují se ještě další tři, které sledují různé cíle:

Přístup	Směřuje k
asimilace	potlačení původní identity a přijetí maximální možné identity podle vzoru nového kulturního prostředí
integrace	vytvoření fungující vícenásobné identity – spolu s původní vzniká i nová podle majoritního prostředí
inkluzie	začlenění do nové společnosti spolu s původní identitou a vzájemnému obohacení v oblasti komunikace, kultury atd.
exkluze¹¹	vyloučení jedince na základě nepřijetí nové kultury či odmítnutí jeho původní identity

¹¹ Sociální exkluze (vyloučení ze společnosti) je velmi nebezpečný jev, který s sebou přinese další problémy. Žák vyloučený z třídního kolektivu a tím fakticky z majoritní společnosti bude nahlížet nové prostředí jako nepřátelské a pravděpodobně k němu bude tak přistupovat i on sám. Vyloučení na základě majetkové nerovnosti (chudý vs. bohatý), náboženskému přesvědčení či vzhledu může vést k nechtěnému výsledku – radikalizaci žáka. Řešení pak stojí více energie než předcházení tomuto stavu (Preissová Krejčí 2016).

Právě volba cíle a tím i přístupu dává žákům i jejich rodinám signál o škole. Předjímá tím také možné závěry, i když se mohou lišit. Proces začleňování cizinců naráží na individuální proměnné, které nemusí být škole známy: *Co vedlo rodinu k odchodu z mateřské země? Jaké má žák doma zázemí? Jakou zkušeností prošel žák před příchodem do naší školy? Cítí se v naší škole bezpečně?* apod. Škola pochopitelně nemůže hrát roli jasnovidce, napomoci může rozhovor s rodiči a také značná míra empatie.

Velmi častým symptomem příchodu žáka-cizince bude stres, obzvláště v případě učení se českému jazyku. Porozumění, slang, odborné termíny, hledání kamarádů, zkoušení, čtení nahlas, domácí úkoly... Všechny tyto aspekty nám přijdou běžnou normou, jakou by měl žák majority (!) zvládnout, jenže v případě žáka-cizince musíme nahlížet každou úlohu či každé zadání jako nový prostor, který si žák musí důvěrně osahat. V předmětech jako matematika či český jazyk je na místě mít pro žáka-cizince přiděleného asistenta (o tom dále).

Relativně jednoduchým způsobem, jak novému žákovi zpřístupnit a také zpříjemnit prostředí výuky, je tvorba podpůrného opatření, které se zatím nemusí opírat o kvalifikovanou diagnostiku školského poradenského zařízení (ŠPZ) a jež může nastavit prvotní mantinely poznávání nového prostředí a pokrok vzdělávacího procesu. Plán pedagogické podpory může sestavit třídní učitel na základě dysbalancí, které můžeme u žáka během poměrně krátkého časového období vypořádat. Doporučujeme vytváření plánu konzultovat prakticky s výchovným poradcem/speciálním pedagogem, (informativně) s vedením školy a pochopitelně také s rodiči. Další postup po vyhodnocení plánu (obvykle po dvou měsících) může směřovat k individuální vzdělávacímu plánu či jiným podpůrným opatřením (druhého či třetího stupně), která stanovuje příslušný předpis (Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných).

Individualizace výuky spočívá také v klasifikačních podmínkách, jež se pro žáky-cizince mohou značně lišit. Pokud žák-cizinec zvládá komunikaci a dokáže plnit zadané úkoly, dává vám šanci klasifikovat nejen exaktně znalosti, nýbrž zejména pokrok v osvojování si nových poznatků (o tom dále v kapitole *Dobrá praxe*). Zde je na místě zmínit školní

neúspěch, v českém školství nejčastěji reprezentovaný klasickou pětkou, tedy stupněm *nedostatečně*.¹²

Všichni známe klasifikační řád školy, kde působíme, ovšem v případě žáka-cizince je potřeba někdy hledět *nad* tento předpis. Výsadou akulturace ve školním prostředí je možnost nehodnotit žáka-cizince v prvním pololetí. Když hodnocení prvního pololetí nastane, je potřeba zjistit, zda případný nedostatečný prospěch pramení z neznalosti či nepochopení/neporozumění. Nevyhovující komunikační kompetence značí sociální handicap se klasifikací mohou posunout do roviny exkluze a celý proces začleňování se tím značně zkomplikuje.

Jedno kurikulum vládne všem

Kurikulum, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP), jímž se české základní školství řídí, obsahuje velké penzum textů. Původní myšlenka na svobodné zacházení se vzdělávacím procesem se během více než deseti let značně proměnila (např. přidáváním témat), a to i v přenesené podobě školních variací programu.

Obecné cíle stanovené RVP (RVP, s. 8-9) se v principu drží tezí tzv. Bílé knihy, ovšem ve vztahu k žákům-cizincům v českých školách je důležité obrátit pozornost k průřezovým tématům tak, jak je vymezuje příslušná část RVP (RVP, s. 126-140). Všech šest oblastí se prolíná celou školní docházkou všech žáků českých škol, teoreticky by je měli absolvovat všichni žáci ve všech intencích (přesnou formu toho kterého průřezového tématu v každé škole určuje Školní vzdělávací program, o tom dále).

Průřezová témata mají za úkol rozvíjet osobnostní složku žáků, jejich schopnosti v sociální rovině (spolupráce, vztahy mezi žáky ad.) a umožňují individuální prožitek v rámci celku třídního i výukového. Zdálo by se, že jediným vhodným prostředkem ke vzdělávání žáků-cizinců bude téma Multikulturní výchova, ovšem nemusí tomu tak být. Uvádíme pro ilustraci výčet průřezových témat s výňatky jejich charakteristik a možným uplatněním ve vzdělávání žáků-cizinců:

¹² Problematice hodnocení se věnuje klasické dílo Kolář, Z. (2009). *Hodnocení žáků*. Praha: Grada.

Průřezové téma	Výňatek	Aplikace
Osobnostní a sociální výchova	rozvoj pozornosti vůči odlišnostem a hledání výhod v odlišnostech	od běžné komunikace ve třídě po představení mateřské země
Výchova demokratického občana	základní principy a hodnoty demokratického politického systému	lidská práva, povinnosti žáků, školní řád
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	život dětí v jiných zemích	porovnání životních podmínek
Multikulturní výchova	význam užívání cizího jazyka jako nástroje dorozumění a celoživotního vzdělávání	výuka cizích jazyků, zahraniční exkurze
Environmentální výchova	náš životní styl	vliv prostředí na žáky
Mediální výchova	vliv médií na každodenní život, společnost, politický život a kulturu z hlediska současné i historické perspektivy	mediální obraz vybraného kulturního jevu (hudba, literatura...)

Faktem je vyšší četnost použití multikulturní výchovy pro přiblížení odlišného kulturního prostředí žákům majoritní společnosti, i když se ke stejnému cíli dá využít jiných průřezových témat. Příprava jakékoliv formy aktivity pro splnění cíle tématu musí být pečlivá, podrobná a pedagog realizující aktivitu by měl mít dostatečnou zkušenost s řešením potenciálních problémových situací.

Školní vzdělávací program, v němž se průřezová témata z RVP přenášejí do praktické výuky, obsahuje formu realizace. Podle RVP je možné volit různé způsoby naplnění cílů, ovšem povinnost je zařadit mají všechny základní školy. Nejčastěji se vyskytuje průřezové téma v podobě integrace do výuky, dále projektové dny a některé školy mají v rámci disponibilních hodin vřazený speciální předmět, který se průřezovému tématu věnuje (např. Environmentální výchova, Mediální výchova).

V rámci zpracování ŠVP měly školy možnost promítnout svá specifika místní, sociální aj., do textu samotného plánu. Pokud škola vzdělává delší dobu žáky-cizince, v nějaké podobě se tento fakt podepsal na podobě ŠVP.

Asistent a jeho role

Inkluze se od počátku školního roku 2016/2017 projevila na českých školách nejviditelněji navýšením počtu asistentů. Přidělení asistenta je obvykle vázáno na doporučení ŠPZ a další jednání v rámci školy (personálie, financování, třída). Podpůrná opatření nevyžadují přidělení asistenta vždy, nicméně žáci-cizinci budou snáze snášet nové prostředí s asistentem. Platnost vyhlášky 27/2016 Sb. uchopily některé samosprávy iniciativně, například v Ústí nad Labem vznikl městský projekt *Podpora inkluzivního vzdělávání v Ústí nad Labem*.

Role asistenta je vymezena poměrně přesně ve dvou odstavcích §5 výše zmíněné vyhlášky. Pro účel adaptace žáka-cizince ve třídě je možné asistenta využít po nutných krocích (úvazek, rozvrh hodin, kompetence). Krom kvalifikace obecné zde přistupuje navíc schopnost domluvit se s žákem-cizincem obvykle cizím jazykem.

Je nutné se domluvit s pedagogy, kteří působí ve třídě, aby na přítomnost asistenta byli připraveni a dokázali s ním spolupracovat. Pasivní účast na výuce není přínosná pro žádnou ze zúčastněných stran. Pokyny pro práci asistenta by měly být precizovány a měly by také odpovídat možnostem osobnosti asistenta, času i náročnosti zadaného úkolu.

Zvláštní postavení ve školách mají či spíše mohou mít interkulturní asistenti.¹³ Jejich úloha spočívá v usnadnění prvních kroků žáka-cizince v novém prostředí. Jejich přítomnost ve škole je ovšem problematická, neboť se obvykle nejedná ani o zaměstnance školy ani o zákonné zástupce žáka. Musí vždy dojít k dohodě se zákonnými zástupci žáka, školou i třídou. Uvažujte vždy o možnosti nepřijetí asistenta třídou a promýšlejte možné alternativy.

Interkulturní asistent je právě kvůli komplikovanému přístupu využíván nejčastěji mimo školu při jednáních na úřadech, řešení písemností, právních úkonů apod. Je to také jedna

¹³ Školských zařízení, která využívají interkulturní asistenty, je jako šafránu. Důvodem je nejen nízký počet asistentů, ale také jejich financování. Pro představu hodina interkulturní práce se pohybuje od 500 Kč výše (dle nároků a dohody).

z možností, kdy se s interkulturním asistentem můžete potkat (přijetí žáka do školy mohou zákonní zástupci řešit společně s asistentem).

Druhým úskalím je jazyková výbava asistenta (platí i pro běžného asistenta pedagoga), neboť ne vždy je možné dosáhnout ideální jazykové shody. Příchozí žák-cizinec nemusí vždy hovořit jazykem, jímž vládne i asistent. Nejčastější jazyky cizinců v českých školách (ukrajinština, vietnamština, ruština) jsou v případě slovanského základu relativně jednodušší, vietnamština přináší více obtíží, a to neuvažujeme o dialektech. Mnohem vyšší nároky pak nese tlumočení, s tím již musí mít asistent značné zkušenosti.

Adaptační koordinátor ¹⁴ je alternativou, kterou dokonce může poskytnout sama škola, neboť často je oním asistentem pedagog školy/výchovný poradce/speciální pedagog (dle dohody). Usnadňuje první týdny pobytu žáka-cizince ve škole, pomáhá s přijetím nového prostředí, vysvětluje fungování školy a její řád, spolupracuje s kolegy atd.

Myslím si, že místo asistentů bych měla žákům z ciziny pomáhat já. Vedení školy si to ale nemyslí.

Tereza, speciální pedagog

Upozorňujeme na možný problém v případě, kdy bude asistent přidělen žákovi z jiného kulturního prostředí: žák-muslim nemusí komunikovat s ženou-asistentkou a naopak. Tento fakt je vhodné řešit s vedením školy a zákonnými zástupci žáka. Ideálním řešením je vždy domluva na funkčním modelu spolupráce.

Závěrem si dovoluujeme vyzdvihnout dva dokumenty a jednu webovou stránku, které se k tématu váží: Akční plán inkluzivního vzdělávání (v současnosti probíhá aktualizace), Profil inkluzivního učitele (2012) a www.inkluzivniskola.cz, které dále rozvádějí téma inkluze a kompetence pedagogů.

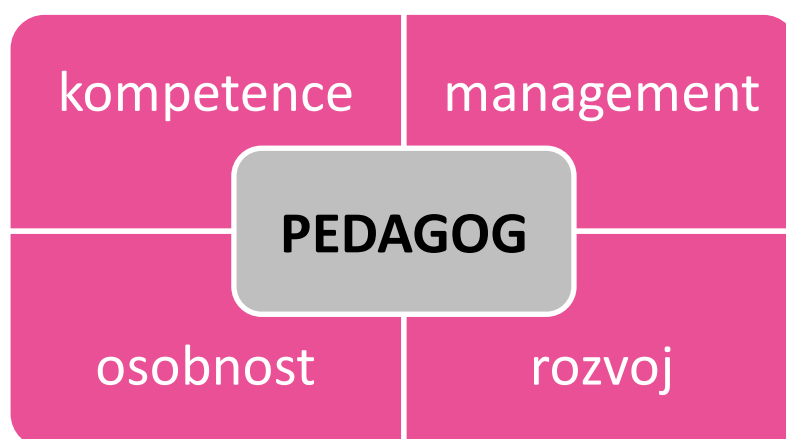
¹⁴ Pokud máte zájem o adaptačního koordinátora, můžete kontaktovat krajská pracoviště Národního institutu dalšího vzdělávání, resp. jeho krajská pracoviště – viz web <http://cizinci.nidv.cz/kontakty/>.

6 Pedagog

Tak co, kolego třídní, co vaše třída?

L. Smoljak, Z. Svěrák: Vyšetřování ztráty třídní knihy

Když v roce 1891 psal Otokar Březina text o tom, jak *učitelství je těžký, robotní úřad*, jistě před sebou neměl tolik formulářů má jako v současné době český pedagog. Nároky administrativní, pedagogické, diagnostické, manažerské, osobní, odborné a všechny ostatní se navyšují (nebo leckdy máme ten dojem), ovšem člověk je stále jeden. Pojdme se podívat, jaký **by mohl být** pedagogický ideál.

Pedagogické kompetence

Pedagogické slovníky a další odborná literatura uvádějí mnohá dělení a členění schopností vyučujících, které se souhrnně nazývají pedagogickými kompetencemi. Jde tedy o dovednosti, dispozice, předpoklady k úspěšnému působení ve školním prostředí (nikoliv nutně vždy ve vztahu k žákům!).

V případě vzdělávání heterogenní skupiny žáků, v níž se nachází žák-cizinec, je – vedle pochopitelně nutných kompetencí (administrativní, didaktická, manažerská, intervenční ad.) - potřeba vyzdvihnout ty, bez nichž se jen těžko pedagog může obejít. Jedná se zejména o dovednosti v oblasti: komunikační, interpersonální, řešení problémů a osobnostní.

Komunikační

Učitel má tvořit podnětné prostředí pro komunikaci směrem k němu/od něj a zároveň mezi žáky samými (v žádoucích chvílích). Předpokladem je otevřenost pro komunikaci se všemi žáky (o tom dále). Naprosto klíčová je schopnost učitele vystupovat v komunikaci jasně, zřetelně, otevřeně a přímo. Tím spíše ve vztahu

Paní učitelka mě učila česky, ale někdy jsem jí špatně rozuměla. Třeba Ř, to jsem neuměla říct. Takže jsem slova, kde to písmeno bylo, přeskakovala. Bála jsem se, že ji zklamou.

Claudia, 13 let

k žákům-cizincům. Pravidla by měla být nastavena tak, aby během práce se žákem-cizincem nenastal komunikační šum (miskomunikace).

Protože je součástí našeho sdělení nutně také nonverbální komunikace, měl by pedagog cokoliv sdělující žáku-cizinci vynechat nadbytečná gesta či pohyby, která odpoutávají pozornost od informace. Přestože někteří jedinci s oblibou doprovázejí hovor gesty, mimikou či pohybem v místnosti (vzpomeňme postavu z filmu *Marečku, podejte mi pero*), měli bychom dodržet strohost nonverbální složky ve prospěch mluveného projevu.

Samostatnou kapitolou je pak jazyková vybavenost pedagogů čili schopnost komunikovat v jiném než rodném jazyce.

Nespornou výhodou pro každého učitele, který se setká ve třídě se žákem-cizincem, je dorozumět se společnou řečí. Pohledem na jazykovou pestrost českých škol by ovšem všichni museli umět nejméně čtyři jazyky, aby

Do třídy mi přišel chlapec z Ukrajiny. Na chemii přišel s tím, že česky tomu nerozumí a že chemii se učit nebude. Takže jsem oprášila rodnou ruštinu a začali jsme si spolu chemii vyprávět rusky. Dneska má jedničky.

Vera, učitelka chemie

pokryli nejčastější kategorie. Obecně platí, že žáci-azylanti procházejí v rámci azylového řízení nějakým kurzem českého jazyka v režii SUZ. Různí žáci tak mají různé znalosti češtiny a tím vyvstává jazykový nárok na vyučující ve škole: postačuje angličtina?

Interpersonální

Složitost třídních vztahů se v případě zapojování žáka-cizince může ještě trochu komplikovat, pokud učitel nedovede zapojit svou osobnost v pozitivním smyslu. Empatie, porozumění a tolerance jsou motivy, podle nichž se výsledný (ne)úspěch odvíjí. Právě

tato dovednost klade vysoké nároky na kritické myšlení (nahlížení sociálního klimatu), upozadění vlastní osoby (součást třídy, nikoliv její imperátor) či uvědomění si pozice moci/síly. Pochopitelně musíme zmínit také schopnost empatie vůči etnicitě, neboť balancování kulturních odlišností bývá velmi zrádným tématem třídní komunikace.

Řešení problémů

Na hodinu vaření do kuchyňky mi přišla žákyně. Muslimka se šátkem. A měla kabát z venku. Tak jsem jí řekla, ať si ho sundá, že v něm vařit nebude. Pod ním měla krátký rukáv, což nevadilo – byly jsme tam jenom ženy. Po hodině se zase oblékla a odešla.

Petra, učitelka pracovních činností

Přímo navazující je kompetence k řešení problémů, související rovněž s klíčovou kompetencí v úrovni žákovské. K roli pedagoga náleží také odpovědnost. V případě řešení problémů pozitivních i negativních musí pedagog rozhodovat

vždy objektivně a v zájmu všech nestranně. Tady se mohou ozvat osobnostní vlivy, jež výsledek mohou zkreslit. Máme na mysli zejména stereotypy a předsudky, minulé zkušenosti či fenomén *labelingu* (nálepkování). Všechny tyto **formy ovlivnění jsou nevhodné** a jakkoliv jsou naší přímou součástí, **neměly by při rozhodování mít žádný vliv!**

Osobnostní

Poněkud formálně znějící naplnění této kompetence úzce souvisí s pedagogem jako fyzickou postavou třídní skupiny a jeho osobností jako součástí působení pedagogického JÁ na žáky.

A: A ty jako chodíš na B? Prej to tam je těžký.

B: Jo, trochu, ale je to tam super. Skvělí učitelé, třída úplně bomba. A ještě máme dobrou jídelnu...

A: Ty jo, a myslíš, že bych tam mohl taky chodit?

Z rozhovoru dvou žáků v autobuse

Didaktici nám všem ukazovali, jak má vypadat pedagog před třídou: sebevědomý, vzpřímený, otevřený, jasně komunikující, mravní idol společnosti, fyzicky zdatný a psychicky odolný (další charakteristiky dosadte dle osobních preferencí). Doplňme další, o kterých se možná nemluví a považují se za samozřejmost.

Vstřícný, ochotný, vzdělávající se, motivující (sebe i okolí), aktivní, zapálený pro obor, stálý (názorově, náladově), spravedlivý...

V dnešní době bychom sem kladli také slovo reprezentativní. Nezastupitelnou roli pro školu má totiž také její propagace přímá (budova, prostředí, webové stránky...), rovnou měrou jako nepřímá. Nepřímou propagaci školy zajišťují právě její zaměstnanci, žáci docházející i vycházející, rodiče a jejich okolí, zřizovatel a další. Souhrnně se tomu říká pověst, reputace. Buduje se dlouho, ztrácí během chvílky. Více o tématu v kapitole *Dobrá praxe*.

Obraz školy

Každá škola vydává výroční zprávu, jejíž součástí je hodnocení všeho možného. Zkuste se svými žáky vystavit hodnocení své škole. Můžete k tomu využít hodinu slohu, hudební výchovy, výtvarné výchovy, informatiky či občanské výchovy.

Výstupem tak může být text, hymna školy, obraz prostředí, nové logo či pocitová mapa žáků školy. Autoevaluace je žádoucí jev nejen ve třídách u žáků.

Třídní management

Jednou z tisíce funkcí, jimiž může být pedagog obdařen, je třídnictví (se všemi důsledky). A je na každém z nás, jak úkol uchopí.

Minimální náplň funkce třídního učitele stanoví vedení školy a obvykle se do ní schová vedení třídní dokumentace (o tom dále v kapitole *Dobrá praxe*), dále komunikace se zákonnými zástupci žáků, se žáky, dalšími kolegy... Ve výčtu naleznete jistě další povinnosti třídního učitele, ovšem chybí tam jedno slovo: systém.

Pokud má být správa třídních záležitostí efektivní, měla by tvořit jednotlivé kroky na sebe navazující. Jistě se mezi námi najde i nadšenec časoprostorových unikátů, který bude žít bez systému. Většina učitelů si ale nějaký řád najde či sestaví (a také jej předá další generaci). V něm se pak objeví dvě slova: **čas** a **třída**.

Třída je složitý ekosystém s různou náladou, počtem jedinců, vstupními podmínkami a řadou neznámých proměnných (rodinná situace, zdravotní stav, historie): je na nás ekosystém udržet, aby se nezhroutil, a podporovat zdravé vztahy mezi jedinci ku prospěchu celku. Lehké?

Čas je veličina, které se nám po většinu třídnické funkce nebude dostávat. Ovšem mělo by být nepsaným pravidlem, že v případě potřeby ekosystému či *pouhého* jedince

si třídní učitel čas prostě najde (i když ho zrovna nemá). Jako funkční model využívání času doporučujeme formát třídnických hodin.

Třídnická hodina

*Já se na každou třídnickou těším. I když je od sedmi ráno.
Jana, třídní učitelka 7. třídy*

Jedná se o jakýkoliv čas strávený v prostředí školní třídy (ve významu skupiny, nikoliv nutně místnosti!), během něhož dochází k reflexi událostí a situací v této třídě nastalých. A ideálně k jejich řešení.

Některé školy přistupují k instituci třídnické hodiny striktně: trvá 45 minut, koná se jednou měsíčně (týdně/čtvrtletně...) a může být dokonce vřazena do rozvrhu třídy napevno (disponibilní hodina); naproti tomu benevolentní pojetí podle potřeby poskytuje třídnímu učiteli možnost reagovat pružně. Rozhodnutí o organizaci třídnických hodin od vedení školy je pedagog povinen splnit. Je to jedna z pracovních povinností!

Hlavní náplní třídnické hodiny **by nemělo být** vyřizování omlouvání absence, technická (organizace týdenních služeb), pranýřování jedince před třídou, hádky a urážky apod.

Naopak cílem hodiny **by mělo být** utužování dobrých vztahů mezi žáky, konstruktivní řešení

problémů třídy, plánování třídních akcí a jejich organizace, teambuilding (i mimoškolní), poznávání spolužáků a třídního učitele, snižování výskytu rizikového chování (šikana) ad.

S organizací třídnické hodiny všem jistě poradí a pomůže výchovný poradce či metodik primární prevence ve škole.

Osobnost a autorita

O osobnostní autoritě učitelů jsou popsány stovky stran odborných, populárně naučných i ryze laických publikací. Takřka každý měsíc se objevují články o českém školství a s ním související kánon obvyklých tezí, které známe všichni (viz box). Je pedagog zaměstnání, povolání či osud?

Jak na třídnickou hodinu?

Můžete využít online nápady kolegů a kolegů např. na webu RVP.cz (<http://referat.blogy.rvp.cz/tag/tridnic-ka-hodina/>), v časopisech *Třídní učitel* či *Prevence*, v *Učitelských novinách*, publikaci *Třída v pohodě* (PDF na webu scio.cz) aj.

Z internetových diskusí:

*ve dvanácti doma
hodina má jenom 45 minut
tři měsíce prázdnin
dovolená navíc
přestávky každou chvíli
učit může každý*

Charakter učitelské profese vyžaduje neustálou pohotovost, morální integritu, spravedlnost, smysl pro humor, nadhled, rozhled, komunikativnost, vnitřní motivaci, vzdělanost, odbornost, argumentaci, diskusi, všechny druhy inteligence, novátorství, kreativitu, oddanost – schopnosti vpravdě hrdinské. K tomu však učitel přináší i své osobní prožitky, zkušenosti, zážitky, postupy, názory, hodnoty a přístupy.

Pokud se dnes v souvislosti s inkluzivním vzděláváním hovoří o individualizaci (viz kapitolu Inkluze), měli bychom nahlížet stejně i na pedagogický sbor. Žáci tak totiž činí. Stejně jako jsme každý svébytná osobnost, máme osobitý přístup ke všemu, co se ve škole odehrává. Zde si dovolueme jednu zásadní větu:

Pedagogické působení se netýká jen znalostí ověřitelných a prokazatelných, nýbrž zahrnuje širokou škálu měkkých dovedností (tzv. *soft skills*), kterými pedagog směřuje osobnosti svých žáků.

Podle toho přenášíme své hodnoty, náhled světa, názory a také postoje na své žáky a spoluvytváříme osobnost žáků. Jakkoliv by mohlo takové privilegium svádět k pocitu moci, právě tady **je potřeba přistupovat opatrně** k jakémukoliv přesvědčování zejména v oblastech etnicity (jazyk, náboženství, národnost), rodiny (tradice, složení) a intimity (sexuální orientace, přátelství).

Podobně je i autorita individualizovaný pedagogický předpoklad. V prostředí heterogenní třídy rozhoduje o to více neformální autorita, o co více prvků či skupin třída obsahuje. V kombinaci s osobností pedagoga a přístupem ke správě třídy můžeme pozorovat pestrou paletu výsledných situací. Nechceme a ani nemůžeme radit pedagogům, co si počít s jejich třídou, protože nejsme v konkrétním čase, prostoru, ani vztahové rovině. **Proto nelze stanovit univerzální a vždy platný vzorec pro řešení jednotlivých situací.**

Rozvoj a vzdělávání

Poslední zásadní složkou postavy učitele je motivační blok. Vzdělávání se po získání vysokoškolského titulu a nástupu do praxe pomalu vytrácí s přibývajícými povinnostmi. To je smutný fakt většiny českých škol, čest výjimkám!

V roli teamleadera, jímž učitel ve třídě je, musí člověk motivovat především žáky k činnosti, zájmu a sebehodnocení vlastních schopností, ovšem stejně tak musí činit i u sebe samého. Jak tedy *nevyhořet*?

Především **nalézt smysl** v práci, kterou děláte. Vzletná slova mají realistický náhled: pokud děláme něco, co podle nás a pro nás má smysl, děláme to úspěšněji a s radostí. Rozvíjet naše dovednosti i schopnosti můžeme jednak ve formálním vzdělávání (další vzdělávání pedagogických pracovníků, DVPP), jednak v soukromých zájmech a vzdělávání neformálním (více v kapitole *Dobrá praxe*).

Dvakrát ročně jezdím na víkendový kurz kreslení. Uklidňuje mě to a podporuje jinou složku mého já.

Olga, 58 let

Složka **neformální** nebývá postihována školským systémem, ale pro vnitřní motivaci má přinejmenším stejnou roli jako certifikované kurzy DVPP. Řadíme sem volnočasové aktivity pedagogů (koníčky, záliby), osobnostní rozvoj (např. zvyšování psychické odolnosti, zvládnání stresu), udržování fyzické kondice.

Kurzy pro učitele žáků-cizinců v rámci DVPP, jež nabízejí různé instituce (např. NIDV či PPI), jsou vypisovány velmi často, ovšem setkávají se na nich většinou stejné osoby: mající **zájem**. Pro učitele plní příležitost účastnit se kurzu DVPP částečně také funkci psychohygienickou.

Pro ilustraci uvádíme výběr z nabídky akcí vhodných pro pedagogy vzdělávající žáky-cizince za měsíce září-prosinec 2018 v tabulce (bez zacílení na konkrétní region):

Název	Datum	Místo konání	Pořadatel/garant
Barevná planeta	8. 9.	Ústí n/L	Poradna pro integraci
Seminář pro pedagogy ZŠ: Čeština jako druhý jazyk při výuce	19. 9.	Praha	META
Přijímáme, začleňujeme a vzděláváme děti/žáky-cizince	10. 10.	Praha	NIDV

seminář JAK NA NĚ?! aneb Práce se stereotypy ve výuce celospolečenských témat	26. 10.	Hradec Králové	Multikulturní centrum
Drž hubu a krok! (debata o lidských právech ve Vietnamu)	30. 10.	Praha	Člověk v tísni
Workshopy cizokrajných kuchyní	říjen	Ústí n/L	Poradna pro integraci
My a ti druzí (série besed)	říjen	Plzeň	Organizace pro pomoc uprchlíkům
Zažijte Bangladéš v Brně	3. 11.	Brno	ADRA ČR
Akcent na migraci	3. 11.	Praha	Organizace pro pomoc uprchlíkům
Setkání s arabským světem	12. 11.	Praha	InBáze
Konference Vzdělávání dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem	21. 11.	Praha	Středočeský kraj & META
Rodina odvedle	25. 11.	ČR	Slovo 21
Školení pro pedagogy – Média, stereotypy a migrace	27. 11.	Praha	Sdružení pro integraci a migraci
Úvod do začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem do ZŠ	30. 11.	Praha	META
Migrace do Evropy očima novinářky a politologa	7. 12.	Ostrava	Centrum PANT & Charita ČR
Maraton psaní dopisů	10. 12.	ČR	Amnesty International
Adaptační kurzy Vítejte v ČR	stále	Praha	Ministerstvo vnitra ČR

Zajímavou alternativou pro kurzy DVPP hrazené z prostředků zaměstnavatele se mohou stát akce pořádané v rámci výuky vysokých škol (přednášky, semináře, kolokvia ad.) po dohodě s organizátorem/garantem. Tyto ovšem nemusí splňovat podmínku certifikace jako kurzy DVPP, jde tedy o neformální vzdělávání.

7 Dobrá praxe

...a nikdo ať neodejde s prázdnou.

Bratři Strugačtí: Piknik u cesty

The answer is out there, Neo. It's looking for you, and it will find you if you want it to.

Bratři Wachovští: Matrix (1999)

Žák-cizinec přichází

Příchodu žáka-cizince a dopadu této situace na třídu jsme se věnovali v předchozích kapitolách. Co by ale měl třídní učitel a školní kolektiv vědět, zvládat či alespoň tušit? Jak se vypořádat s příchodem žáka-cizince po stránce formalit a provozu školy?

Vycházíme především z legislativních nároků, prostředí školy a zkušeností pedagogů, s nimiž byly vedeny rozhovory během vzniku této publikace.

Formální náležitosti

- Pro přihlášení do základního vzdělávání je potřeba předložit osobní **doklady** žáka a zákonného zástupce pro účely školní evidence.
- Víte-li o příchodu žáka-cizince dopředu, připravte se na všechny **eventuality**, které vás napadnou. To ostatní budete muset řešit za chodu.
- Pro účely školní matriky určitě zjistěte, jaký **typ pobytu** byl žákovi udělen (viz kapitolu Legislativa).
- Zákonnému zástupci sdělte srozumitelným způsobem **základní pravidla** školní docházky. Osvědčilo se poskytnout **školní manuál** v jazyce, kterému žák i zákonný zástupce rozumí (nebo je tomuto jazyku příbuzný).

Školní evidence

Nutností je pochopitelně evidence ve školní matrice. Pro tyto účely se vyplňují všechna dostupná data.

Věnujte pozornost místu narození, u něhož se přidává také země narození. Některé evidenční systémy umožňují výběr z nabídky, některé nikoliv. Vždy zadávejte do matriky oficiální název země! Např. žák z Makedonie bude mít uvedeno *Bývalá jugoslávská republika Makedonie*, žákyně z Číny *Čínská lidová republika*.

Oficiální názvy zemí v českém jazyce najdete na webu Českého statistického úřadu v Číselníku zemí:

https://www.czso.cz/csu/czso/ciselnik_zemi_-czem-

- Pokud si myslíte, že přijetí žáka a komunikaci se zákonným zástupcem v cizím jazyce nezvládnete, můžete k jednání přizvat **tlumočníka**. V jazycích nejčtenějších skupin žáků-cizinců vám mohou pomoci neziskové organizace (viz následující kapitolu).
- Některé školy uvádějí žáka do školy ve středu: zbývá polovina týdne, třída není po víkendu.
- Ověřte si, že zákonní zástupci **rozuměli** informacím a dohodnutým tezí. Prosté optání se, zda rozuměli, nepostačuje. Je vhodné dát zákonným zástupcům zpětnou vazbu **písemně** (termíny, jména, kontakty).
- **Zařazení žáka do třídy** by mělo odpovídat věku, žáka-cizince lze zařadit i o ročník níže, ovšem důrazně nedoporučujeme vytvářet větší věkové rozdíly. **Maximální věk**, do kterého může žák-cizinec být součástí základního vzdělávání, je **17 let**.¹⁵
- Hodnocení žáka-cizince podléhá legislativě v podobě vyhlášky MŠMT. V prvním pololetí umožňují předpisy žáka nehodnotit či případně hodnotit jeho pokrok v jednotlivých předmětech/oblastech vzdělávání.
- Pro hodnocení úvodních měsíců školní docházky používejte spíše slovní hodnocení, buďte přesní a konkrétní (viz dále).

Třídní učitel

- Od vedení školy si po přijetí žáka/pohovoru se zákonnými zástupci zjistěte co možná nejvíce informací o budoucím žákovi. Nejen ty samozřejmé (jméno, příjmení, věk), ale také koníčky, kulturní specifika apod.
- Budete-li mít možnost, pohovořte si se zákonnými zástupci o školní minulosti žáka.
- Poučte žáka o školním řádu, přinejmenším základních faktech.
- Během prvních dní zjistěte úroveň praktické znalosti českého jazyka. Pokud bude nedostatečná, zajistěte ve spolupráci s vedením školy náležitou péči (čeština pro cizince, individuální doučování, skupinová výuka, spolupráce s NNO aj.).
- Seznamte nového žáka s prostředím školy: prohlídka školy, seznámení s důležitými osobami (výchovný poradce, speciální pedagog aj.), šatny, jídelna atd.

¹⁵ V odůvodněných případech lze žákovi udělit výjimku až do dovršení 18let (resp. docházku do školního roku, v němž dosáhne 18. roku) na základě žádosti zákonných zástupců a po posouzení dosavadních výsledků vzdělávání (odst. 1 §55 zák. č. 561/2004 Sb., školský zákon).

- Zejména na I. stupni základní školy je vhodné založit žákovi portfolium jeho prací, které umožní sledovat vývoj znalostí a dovedností, dále práci s chybou a v neposlední řadě se může stát podkladem pro hodnocení.

Třída

- Bude-li to možné, připravte třídu na příchod nového žáka-cizince. Třecími plochami se ukazují být jazyk, náboženství, tradice, školská minulost.
- Vyberte novému žákovi spolehlivého spolužáka-kamaráda (*buddy*), který jej bude provázet prvními dny, bude mu pomáhat s běžnými věcmi. Buddy není osobní asistent nebo snad sluha!
- Pokud je znalost češtiny velmi nízká, podpořte prostor žáka-cizince nápovědou, např. kartičkami s názvy běžných věcí a jejich obrázky (var. přilepenými popisky na věcech běžné školní potřeby).
- Sdělte žákům ve třídě, jakým oslovením mohou žáka-cizince oslovovat (křestní jméno v originále, počeštěná varianta aj.), neboť spolu budou komunikovat i bez vás. Berte na zřetel, že příchozí žák-cizinec by měl mít možnost jméno pro oslovení sdělit nejprve vám.
- Druhá související informace vede k jazyku, jímž mají možnost žáci nově příchozího žáka-cizince oslovovat. V případě Ukrajinců, Rusů, Bělorusů či Kazachů lze předjímat ruštinu, nicméně není to platné ve všech případech. Stejně platí, že nelze vždy používat angličtinu.
- Zasedací pořádek je rovněž důležitým nástrojem stabilizace: žák-cizinec by měl být posazen vedle žáka, který nemá komunikativní obtíže, ovládá český jazyk (a ideálně ještě jeden cizí jazyk, jímž spolu mohou alespoň částečně komunikovat, což je v české škole typicky angličtina), není zasažen výraznými stereotypy a nemá příliš předsudků vůči cizincům.
- Dochází-li do třídy delší dobu již jeden žák-cizinec ze stejné etnické skupiny, přiřaďte nového žáka-cizince k tomuto již začleněnému žákovi. Upozorňujeme na **možné riziko**: žáci-cizinci spolu budou komunikovat v mateřském/příbuzném jazyce,

Přišla mi nová žákyně narozená ve Vietnamu. V dokumentaci bylo uvedeno jméno ve vietnamštině, nicméně hned po příchodu nám dívka sdělila, že jí v minulé škole říkali Lenko.

Karel, třídní učitel

což může zapříčinit zvýšený ruch během výuky (vysvětlování zadání či postupu) a omezit snahu nového žáka-cizince k osvojení si českého jazyka.

- V poslední době poměrně hojně diskutované téma domácích úkolů¹⁶ je v případě žáků-cizinců komplikováno znalostí jazyka (viz níže). Odvisle od úrovně jazyka a pochopení zadání lze zadávat úkoly v různých stupních (tzv. diferenciaci):
 - rovnocenného (stejně pro všechny žáky),
 - zjednodušeného (žák-cizinec má upravené zadání úměrně svým jazykovým možnostem),
 - fundamentálního (žák-cizinec zpracovává úkol na úrovni prostého základu),
 - odlišného (žák-cizinec plní úkol odlišného zadání, avšak v rámci tématu).

Příklad diferenciaci úkolů pro český jazyk a literaturu II. stupně ZŠ (sloh):

Rovnocenný

Napište vyprávění na téma Prázdniny, ve kterém použijete slova: dovolená, odpočinek, výlet, dobrodružství, kamarádi, volný čas, koupání, hra.

Zjednodušený

Popište své prázdniny a použijte slova odpočinek, výlet, kamarádi, volný čas.

Fundamentální

Vytvořte seznam slov souvisejících s tématem Prázdniny, doplňte je obrázky.

Odlišný

Určete slovní druhy ve větě: Prázdniny slouží k odpočinku, hrám s kamarády a výletům plným dobrodružství.

Doplňte do textu správně i/y: Prázdnin- se rychle blíží- svému konc- a my se radoval- z posledn-ch v-letů s kamarád- v okol- našeho města...

- Součástí třídního klimatu jsou také spory a konflikty. Má-li škola ve svém školském poradenském pracovišti speciálního pedagoga, může být péče o žáky-cizince svěřena do jeho kompetencí (viz kapitolu Inkluze), jinak pochopitelně spadá řešení případných interkulturních, osobních, komunikačních a dalších sporů do kompetence

¹⁶ Namátkou článek na zpravodajském webu: Endrštová M. (2018). Domácí úkoly nejsou povinné, přesvědčil muž školu, aby je synovi odpustila. *iDnes.cz*. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/domaci-ukol-blogger-skola-prvni-trida-povinnost.A180308_172820_domaci_nub

třídního učitele, metodika primární prevence, výchovného poradce a pochopitelně také vedení školy.

Další okolnosti příchodu žáka-cizince do třídy, která na nový sociální prvek ve všech jeho možných souvislostech **není včas a dostatečně připravena** (včetně třídního učitele a všech vyučujících dané třídy), řeší celý kolektiv obvykle podle aktuálních potřeb a dochází tím velmi často jednak k akutním (nepřipraveným) postupům s neodhadnutelnou reakcí, jednak ke stupňování stresujících situací, neboť aktéři bývají stále ještě často vzájemně konfrontováni v duchu jakéhosi výslechu. Tento stav bychom **neměli připouštět**. Snažme se na řešení konfliktů obecně připravovat (zajištění dostatečných informací a podkladů, přítomnost mediátora, připravené návrhy řešení atd.).

Rodina

Podstatným vlivem, s nímž se škola jako instituce i jako soubor osob vzdělávajících i vzdělávaných musejí vyrovnávat, je rodinné prostředí, které formuje všechny žáky před školní docházkou, během ní a také po ní.¹⁷ Definice rodiny je mnoho, nicméně ve vztahu ke škole funguje každá rodina (bez ohledu na etnicitu) jako instituce s vlastními pravidly, řádem, hierarchií, vnějším obrazem, přístupností atd.

S rodiči přichází školní prostředí do styku nejčastěji ve formátu konzultací s vyučujícími (konzultační hodiny, třídní schůzky apod.). Pedagogové popisují ony schůzky často jako nedostačující, formální, obsahově ploché a jejich frekvence často neodpovídá individuálním potřebám pedagogů. Systém si můžete po dohodě s vedením školy pochopitelně upravit a nabídnout jej rodičům.¹⁸

*Po dohodě s rodiči na začátku šestého ročníku jsem zavedla měsíční schůzky. Rodiče tak mají čerstvé informace o prospěchu a já jim nemusím každou chvíli volat a zvat si je.
Jaroslava, učitelka 8. třídy*

¹⁷ Jistou výjimku této teze tvoří děti z dětských domovů, pěstounské či jiné péče. Fakticky můžeme nahradit slovo *rodinné* termínem *společné* či *komunitní*.

¹⁸ Během rozhovorů s pedagogy byl několikrát nezávisle na sobě nadnesen problém účasti rodičů na třídních schůzkách. Účast nelze vyžadovat, zájem rodičů o dítě není v tomto ohledu záležitostí školy. Vzhledem ke změnám ve společnosti za posledních dvacet let nelze očekávat, že model z konce 20. století

Komunikace s rodiči žáka-cizince bývá složitější v případech, kdy rodina hovoří cizím jazykem, jehož znalostí nedisponuje žádný zaměstnanec školy. Zde je možné požádat o asistenci neziskový sektor (viz kapitoly Inkluze a Informační blok), nicméně na to se nelze vždy spolehnout: je potřeba vytvořit **funkční způsob komunikace** s rodiči žáka-cizince. Měl by být srozumitelný všem stranám, s jasnými a ověřitelnými závěry, konkrétními daty či termíny a odsouhlasený všemi zúčastněnými.

Poměrně velký ohlas získal nedávno spor ohledně pokrývky hlavy muslimské dívky na střední škole. V tomto případě došlo až na soudní řešení neshody, nicméně obecně platí, že **pokrývka hlavy u muslimských žákyň** je v českých školách bez větších obtíží tolerována a je běžnou součástí třídního prostředí. Pokud byste chtěli mít žáky (obecně) bez jakýchkoliv pokrývek hlavy, měli byste mít tento bod vysloveně ve školním řádu. Z bezpečnostních důvodů lze vyžadovat odložení šátku během hodin tělesné výchovy: problém může nastat v případě, že v hodině se potkají dívky a chlapci zároveň.

Muslimské dívky si obvykle přikrývají hlavy současně s první menstruací. Postupně se ovšem hidžáb (aj.) stává součástí identity (osobní i kulturně-společenské) a může se objevovat dříve.

Jiné odlišnosti v oblékání vzhledem k unifikaci kultury mladých lidí pod vlivem mainstreamové kultury nebývají zdrojem konfliktů či nejasností.

Součástí kulturní identifikace jedince je také dodržování tradic. Ve školním prostředí takový projev může nabývat různých forem, vybíráme z nejčastějších:

Popis stavu	Návrh řešení
Žák chybí, protože slaví svátek.	To je možné, trvejte na omluvce podle školního řádu. Další postup koordinujte s rodiči a vedením školy (zejména v případě vícedenních svátků).
Žák odmítá cvičit z náboženských důvodů.	Zadejte úkol nezahrnující fyzickou aktivitu (např. referát o pravidlech sportu, prevenci

bude platný i pro následující desetiletí (pracovní vytížení rodičů, lokální specifika, online kontrola prospěchu aj.).

	úrazů, olympijských hrách).
Muslimský žák odmítá kreslit postavu.	Islám zakazuje zobrazování živých bytostí, tedy zvířat a lidí, upravte zadání: nakresli část těla (ruka) případně vynech část těla. ¹⁹
Žák trpí jistou část školního roku slabostí či nevolnostmi.	Zeptejte se, zda nedrží půst (typický během ramadánu, podobně ovšem masopust či Tiš'a be-av) a kontaktujte rodiče. Nenuťte žáka ke konzumaci, pokud není ohroženo jeho zdraví či přímo život. ²⁰
Žák při hudební výchově odmítá zpívat z náboženských důvodů.	Podobně jako u tělesné výchovy se tento jev může vyskytnout u ortodoxních muslimů. Zvolte alternativní metodu práce.

Tradic, zvyků a kulturních odlišností lze pochopitelně také využít ve prospěch výuky a třídy (o tom dále).

Školní stravování přináší také možná kritická místa.

Při přijímání žáka-cizince do školy můžete být dotazováni na režim školní jídelny, případně školního občerstvení, složení automatů na potraviny v prostorách školy apod. Důvody jsou veskrze náboženské, neboť náboženství, resp.

Maso vs. mléko

V judaismu je zakázáno požívat masité pokrmy společně s mléčnými, stejně tak pro jejich přípravu používat stejné nádoby. Židovské domácnosti obvykle mívají i proto více sad nádobí, příborů atd.

příslušnost k nim, vyžaduje také specifický způsob stravování. V případě islámu souhrn nařízení kolem přípravy, skladování a konzumace jídla a pití nazýváme *halal*, v judaismu potom termínem *kašrut* (počeštěno na *košer*). Škola v tomto ohledu nemusí žákovi/zákonným zástupcům vyhovět, žák si bude nosit jídlo vlastní (podobně jako

¹⁹ Tato situace je ryze individuální. Existují žáci-muslimové, kteří bez problémů kreslí cokoli, stejně jako žáci-muslimové, kteří odmítnou nakreslit cokoli. Alternativou pro striktní dodržování zákazu je kresba abstraktních či rostlinných motivů.

²⁰ „V červnu jsme měli poslední hodiny tělocviku venku na hřišti, protože bylo hezky. Odběhli jsme téměř všechny běhy a u několika dívek mi chybělo změřit čas na trati 200 m. Po dohodě jsme na další hodině tyto resty splnily. Ihned po doběhu se ale jedna z dívek v cíli slabostí skácela. Po ošetření jsme během čekání na sanitku a rodiče zjistili, že od rána nic nejedla, protože důsledně držela ramadán. Od té doby se koncem školního roku vždy ptám na začátku hodiny.“ Sabina, učitelka tělesné výchovy

v případě žáka s celiakií apod.), nicméně existují i výjimky (Lauderovy školy v Praze). Stručný přehled, co se v těchto případech zahrnuje mezi nepatřičné pokrmy, nabízíme níže:

Co není halal

- vepřové
- krev
- hmyz
- obojživelníci
- alkohol (a jiné omamné látky)
- zvíře usmrčené nevhodným způsobem
- zdechlina

Co není kašrut

- vepřové
- krev
- draví a zakázaní ptáci (pštros, sup, sokol, ibis) a jejich vejce
- ryby bez ploutví a šupin (př. úhoř) a plody moře
- hmyz
- savci (kromě přežvýkavých sudokopytníků)
- lovná zvěř (nelze ji rituálně porazit)

Vedle oficiálních svátků, o nichž obvykle referují i média, počítejte s tím, že existují svátky pohyblivé, jejichž dodržování se opět může projevit v absenci žáka-cizince ve škole. Není patrně v silách třídního učitele sledovat všechny svátky všech kultur a vyznání, proto se zkuste s rodiči dohodnout na docházce v podobných okamžicích. Některé svátky umožňují docházku do školy bez obtíží, u některých je vyžadována jistá příprava, organizace a také účast. Typickým příkladem může být čínský Nový rok či muslimský hadždž.

Důležitým bodem, který se v rozhovorech s pedagogy poměrně často objevoval, je komunikace s rodiči muslimských žáků. Obvykle se o záležitosti kolem školy stará žena. V českém kulturním (a právním) prostředí je norma nastavena jedna rodina – jedna manželka, ovšem u muslimů stále existuje polygamie, čili muž může mít více manželek, právní stránku věci nechme nyní stranou. Pokud bude se školou jednat žena, je to běžné a pro rodinu žáka normální. Vzhledem k častějšímu zastoupení žen v českém školství nebude v jednání s rodiči patrně žádný větší problém, ovšem pokud bude muslimská žena z rodiny, v níž se islám bere opravdu vážně, chtít hovořit s učitelem, komunikační

bariéra je nasnadě. V tomto případě doporučujeme vzít k rozhovoru kolegyni učitelku či někoho z vedení (vnější autorita školy).

Proč bych s ní měl mluvit?

[o třídní učitelce]

Hassan, 12 let

Nerovné postavení ženy v muslimské rodině se může projevit i opačně, kdy žák-muslim může z českého kulturního pohledu velmi nevhodně komunikovat s ženskými zaměstnankyněmi školy. Tento problém je potřeba řešit skrze dialog vedení školy a rodiny. Upozorňujeme, že ne vždy musí dojít ke smírnému výsledku.

Vždy se najde okamžik, kdy škola potřebuje rodině sdělit libovolnou informaci. Pokud máte k dispozici elektronickou formu komunikace (ať už to je školní informační systém, e-mail či SMS zprávy), je vhodné použít tuto cestu, neboť rodiče žáka-cizince mohou text lépe přečíst a eventuálně použít např. překladač v případě nepochopení. Psaný text v žákovské knížce či notýsku bývá pro rodiče-cizince hůře čitelný, a proto i pochopitelný tím spíš, čím se písmo jejich rodného jazyka odchyluje od latinky. Pokud sdělujete rodičům-cizincům nějakou informaci, osvědčuje se používat předtištěné sdělení vlepené do žákovské knížky/notýsku.

Komunikujete-li s rodiči telefonicky, ověřte si, že opravdu hovoříte s adresátem sdělení a že rodič rozuměl vašemu sdělení. Tento fakt je problematický: rodič může odsouhlasit i nedorozumění, protože vy jste v pozici autority (zástupce školy). Pochopitelně v případě potřeby (úraz či jiná akutní situace) mějte aktuální telefonní kontakt vždy připraven.

Poslední dva body spolu vlastně úzce souvisejí: klasifikace a ukončení docházky.

Výkony žákovské práce jako pedagog budete jistě hodnotit, zde se ovšem nabízí možnost volby hodnocení. Pokud školní řád obsahující zároveň klasifikační řád umožňuje vystavovat slovní hodnocení, je přinejmenším v prvním pololetí, kdy žák-cizinec začal navštěvovat školu,

Není pětka jako pětka

V různých zemích se používají různé stupnice hodnocení (např. angloamerický způsob A-F). Zeptejte se rodičů, jaký systém znají, a seznamte je s českým klasifikačním standardem.

právě slovní hodnocení motivačním krokem namísto klasické klasifikační stupnice. Slovní hodnocení by mělo popisovat vývoj, pokrok, stav žákových schopností, dovedností

a naznačovat trend dalšího období spolu s doporučeními pro další práci. Průběžnou klasifikaci sdělte obvyklou formou rodičům. Doporučujeme na třídních schůzkách/ v konzultačních hodinách rodiče žáka-cizince informovat v klidu mimo hlavní skupinu rodičů, získáte tím prostor pro vysvětlení hodnocení, způsobů jeho tvorby, řešení případných nesrovnalostí a odpovědi na otázky. Pokud to situace vyžaduje, požádejte o pomoc vedení školy, výchovného poradce, speciálního pedagoga ad. kompetentní osoby. Rodiče se na třídní schůzky (a podobná jednání) mohou dostavit s interkulturním asistentem (viz kapitolu Inkluze). Patrně nejvíce se pedagogům osvědčuje ovšem využívat hodnocení formativního (o tom dále).

Ukončení docházky žáka-cizince do základní školy bývá provázeno několika scénáři od ukončení vzdělávání obecně, přes odchod do jiné země či nástup do pracovního poměru, až po nejčastější proces přijetí na střední školu (bez rozlišení typu). V tomto případě kontaktujte rodiče nejpozději na začátku školního roku, kdy žák-cizinec bude končit základní školu, abyste sladili další postup. Pro přijímací řízení bude žák-cizinec předkládat řadu dokumentů a bude také skládat přijímací zkoušku, jejíž součástí je zkouška z českého jazyka. Vyžadují-li to žákovy schopnosti, požádejte o spolupráci příslušné školské poradenské zařízení (PPP či SPC), aby žákovi pomohli v případě nedostatečně vyvinutých jazykových kompetencí s procesem přijetí. Tato podpora může mít podobu diagnostickou, doporučující či závaznou; každý žák má individuální potřeby a také diagnostické závěry. Vstřícným krokem může být předjednání příchodu žáka-cizince na střední školu ze strany ředitele základní školy, jíž tento žák dosud navštěvoval, ve vztahu k řediteli střední školy. Mohou být sděleny zásadní detaily dosavadního průběhu vzdělávání, specifika kulturního charakteru až po společnou schůzku se zákonnými zástupci žáka.

Český jazyk jako druhý jazyk

Základními kroky, které bude škola ve vztahu žák-cizinec a výchovně-vzdělávací proces řešit, je porozumění. Na stole je otázka: **Jak naučíme žáka-cizince česky?** Odpovědí je naštěstí několik, ovšem každá má své (ne)výhody.

Zcela systémovým krokem je organizace jazykové přípravy podle zákona (viz kapitolu *Legislativa*) ve škole k tomu určené. Ne vždy to je možné, proto doporučujeme školám,

v nichž se žáci-cizinci s nižšími úrovněmi znalosti českého jazyka objevují častěji, aby zvážili výběr jednoho pedagoga pro jazykovou přípravu u těchto žáků. Cílem by mělo být zvládnutí úrovně A1 během prvního roku a dále rozvíjet znalosti a dovednosti v komunikační rovině na vyšší úrovně.

Časově náročnou variantou je studium kurzu *Český jazyk pro cizince* (či s obdobným názvem) v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Tyto kurzy většinou nabízejí univerzity (Praha a Brno, v minulosti Liberec a Ústí nad Labem) a NNO, ojediněle soukromé společnosti. Tyto kurzy mají delší časovou dotaci (řádově měsíce).

Společný evropský referenční rámec pro jazyky (SERR, v ang. CEFR)

Rada Evropy rozdělila jazykové kompetence do šesti (devíti) úrovní, a sice A1, A2, B1, B2, C1 a C2 (navíc existují meziúrovně A2+, B1+ a B2+), na základě historického vývoje v roce 2001.

Úroveň	Stručný popis
A1	Úplný začátečník: používá běžné fráze zaměřené na upokojení svých potřeb, dokáže se představit a pozdravit, odpovídá na otázky na personálie.
A2	Začátečník: chápe věty a běžná slovní spojení, jednoduše popisuje prostředí, komunikuje v jednoduchých větách v běžných situacích, orientuje se ve specifické komunikaci (např. v obchodě).
B1	Mírně pokročilý: dokáže jednoduše argumentovat, popisuje myšlenky, chápe souvislý text, dokáže se vyjádřit ve více navazujících větách, komunikuje v jazyce v cizím prostředí (např. na dovolené), formuluje myšlenky na dané téma (práce, volný čas).
B2	Středně pokročilý: komunikuje na úrovni pracovních znalostí, dokáže komunikovat s rodilými mluvčími bez přípravy, dokáže obhájit názor, sestaví souvislý text na mnoho témat.
C1	Výše pokročilý: čte delší texty, dokáže je sestavit, rozlišuje použití odlišného jazyka (akademický, pracovní, soukromý), v textu používá členění, interpunkci a obsáhne řadu témat s odpovídající slovní zásobou.
C2	Pokročilý: chápe vše psané i řečené, analyzuje zdroje informací a sestavuje vlastní argumenty, vyjadřuje se plynně a rozlišuje drobné nuance jazykových prostředků.

Pro potřeby českého jazyka jako druhého jazyka můžeme vycházet z této tabulky, nicméně individualizace cílů může ovlivnit výslednou úroveň. O SERR publikovala Univerzita Palackého v Olomouci český překlad oficiální publikace Rady Evropy, který je dostupný na webu MŠMT: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/mezinarodni_vztahy/evropskyreferencniramec.zip

Zdroj informací: Council of Europe. *Cadre européen commun de référence pour les langues* [online]. Dostupné z URL: <http://www.coe.int/lang-cEFR>

Druhý způsob je použitelný v případě akutní potřeby: po příchodu žáka-cizince se jeho jazykové přípravy chopí po dohodě s vedením školy vyučující českého jazyka ve třídě, kam žák-cizinec dochází. Vyučující pak žákovi poskytne pedagogickou podporu (ať už ve formě konzultací, doučování či hodiny jazyka navíc) a český jazyk se žákovi v jednotlivých

kapitolách pokusí přiblížit vlastními silami. Tento způsob je finančně a personálně nejjednodušší, je ovšem náročný na čas a organizaci. Diskutabilní je také efektivita.

Třetí cesta je externí: žák-cizinec dostává jazykovou podporu skrze třetí stranu, nejčastěji NNO či státní organizaci (SUZ). Výhodou této cesty je možnost zvládat mateřský jazyk v kombinaci s českým jazykem, neboť – zvláště v NNO – je účast rodilého mluvčího a lektora v té samé lekci obvyklá.

Nově příchozí žák, Vietnamec, se češtinu učil se mnou po vyučování. Každý týden jsme měli v plánu jednu kapitolu, kterou jsme stihli zhruba za hodinu. Moje příprava ale trvala skoro tři hodiny.

Miloslava, učitelka českého jazyka na II.

Je tedy možné komunikovat v obou úrovních a řešit tak možné nejasnosti, dovysvětlit, utřídit apod. Rizikem je ovšem nižší motivace pro osvojení jazyka: žák má možnost komunikovat v mateřském jazyce, protože je to pro něj snazší, a češtinu (ne)vědomě odsouvá do pozadí.

SMARTER

Akronym označující soubor kritérií pro stanovování osobních cílů:

- S – specifický, konkrétní
- M – měřitelný, motivující
- A – ambiciózní, dosažitelný
- R – reálný, odpovídající
- T – termín, časově ohraničený
- E – evaluace, hodnotitelný
- R – průběžně hodnocený

Pro zvládnutí a zvládnutí českého jazyka jako druhého jazyka je zásadní stanovit cíl. Cíl by měl splňovat kritéria SMARTER, zejména ověřitelnost/vyhodnocení v kombinaci s přiměřeností má zásadní roli. Například cíle prvního roku by mohly být: zvládnutí časování slovesa *být* a jeho použití, číslovky, představení se, pozdravy, orientace

ve školním prostředí.

Práce s žákem-cizincem přímo vybízí k použití již připravených materiálů. V dnešním online světě je možné k výuce českého jazyka pro cizince (jak dětí, tak dospělých) používat řadu metodik, příruček a pracovních listů dostupných na webových stránkách NIDV, NNO, soukromých a jiných společností. Tento typ publikací vzniká také jako řešení grantů či projektů (např. metodika ČEŠTINA 11+ od Poradny pro integraci dostupná na webu <http://p-p-i.cz/cestina-11-vyukovy-material-pro-nove-prichozi-nactilete-cizince/>).

Cíle a hodnocení

V oblasti jazykové přípravy a v důsledku také pro další předměty je individualizace cílů zásadní. Souvisí plně s proinkluzivním přístupem ke třídě jako celku a k žákům třídy jako jednotlivým částem celku, přičemž každý žák by měl mít cíl pro časovou jednotku stanovený individuálně. V optimálním případě a – z hlediska pedagogické praxe – v ideálním světě. Každodenní situace pedagoga ve třídě a množství požadavků na něj kladených zcela neumožňuje tento proces uplatňovat beze zbytku. Ve třídě, kde má určitý počet žáků podpůrná opatření, a ještě nám přibude žák-cizinec, je individuální vyhodnocení situace nadmíru důležité, neboť zabraňuje demotivaci, neodpovídající klasifikaci a naopak podporuje smysluplnost práce, podnětné prostředí a samotný rozvoj kompetencí žáka. Kvůli týdenním hodinovým dotacím jednotlivých ročníků a časovému vytížení pedagogů se zkušeností výuky českého jazyka žáky-cizince v zájmu naplnění individualizace jazyk učí buď mimo běžné vyučování, nebo v rámci výuky a žáka si ze třídy *vytáhnou* stranou (např. namísto hodiny fyziky).

Součástí individualizace by měla být evaluace jednak závěrečná (splnění/nesplnění cílů), jednak formativní. Formativní hodnocení se používá odlišně od zažitého českého modelu klasifikace/evaluace: směřuje vždy k žákovi jako jednotlivci, sleduje plnění a splnění cíle/cílů, sděluje výsledky práce žáka pedagogovi i žákovi současně, vyžaduje interakci žáka a pedagoga. Prostřednictvím průběžného hodnocení lze odbourat chyby, zaměřovat se na problémová místa flexibilně, přizpůsobovat cíl vývoji, reagovat na aktuální stav, podporovat motivaci, sledovat vývoj a z hlediska českého systému také hodnotit (klasifikovat), je-li to žádoucí.

S klasifikací přímo souvisí riziko neprospěchu. U žáků-cizinců se může během prvního roku docházky objevit neprospěch zejména v naukových předmětech (na II. stupni předměty s náročnou odbornou terminologií, např. přírodopis, chemie). Před příchodem žáka-cizince a po jeho příchodu je nutné informovat kolegy o tomto faktu a také během prvních dní zjistit úroveň jazykových znalostí a podle nich dále koordinovat postup společně se všemi kolegy, kteří žáka během výuky potkají. Pokud je to možné, stanovte si společné cíle dle úrovně znalosti jazyka tak, aby žák nebyl demotivován nárazovým nárůstem požadavků odborných termínů, klasifikačních požadavků aj. tak, že jeho

odpovědí bude rezignace nejen k procesu osvojení jazyka ale také k procesu učení jako takovému. Tento jev se zvrátí velmi obtížně!

Hodnocení stupněm nedostatečný a z něj vycházejícím neprospěchem je zásadním blokem v adaptaci žáka-cizince na český školský systém a může uškodit teoreticky i v postoji k české společnosti. Doporučujeme v hodnocení postupovat obezřetně, objektivně a také v souladu s výše popsanou cestou formativního hodnocení. Pro hodnocení v prvním období doporučujeme sledovat nikoliv znalosti „tvrdé“, ale pokrok ve zvládnutí učiva, orientaci v oboru, přístup k učení a osvojování základního názvosloví.

První období by tedy mělo být věnováno osvojování jednoduchých pojmů v tom kterém předmětu, ideálně doplněnými o jednoduché vyobrazení. Vhodné je vytvoření pojmového slovníčku pro vybrané předměty, u nichž lze předpokládat častější použití daného pojmu (např. pro zeměpis: světové strany, přírodní prvky, mapa, glóbus...). Obecný návod zde nelze poskytnout, protože každý vyučující pojímá svůj předmět vlastním způsobem. Pojmy v jazykových dovednostech hrají důležitou roli. Ověřte si také jejich význam v žákových myšlenkových mapách, aby nedocházelo k vytváření miskonceptů (chybných myšlenkových konstrukcí). Tyto chyby je nezbytně nutné korigovat.

Pomůcky

Pro výuku nejen v oblasti jazyků je velmi vhodné používat pomůcek názorných, mnemotechnických a u mladších dětí vždy konkrétních, je-li to možné.

Pomůcky můžeme rozdělit libovolně, nicméně některé kategorie si zaslouží zvláštní zmínku:

Online slovníky a překladače – jednoduchá a snadno dostupná cesta k základnímu porozumění odlišnému textu, před jejich použitím je potřeba ověřit správnost, neboť některé sice splňují požadavky slovníku, nicméně jejich použití pro překlad hovorové formy jazyka nemusí odpovídat skutečnosti. S běžnými jazyky, jakými rozumíme angličtinu, němčinu, ruštinu, španělštinu, francouzštinu či italštinu, se pojí velké množství slovníků, které procházejí náročným procesem při vydávání a často obsahují i hovorovou formu jazyka. Méně časté jazyky (čínština, vietnamština, arabština) sice

slovníky disponují, nicméně jejich použití pro neznalého uživatele je značně problematické přinejmenším vzhledem k odlišnému písmu.

Zároveň upozorňujeme na (ne)přesnost webových stránek, na nichž lze online překladače nalézt. Pravděpodobně nejpoužívanějším je služba překladače od Google, Inc., zejména díky počtu překládaných jazyků, ovšem i přes stále se zvyšující přesnost překladů na výsledek nelze vždy bezvýhradně spoléhat. Pro práci se žákem s odlišným mateřským jazykem se hodí jako úplný základ komunikace, ovšem nemůžeme takový překlad brát jako lingvisticky správný.

Při lekci představování jsem použila překlad češtiny do vietnamštiny z webu. Při práci jsme zjistili, že ve vietnamštině se leccos píše jinak.

Kateřina, učitelka českého jazyka

Schémata, obrázky a další vizuální pomůcky – dobře vybírejte typ obrázku (v duchu hesla *V jednoduchosti je krása.*), jeho barevnost (více barev je atraktivnější, ovšem také rozptyluje pozornost), velikost a kvalitu (vzhledem k tisku), srozumitelnost a přehlednost a jistě sami přijdete na další vlastnosti, které by takový obrázek měl mít.

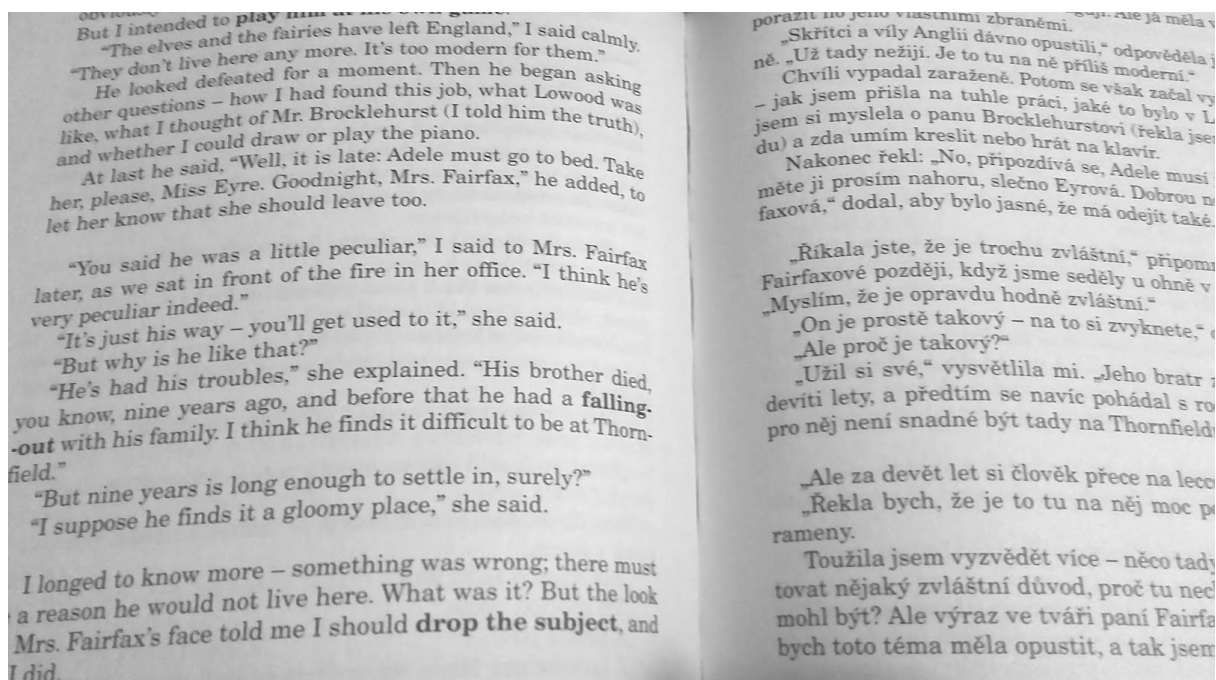

Ukázka cizojazyčné knihovničky (Poradna pro integraci, Ústí nad Labem)

Dvojazyčná a cizojazyčná literatura – umožňuje seznámení s běžně užitým jazykem v daném literárním žánru. Cizojazyčná literatura může usnadňovat přizpůsobování žáka-

cizince novému kulturnímu a školnímu prostředí a také poskytuje pocit ukotvení vlastní identity v cizím prostředí. V českých knihkupectvích jsou k dostání knihy v angličtině, němčině či francouzštině, další jazyky po pátrání jistě objevíte ve vaší knihovně a v dnešní době lze objednat z mnoha českých i zahraničních internetových obchodů. Četbu v mateřském jazyce doporučte také rodičům pro žáka-cizince na doma.

Dvojjazyčná literatura je specifická literární forma, kdy lze současně číst text ve dvou jazycích (tzv. zrcadlový text) a porovnávat překlad, což je přidanou hodnotou a zároveň rizikem. Dvojjazyčné texty totiž sice mohou prohlubovat komparací textu poznávání a osvojování nových jazykových prostředků, ale také mohou svádět ke čtení pouze té části textu, jíž rozumíme snáze (z našeho pohledu tedy psané v českém jazyce). Oba druhy literatury v případě vzdělávání žáků-cizinců mají své místo ve školní knihovně, má-li škola svou knihovnu zřízenou.

Ukázka zrcadlového textu AJ – ČJ

Brontë, Ch. (2004). *Jane Eyre*. Dubicko: Infoa. (p. 132-133)

Pokud máte ve škole místo, po dohodě s vedením školy můžete iniciovat také založení *knihobudky*²¹. Formát je otevřený výpůjčkám bez nutnosti registrace, rezervace a je volně přístupná žákům školy či veřejnosti (podle umístění). Myšlenka

První knihobudku jsme měli na prvním stupni a po prvních měsících si ji vyžádaly děti i na druhém stupni.

Jan, učitel II. stupně

v Česku poprvé ožila v prostorách IKEM v Praze, nicméně dnes knihobudky běžně zřizují obce, nemocnice, vyskytují se na nádražích či v nemocnicích. Škola, jež má mezi svými cíli čtenářskou gramotnost svých žáků, pak může relativně jednoduše podpořit samostatné čtení u žáků např. o přestávce.

Zapojení žáků do výuky

Prostředí školy hraje velikou roli ve vnímání školy ze strany žáků, pedagogů, rodičů a široké veřejnosti (včetně zřizovatele!). Odpustíme si klasické teze o hygienických normách, estetickém rozměru výchovně-vzdělávacího procesu a zaměříme se na problematiku vnitřního prostředí a žáka-cizince.

Šatny – Každá škola disponuje různým zařízením pro ukládání osobních věcí žáků. Někde fungují společné šatny, někde mají skříňky. Podobně jako je uvedeno výše, může nastat komplikace v případě, že žák-cizinec je muslim a měl by sdílet šatní skříňku s dívkou. Rizikem je odmítnutí užívat šatny a žáka pak můžete potkat nepřezutého ve třídě. Situaci řešte v klidu a snažte se dobrat příčiny a tuto následně vyřešit (jen s žákem, s rodiči, se třídou...), ovšem nenechte žáka nabýt dojmu, že může všechno a za všech okolností vymoci silou.

Tělocvična – Specifickým prostředím je tělocvična a její zázemí. Pokud na tom bude žák-cizinec trvat, můžete mu (přínejmenším ze začátku pro usnadnění adaptace na prostředí) umožnit převlékání mimo společnou šatnu. Je-li tělocvična jediná a chlapci a dívky mají výuku tělesné výchovy společnou v jednom prostoru, kromě obvyklých projevů (poznámky, pokukování, ukazování apod.), na něž jsme zvyklí, může nastat obtíž

²¹ Knihobudky jako projekt vznikl v roce 2013 v Praze pravděpodobně inspirovaný projektem miniknihoven v USA. Dnes provozuje přes 40 knihobudek, dalších sedm desítek funguje mimo projekt. Více informací najdete na webu: <http://www.knihobudka.cz/>.

se žákyní, která normálně při výuce nosí pokrývku hlavy. V takovém případě musíte zvážit následující možnosti:

- aktivita neumožňuje s ohledem na bezpečnost žákyni cvičit s pokrývkou hlavy (např. skok vysoký, gymnastika);
- aktivita je možná s pokrývkou hlavy a s ohledem na bezpečnost (např. posilovací cviky);
- aktivita je možná s pokrývkou hlavy bez obtíží (např. pořadová cvičení).

Pokud by žákyně odmítla všechny alternativy, zadejte jí samostatnou práci se zaměřením na sport, tělesnou kulturu, výživu, zdravý životní styl apod., již zpracuje během vyučovací hodiny. Pro tuto eventualitu byste ovšem měli mít připravené materiály (encyklopedie ze školní knihovny atd.).

Výzdoba – V duchu rčení o zavděčení se všem lidem nemůžeme předjímat reakce libovolného člověka, návštěvníka školy na výzdobu vnitřních prostor školní budovy. Jakožto přirozené prostředí, v němž žáci tráví významnou část dne, by mělo pozitivně

Příprava na projektový den o Vietnamu, Ústí nad Labem

působit na všechny složky osobností žáků. A pokud do celkového obrazu zahrneme multikulturní ideu, naplníme tím jednak částečně (či zcela) průřezové téma podle RVP, jednak můžeme výzdobu použít při výuce (dějepis, zeměpis, výchova k občanství, jazyky ad.) a zpestřit hodinu mj. prezentací práce spolužáků. Výtvarná složka působí nejen ve vzdělávací rovině, přidává také školnímu prostředí na atraktivitě.

Měli bychom se ale vyvarovat chyb. Kontrolujte texty po stránce gramatické, obsahové i významové.

Environmentální výchova – Poměrně zajímavým způsobem zapojení do výuky je naplňování cílů průřezového tématu environmentální výchovy, neboť relativní jednoduchost aktivit umožňuje zapojit žáka-cizince i bez důkladných/odborných znalostí českého jazyka. Příroda je spojící entita pro všechny kultury světa, čehož bychom měli využívat i v našem případě. Naprostou nezbytností je vždy plné pochopení požadované aktivity.

Příkladem zapojení žáků-cizinců může být týmové řešení projektů (o tom dále), kde je cíl rozložen a žák-cizinec může být přiřazen podle aktuálních zkušeností, znalostí a dovedností.

Příklad projektu *Vodní toky*

5 žáků, čas individuálně, cíle podle věku žáků

1. žák: měření průtoku a teploty malého toku
2. žák: tvoření grafu průtoků (vodní režim)
3. žák: mapování toku a jeho okolí
4. žák: historie místa, historické mapy
5. žák: prezentace, fotografie

Projekty a projektové dny – Zcela odpovídající principu inkluze se může stát projektová výuka, resp. projektový den. Vyžadují poměrně důkladnou přípravu, dostatek spolupracujících pedagogů, jasně daný a dodržovaný časový rámec a mnohdy zapojení mimoškolních prvků (NNO, muzeum, rodiče, knihovny ad.) – nade vším pak ční osoba koordinátora projektu, který by měl mít zároveň představu o smyslu, evaluaci a prezentaci projektu a jeho závěrů/výsledků.

Pojetí projektu je na koordinátorovi, ovšem mělo by splňovat několik základních pravidel. S nimi jsou seznámeni všichni účastníci, kteří sledují jejich naplňování a zároveň jsou pro ně tato pravidla srozumitelná. Pro ukázkou či inspiraci některá z nich uvádíme níže (můžete si pochopitelně definovat své vlastní normy):

Projektový den o jižní Americe, Ústí nad Labem

- Projekt je smysluplný.
- Projekt je časově ohraničený a splnitelný.
- Projekt a jeho výsledky jsou hodnotitelné.
- Projekt využívá různých metod, postupů, přístupů a řešení problémů.
- Projekt rozvíjí více složek výchovně-vzdělávacího procesu.
- Projekt je týmovou prací.

K poslednímu bodu podotýkáme, že složení týmu můžeme značně ovlivnit, neboť lze volit různé přístupy vytváření žákovských týmů. Žák-cizinec se slabými znalostmi jazyka i odborného pojmového aparátu se jistě nebude drát do pozice vedoucího týmu (jakkoliv se tak může stát), proto doporučujeme volit takový postup rozdělení žáků, kdy žák-cizinec může v rámci týmu naplnit byť nejméně náročný cíl. Komunikace mezi žáky při práci probíhá jiným způsobem než ve třídě při formálních vztazích běžné výuky. Tento benefit může napomoci pochopit odborné pojmy, upevnit znalosti, zlepšit komunikační dovednosti, konsolidovat sociální pozici. Podstatné je ale také upozornit na možné riziko vyčlenění (exkluzi), pokud bude žák-cizinec součástí týmu, v němž se nebude cítit dobře (např. jediná dívka mezi chlapci).

Mezinárodní projekty – Nadstavbou projektové výuky mohou být dlouhodobé projekty s mezinárodním zapojením, jež nutí žáky kooperovat v nepřírozeném jazykovém prostředí (v českých školách anglicky, německy či francouzsky) a tím fakticky kladou

eTwinning je mezinárodním projektem škol v evropských zemích. Je založen na principu sdílení a networkingu mezi zapojenými školami. Více informací najdete na <https://www.etwinning.net>

všechny na stejnou či podobnou úroveň. Příkladem takových projektů s takřka libovolným zaměřením může být platforma eTwinning fungující skrze webové rozhraní. Rozvíjejícím motivem směřujícím k vyššímu

stupni mezinárodní spolupráce je navázání užší formy komunikace a spolupráce s vybranou školou v zahraničí a následný přechod do podoby partnerských škol. Tento krok bývá pro různé školy různě náročný, vždy o něm rozhoduje vedení školy (další typ partnerství škol viz níže). Jako přínosné pro podporu minimálně komunikačních dovedností žáků jsou vhodnými tématy kultura (hudba, výtvarná výchova, divadlo, film,

fotografie, architektura...), sport, národní kuchyně či tematické exkurze (botanická, geografická, historická).

Jazykové projekty – Zvládá-li žák-cizinec kromě svého mateřského jazyka ještě cizí jazyka, který je vyučován ve škole, můžeme volit projekt založený právě na znalosti jazyka. Kompetence vyučujících-jazykářů jsou široké a jejich fantazie takřka neomezená, čili po vzájemné dohodě můžete vytvořit např. projektový den pro třídu, sestávající z upraveného rozvrhu hodin i jejich náplně (obsahu) s vhodně volenými metodami. Příklad v angličtině (7. ročník):

Číslo hodiny	Předmět	Obsah
1	Matematika	<i>Fractions: multiplying and dividing, reducing</i>
2	Hudební výchova	<i>Popular songs of last ten years: singing, lyrics, rhymes</i>
3	Zeměpis	<i>People of Europe: characteristics, description, cities</i>
4	Tělesná výchova	<i>Stretching and aerobic exercise, team games</i>
5	Dějepis	<i>European art and society in time of renaissance</i>
6	Informatika	<i>Graphics: make a poster or website for today project</i>

Kooperativní metody – Poněkud odlišné postupy využívá kooperativní učení, které ovšem sleduje podobné cíle jako projektová výuka. V naší situaci kooperace podporuje komunikaci, sociální vztahy ve třídě, osvojování základních vzorců školního prostředí, poznávání osobností spolužáků a jistou formu socializace. Podobně jako bylo již uvedeno výše, měl by být výběr pro tuto formu práce vybrán partner pro žáka-cizince odpovědně a citlivě. Vyučující u práce žáka-cizince kontroluje pochopení zadání i postup práce. Chceme podpořit nejen zmíněné složky, zároveň nám jde o zvýšení sebevědomí žáka-cizince pro budoucí spolupráci ve skupině – při opravách práce žáka-cizince postupujte, pokud možno citlivě, abyste jej neodradili od dalšího postupu.

Jazyk žáka-cizince – K přímému využití stávajících znalostí žáka-cizince a jejich použití ve výuce vybízí jazyková rozdílnost. Mateřský jazyk žáka-cizince (s výjimkou slovenštiny) poskytuje například pro hodinu českého jazyka takřka nekonečnou studnici materiálu pro porovnání jazykového vývoje, slovní zásoby, literatury, slohových útvarů, přísloví atp. Podobně lze přistoupit ke znalostem žáka-cizince v případě dějepisu, zeměpisu, výchovy

k občanství, výtvarné výchovy atd. V případě vyššího počtu žáků-cizinců ve škole doporučujeme předsedům jednotlivých metodických sdružení a předmětových komisí skrze vedení školy zahrnout tento přístup do oficiálních postupů při výuce. Nechte žáky spoluvytvářet obsah učiva.²² Mateřský jazyk žáka-cizince můžete využít také v třídnické hodině pro seznámení s kulturním prostředím žáka-cizince, žáci se mohou naučit základy komunikace se žákem-cizincem (např. pozdravy ve vietnamštině, představení v ruštině) a přinejmenším žákům umožnit na okamžik vcítit se do situace neznámého jazykového prostředí. Rozvoj empatie je žádoucí nejen ve vztahu k žákům-cizincům či jejich kulturnímu prostředí.

V hodině o střední Asii jsem nechal Abdula [žák z Kazachstánu] vyprávět o prostředí jeho domova. Děti byly vtaženy o něco víc: osobní rozměr vyprávění o březích Kaspického moře, o zvycích tamější společnosti i o podobě měst a vesnic je lepší formát než informace od učitele.

Josef, učitel zeměpisu

Prezentace školy

Jsme si vědomi faktu, že v dnešní době je prezentace školy samozřejmostí, resp. by být měla. Zároveň ale po rozhovorech s pedagogy vnímáme potřebu některé věci připomenout, napovědět či jimi inspirovat.²³

Ani v jednom případě nezapomínejte na ochranu osobních údajů!

Vnější obraz – Škola pochopitelně dává informace o svém fungování najevo i navenek. Jakmile se ve vaší škole objeví žák-cizinec, okolí se o tom záhy dozví. Čím odlišnější národnost od středoevropské představy, tím větší zájem pravděpodobně vyvolá. Ovšem jedná se zároveň o dobrý způsob, jakým prezentovat školu ve veřejném prostoru.

²² Fenomén utváření výuky žáky je v českých školách méně obvyklý, ačkoliv právě v případě inkluzivního přístupu má ve školním prostředí své místo. Jde fakticky o dialog žáka a učitele nad obsahem učiva. Jakkoliv by mohl princip svádět k sokratovské diskusi, učitel si zachovává autoritu vedoucího skupiny (třídy) a určuje finální podobu celého rámce, včetně dodržování dohodnutých termínů a postupů i naplňování cílů.

²³ Marketingu škol se věnují také publikace: Jakubíková, D. (1998). *Aplikace marketingu ve školství*. Plzeň: Západočeská univerzita; Sásiková, K. & Švecová, M. (2012). *Koncepce školy jako centra výchovy k udržitelnému rozvoji*. Praha: Josef Ženka; Světlík, J. (1996). *Marketing školy*. Zlín: EKKA.

Prezentace pražských škol "Představení jiných zemí", květen 2018 Praha

Formát takové prezentace je čistě na vás a vyplývá mj. ze specifik místa. Ve velkých městech může mít podobu výstavy (viz příklad z Prahy), na menších obcích lze uvažovat o besedě či veřejné prezentaci tematického projektového dne.²⁴

Mediální možnosti – V dnešní době *prý* platí, že o kom se nehovoří, jako by nebyl. Standardem je informování v tištěných médiích (lokální noviny či časopisy, obecní zpravodaje apod.), návrh lze přidat jejich elektronické mutace, které umožňují odkazovat na další články, fotogalerie či videoukázky. Kromě regionálních publikací můžete zkusit využít také celostátních nebo odborných publikací: Učitelské noviny, Geografické rozhledy, sborníky ad. Úspěšnost zveřejnění je velmi rozdílná. U celostátní i regionální publikace v běžném tisku upozorňujeme na riziko negativních reakcí, jež se v minulosti objevily např. po otisknutí fotografie dětí první třídy ZŠ v Teplicích. Sociální sítě jsou pak kapitolou samy o sobě (vzpomeňte na sociální bubliny z kapitoly o stereotypech).

²⁴ Tvář školy usměrňuje mj. logo školy. Jde o jakousi grafickou zkratku charakteru školy. Logo mohou zpracovat žáci školy (v hodině výtvarné výchovy či informatiky, samostatná soutěž žáků či žákovských týmů), grafické studio (zde ovšem porostou náklady), anebo můžete oslovit partnerskou střední školu či blízkou univerzitu s žádostí o spolupráci. Logo školy dokáže jasně identifikovat školu v rámci regionu a spoluvytváří obraz školy. Zároveň může posloužit jako základní motiv upomínkových předmětů školy (kalendář, blok, vizitky).

Web – Jde o základní a v současnosti pravděpodobně nejpoužívanější systém prezentace instituce. Fakticky neomezená velikost připojených souborů, fotogalerií či textů dává webovým stránkám školy značnou volnost. Pravidelně aktualizovaný web školy vypovídá také o správě školy. Protože webová stránka školy je volně přístupná komukoliv, a to celosvětově, je vhodné texty formulovat tak, aby byly srozumitelné. Pokud víte, že na vaši stránku přistupují i lidé ze zahraničí (a může jít i o příbuzné žáků-cizinců), můžete část zpráv o dění ve škole přeložit do cizího jazyka, například v hodině angličtiny.

Školní časopis – Součástí mediálního obrazu školy se na mnoha školách stává školní časopis. Mívá různou podobu, formát, frekvenci vydání i styl. Také se o jeho obsah starají někde žáci, někde učitelský sbor, někde všichni dohromady. Vhodným prostorem pro zveřejnění úspěchů ve školních i mimoškolních aktivitách žáků školy je právě školní periodikum. Podobně jako bylo zmíněno výše, dejte časopisu tvář: ať je originální po obsahové i vizuální stránce!

Osvědčuje se do tvorby obsahu každého čísla zahrnout události daného měsíce ve všech intencích, například v prosinci od vánočních zvyků a křesťanských tradic můžete přeskočit k pohanským saturnáliím, vánoční singularitě, židovské chanuce, lyžařskému kurzu sedmáků, čínskému novému roku a dalším souvisejícím motivům.

Spolupráce s NNO – Velmi atraktivní roli ve vzdělávání mohou sehrát neziskové nevládní organizace, které se věnují osvětě, integraci či přímo vzdělávání cizinců v Česku (jejich seznam najdete v následující kapitole).

Forma spolupráce je čistě na vás a možnostech NNO. Řada organizací nabízí kromě obvyklých přednášek či seminářů (ať už pro žáky či pro pedagogy) další interaktivní programy zaměřené zejména na seznámení s různými kulturními jevy. Pořádají také veřejné akce typu filmové projekce, divadelní a hudební představení či rovnou festivaly (např. Barevná planeta pořádaná Poradnou pro integraci).

Festival *Barevná planeta*, Ústí nad Labem

Některé organizace jsou také po předchozí domluvě schopny uspořádat tematickou besedu s dalšími navazujícími aktivitami (např. Sdružení pro integraci a migraci). Konání takové akce ve škole konzultujte s vedením školy, předejdete tak možným nechtěným reakcím.

Třetí cestou, jak spolupráci navázat je pomoc při organizaci projektového dne, kdy NNO vzhledem ke svým kontaktům může pomoci s programem. Řada krajských spolků fungujících po celém Česku obvykle působí i na poli kulturních tradic, proto – kromě vlastních vystoupení – může po dohodě vystoupit i ve vaší škole. Pro komunitu cizinců i pro školu jde o zpestření a v rovině vztahů školy jako instituce můžeme hovořit o kroku k otevřenosti vůči okolí školy.²⁵

Aktivity pro výuku

Součástí této kapitoly je také soubor desítek aktivit, které můžete využít ve výuce, na třídnické hodině, kdykoliv se to bude hodit. Primárně se hodí k naplňování cílů průřezových témat Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Mediální výchova.

Je možné je pochopitelně upravovat podle aktuálních potřeb (počty žáků, formulace, časová náročnost, pomůcky...), většinu si ovšem musíte připravit dopředu – nelze je vzít bez přípravy (přinejmenším přečtení!) rovnou do hodiny. Snažili jsme se pokrýt oba stupně základní školy, čili aktivity by měly podle náročnosti obsáhnout první až devátou třídu (některé aktivity mají obě varianty). Stejně tak bylo naší snahou umožnit aktivity zařadit do více předmětů, aby se žáci mohli zapojovat v různých činnostech.

²⁵ Princip komunitní školy tvoří kromě obvyklých činností školy jako výchovně-vzdělávací instituce široké spektrum aktivit, jejichž cílem je tmelit širší okolí školy: spojuje výuku žáků s programem pro jejich rodiče, pořádá volnočasové mimoškolní akce, umožňuje využívat prostor školy pro činnosti veřejnosti (besedy, přednášky, sport), aktivizuje občanskou společnost atd. Tento jev je znám z amerických škol. Více o tématu např. Lauermaun, F. (2008). *Analýza připravenosti prostředí v ČR a možností rozvoje komunitních škol*. Praha: MŠMT.

Bublifuk

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si strukturu vlastní identity - rozlišit vlivy okolí a jejich dopad - poznat osobnosti spolužáků 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální	
Mezipředmětové vztahy	VV, VOZ	
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně	
Čas	až 60 minut	
Pomůcky	papír, kreslicí potřeby, (bublifuk)	
Postup	1. Motivace	Vyučující slovně či názorně žákům popíše bublinu z bublifuku: vyzdvihne její křehkost, uzavřenost, štít před vlivy okolí apod.
	2. Instrukce	Každý žák si na papír (alespoň velikosti A4) nakreslí svou vlastní bublinu. Dovnitř umístí sebe samého a spolu s postavou nakreslí/napíše vše, co se mu líbí a v čem se cítí bezpečně. Vně bubliny pak vše, co jej ohrožuje, necítí se s tím komfortně, nelíbí se mu.
	3. Aktivita	Žáky upozorněte, aby malovali jen věci, nikoliv konkrétní osoby (zabráníte tím pozdější možné krizi). Po cca 20-30 minutách práci ukončete.
	4. Instrukce II	Žáci po dokončení pověsí své výtvary viditelně v prostoru třídy tak, aby mohli porovnávat mezi bublinami. Po 5 - 10 minutách (podle množství žáků/bublin) žáky shromážděte v kroužku.
	5. Reflexe	Viděli jste spoustu bublin v našem třídním bublifuku. Našli jste nějakou, kromě té vaší, kterou byste mohli vzít za svou? Chtěli byste s někým sdílet svou bublinu? Proč je vaše bublina odlišná od většiny?
	6. Diskuse	Zkuste žákům nastínit pojmy osobní bezpečí a osobní prostor (starším např. proxemika) a navrhněte odpovídající otázky k diskusi: Představte si dvě místa: potmělá ulička s řadou kontejnerů a městský park se západem slunce. Jak se budete v každém z nich cítit? Proč? Navazujete s novými lidmi kontakt snadno, nebo obtížně – proč?
Poznámky	Bublifuk v motivaci funguje u mladších stejně jako u	

starších, jen může odvádět pozornost od slov k bublinám. Může se stát, že bublina bude přeplněna pojmy – neškrtejte, nezmenšujte, neopravujte chyby. Bublina je žákovská identita a na vnější zásah je citlivá. Pokud bude v bublině (či vně) konkrétní postava, autora jen upozorněte na možný dopad (možné antipatie ztvárněné postavy). Je možné, že vně bubliny bude postava vyučujícího či škola.

Den s náboženstvím

Cíl	- uvědomit si vlastní identitu - rozpoznat vliv náboženství na život
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, interkulturní, k učení
Mezipředmětové vztahy	VOZ, Z, D
Cílová skupina	žáci II. stupně
Čas	celý den, vyhodnocení do 30 minut (podle počtu účastníků)
Pomůcky	zápisník pro každého účastníka
Postup	<p>1. Motivace „<i>Panebože, to je ale hodin.... Děti, pojďme se zaměstnat.</i>“ Dnes je v České republice běžné nedávat najevo svou víru. Ale v minulosti tomu tak nebylo a právě minulost ovlivňuje naši současnost. Pojďme se podívat na to, co se kolem nás děje.</p> <p>2. Instrukce Žáci dostanou na libovolný den (víkend, prázdniny...) zadání: do zápisníku si zapisujte situace, kdy, kde a jak vás ovlivní náboženství.</p> <p>3. Aktivita Žáci plní samostatně zadaný úkol.</p> <p>4. Reflexe Existují dvě varianty: a) Vyučující vybere zápisníky předem, vyhodnotí je a vrátí žákům. Reflexe pracuje s ověřenými daty. Výstupem může být např. tri-fold poster (viz Přílohu). Tato verze je časově náročnější. b) Žáci v kruhu hodnotí své zážitky, snahou je kvantifikovat prožitý den (tzn. kolikrát se náboženství projevilo ve sledovaném období).</p> <p>5. Diskuse Žáci mohou diskutovat vliv náboženství v relativně sekulárním českém prostředí.</p>
Poznámky	Je nutné vyhnout se negativním asociacím (náboženská identita je intimní a citlivá). Víte-li ve skupině o věřících žácích, můžete s nimi podle

jejich zájmu připravit krátké představení jejich víry. Pokud je věřící žák ve skupině ve slabším postavení, nevzdvihujte jeho víru – mohlo by dojít k negativní reakci či postojům.

Příloha aktivity: Den s náboženstvím

Tri-fold poster je prezentační technika spočívající v rozdělení prezentované plochy na tři části: jedna se věnuje datům (grafy, porovnávání, mapy, osobnosti), druhá je textová (popis tématu či problému), třetí by měla být hodnotící (výsledky, závěry ad.). Pro ilustraci uvádíme příklad z jedné pražské základní školy (téma bylo *100 let republiky*).

Diskriminace

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si vlastní identitu - poznat osobnosti spolužáků - zhodnotit rozhodnutí skupiny 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů	
Mezipředmětové vztahy	VOZ	
Cílová skupina	žáci II. stupně	
Čas	10 minut	
Pomůcky	označení podle počtu žáků, ilustrační foto (Příloha)	
Postup	1. Motivace	Asi jste někteří viděli film z prostředí Indie. Některé indické ženy a dívky mají na čele takové zvláštní označení, říká se mu <i>bindi</i> (kapka, tečka). My si dnes vyzkoušíme podobnou hru.
	2. Instrukce	Žáci si sednou do kruhu. Procházíte mezi nimi a na čelo jim lepíte barevné označení (střídejte barvy, směr chůze i rychlost). Dělení skupiny je zhruba půl na půl, jednoho žáka ale vynechejte (nebude mít žádné značení). Další viz Poznámky.
	3. Aktivita	Žáci otevřou oči, ale od té doby nesmí mluvit. Měli by jen pohledem zkontrolovat své okolí.
	4. Instrukce II	Řekněte žákům, aby se volně pohybovali po třídě a vytvořili skupiny. Stále nemluví.
	5. Aktivita II	Žáci procházejí třídou, rozdělují se do skupin. Další viz Poznámky.
	6. Reflexe	Usadte žáky a zeptejte se na jejich pocity (hledání své barvy označení beze slov, násilné vytváření skupin). Mladší děti mohou skončit v této fázi: Každý z nás se může rozhodnout, kam chce patřit. Pokud nám někdo takové dělení vnutí, necítíme se v něm dobře. Starší žáci mohou pokračovat o úroveň výše: Jaké důsledky má násilné včlenění? Zde můžete využít analogie se současnou situací Romů v Česku (viz Poznámky).
	7. Diskuse	Žáci rozvíjejí další způsoby dělení skupin a jejich osobní reflexi aktivity.
Poznámky	<p>Žákům nesdělujte název aktivity.</p> <p>Označování žáků lze provést lepícími etiketami (cenovky) ve dvou barvách.</p> <p>Označení skupin lze provést v poměru 1:1 (mladší děti), 2:1</p>	

nebo 3:1 pro starší žáky s možným dalším rozměrem reflexe (*Jak jste se cítili, když jste byli v menšině?*).

Vyústění aktivity může skončit neočekávanou reakcí: při ověřování se stalo, že žák bez označení pomáhal ostatním zjistit jejich barvu označení, na konci zůstal sám (neměl barevné označení), ale jako akt solidarity za pomoc s určením barvy si žáci, jimž pomohl, odlepili své označení a vytvořili zcela novou skupinu. I toto zohledněte v reflexi a zeptejte se na motivy.

Při reflexi u starších žáků zacházejte opatrně s tématem českých Romů. Může se stát konfliktem (silné stereotypy a předsudky), které může změnit výsledek aktivity.

Příloha aktivity *Diskriminace*:

Dívka s *bindi*

Zdroj: *File: Hindu Girl cropped.jpg* – *Wikimedia Commons* [online], *Wikimedia Commons* 19. 4. 2014 [cit. dne 30. 12. 2017], dostupné z URL:<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/Hindu_Girl_cropped.jpg>.

Domácí úkol

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - porozumět textu v cizím jazyce - seznámit se se základními pravidly jazyka - vyhledat vhodný informační zdroj 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů	
Mezipředmětové vztahy	cizí jazyky, ČJL	
Cílová skupina	žáci II. stupně	
Čas	--- (domácí příprava, reflexe až 45 minut dle diskuse)	
Pomůcky	texty	
Postup	1. Motivace	Asi většina z vás se někdy ocitla v situaci, kdy jste chtěli nechtěli museli použít cizí jazyk. Na dovolené si chcete koupit pití, na ulici vás oslovil turista s žádostí o radu, na sociálních sítích sledujete videa ze zahraničí... Dnes většina světa komunikuje anglicky, španělsky, arabsky, čínsky či francouzsky. Jak si ale poradíte s úkolem hodným Indiany Jonese?
	2. Instrukce	Žákům rozdejte texty libovolného znění nejlépe v indoevropském jazyce, který není běžný (např. srbština, italština, polština, řečtina) a úkolem žáků bude jeho překlad do češtiny (či cizího jazyka podle volby vyučujícího). Na úkol dejte dostatek času (alespoň dva dny) pro vzájemnou komunikaci žáků, zpracování textu a přepis.
	3. Aktivita	Žáci konají samostatně.
	4. Instrukce II	Práci žáků zkontrolujte mimo vyučovací hodinu. Další hodinu pak proveďte reflexi.
	5. Reflexe	Zhodnoťte jednotlivé výkony, lze-li tak učinit. Jazyková výbava je individuální záležitost: někdo celý život vystačí s jedním jazykem, jiný je bilingvní díky rodině, další se jazyky učí celý život, výjimky se mohou stát polygloty. Ve spleti téměř 3000 jazyků světa je obtížné se orientovat, nicméně stále platí, že pokud lidé chtějí, domluví se. Věřím, že se řada z vás ocitla v nekomfortní zóně, zažili jste zmatení, možná frustraci, marnost. Jak se může cítit člověk, který se v Česku objevil poprvé v životě a český jazyk nezná?

	<p>6. Diskuse</p> <p>Ptejte se žáků na individuální pocity, způsoby řešení úkolu, případnou pomoc dospělých, spolupráci se spolužáky ad. Pokuste se rozvinout linku nově příchozího do kolektivu, můžete využít žáka-cizince, máte-li jej ve třídě.</p>
<p>Poznámky</p>	<p>Text bude vzhledem k jeho obtížnosti žákům připadat jako zbytečný úkol, je tedy možné, že část jeho vypracování odmítne.</p> <p>Obtížnost se výrazně zvyšuje v případě použití písma odlišného od latinky (cyrilice, alfabet, azbuka).</p> <p>Odhaduji, že velká část žáků využije online zdroje (vyhledávač, překladač) pro vyřešení úkolu. Toto není překážkou.</p> <p>Volte texty tak, aby tematicky byly žákům blízké (sport, společnost apod.), zvýší se tím šance na úspěšné vyřešení.</p> <p>Poezie opět zvyšuje obtížnost (viz přílohu níže).</p>

Příloha aktivity Domácí úkol: ukázky textů pro žáky s překladem

Originální text (švédština, výňatek z článku na https://www.aftonbladet.se/sportbladet/fotboll/a/jPjEdq/karlsson-stelt-vilset-haglost-krisen-ar-snart-har)	Překlad (český jazyk)
<p>Tidigare på söndagen fick vi se Manchester City spela ut hela sitt register och pulvrисera stackars Huddersfield. Det var spelare som hade skraddarsydda roller, som njöt av att spela fotboll och som hela tiden, i varje enskild moment, kändes hur trygga som helst eftersom de alltid hade två, tre, ibland fyra spelalternativ. En timme senare skulle Manchester United skicka sitt statement och då demonstrerade laget den diametrala motsatsen. Stelt, vilset, håglöst.</p> <p>Det var spelare som inte ens såg ut att ha roligt av att göra det som de älskar allra mest. Andreas Pereira, som såg så fin ut mot Leicester, förvandlades till en sidleds-Danne utan defensiv kompass. Eric Bailly, som förra veckan såg ut som en blivande försvarschef, var helt vilsen och sämst på plan. Han drog med sig Victor Lindelöf i fallet och nu syntes inte ens den defensiva säkerheten som fick så mycket beröm förra veckan. Offensivt? Ja... vad hände egentligen offensivt? Romelu Lukaku pressade sig till ett bra läge i inledningen och borde förstås ha gjort mål, men så mycket mer skapade inte Manchester United. Anthony Martial fick chansen, men var misslyckad. Fred var svag. Paul Pogba såg inte alls ut som den ledare han snackats upp till.</p>	<p>Dříve v neděli jsme viděli, že Manchester City hraje s celou svou sestavu a rozdrťí chabý Huddersfield. Byli tam hráči, kteří měli na míru šité role, kteří si užívali fotbal a jako vždy se v každém okamžiku cítili bezpečně, protože měli vždy dvě, tři, někdy i čtyři herní možnosti. O hodinu později musel Manchester United poslat své prohlášení a tým ukázal diametrální rozdíl. Tuhý, dezorientovaný, bezduchý. Byli tam hráči, které ani nebavilo to, co mají patrně nejvíc rádi. Andreas Pereira, který hrál tak hezky v Leicesteru, se změnil v obránce bez defenzivního kompasu. Eric Bailly, který minulý týden vypadal jako budoucí šéf obrany, byl úplně ztracen a nejhorší podle očekávání. V jednom případě šel s Victorem Lindelöfem a dokonce ani obrana, která minulý týden posbírala tolik chvály, se ani nezdála. Urážlivé? Ano ... co ale bylo opravdu urážlivé? Romelu Lukaku se na startu dostal do dobré pozice a měl samozřejmě dosáhnout gólu, ale nic víc Manchester United nevytvořil. Anthony Martial dostal šanci, ale byl neúspěšný. Fred byl slabý. Paul Pogba nevypadal jako vůdce, jímž se cítil být.</p>
<p>Originální text (italština, F. Petrarca: <i>Sonet první</i>)</p> <p>Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono di quei sospiri ond'io nudriva 'l core in sul mio primo giovenile errore quand'era in parte altr'uom da quel ch'í' sono,</p> <p>del vario stile in ch'io piango et ragiono fra le vane speranze e 'l van dolore, ove sia chi per prova intenda amore, spero trovar pietà, nonché perdono.</p> <p>Ma ben veggio or sì come al popol tutto favola fui gran tempo, onde sovente di me medesmo meco mi vergogno;</p> <p>et del mio vaneggiar vergogna è 'l frutto, e 'l pentersi, e 'l conoscer chiaramente che quanto piace al mondo è breve sogno.</p>	<p>Překlad (český jazyk, cit. dle Petrarca, F.: <i>Sto sonetů Lauře</i>. Praha: Vyšehrad 2015.)</p> <p>Vy, kdo v mých verších zaslechnete chvění těch vzdechů, jež mé srdce sytívaly v čas mladosti, jen k bludu lásky zralý, kdy byl jsem někým, jehož více není –</p> <p>snad za svůj sloh, v němž já sot v pláč se mění a marné naděje zas v marné žaly, alespoň u těch, kdo jsou lásky znalí, milosti dojdou, ne-li odpuštění.</p> <p>Však vidím dnes, jak lidem pro posměch jsem dlouho býval; proto bez ustání sám za sebe se tajně hanbívám.</p> <p>Je hanba plodem bláhovostí těch; a pokání a jasné rozpoznání: je krátkým snem, co zde se líbí nám.</p>

Etnické stereotypy

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - rozhodovat podle vlastního úsudku - rozlišovat mezi jednotlivými skupinami - hodnotit na základě osobní zkušenosti - zhodnotit vlastní postoje 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů	
Mezipředmětové vztahy	VOZ	
Cílová skupina	žáci II. stupně	
Čas	až 45 minut (první blok 15 minut, reflexe až 30 minut)	
Pomůcky	dotazník pro žáky (Příloha)	
Postup	1. Motivace	Už od rána, kdy otevřete oči, podléhá vaše okolí přísnému oku vašeho hodnocení. Jak se vám líbí odraz v zrcadle? Byla snídane příjemná? Cesta do školy ucházející? Přestávka příliš krátká? Stejně tak hodnotíte lidi kolem sebe: jejich účesy, oblečení, chůzi, vzhled, řeč, úsměvy... A někdy zajdete v hodnocení ještě o krok dále. Pojdme se podívat za zrcadlo vašeho hodnocení.
	2. Instrukce	Každý žák obdrží anonymní dotazník (viz Poznámky). Vysvětlíte žákům, že ke každému etniku/skupině osob má přiřadit body od 1 do 5 (1= vůbec ne, 5=zcela) podle toho, jak typická je vlastnost na daném řádku.
	3. Aktivita	Nechte žáky vypracovat dotazník (obvykle postačuje deset minut).
	4. Instrukce II	Dotazníky vyberte/nechte vybrat a mimo vyučovací jednotku vyhodnoťte. V dalším bloku výsledky rovnou vnesťe do reflexe a prolínající se diskuse.
	5. Reflexe	[Doporučení: žáky usadte mimo lavice, např. do kruhu, pro uvolněnou atmosféru budoucí diskuse.] Jakkoli jsme každý stejný, skládáme se z červených krvinek, kostí, svalů a myšlenek, tak právě myšlenky tvoří mezi lidmi poměrně zajímavé rozdíly. Dotazníky z minula dopadly následovně: [vyberte hodnoty s velkým rozptylem, kontroverzní celky apod.].
	6. Diskuse	Co či kdo vytváří vaše postoje k dané skupině?

Dovedete si představit jejich změnu? Za jakých podmínek?

Umíte pojmenovat příčiny vašeho hodnocení?

Proč při hodnocení lidí vytváříme kategorie?

[Zde lze provést další stupeň reflexe s následnou diskusí: kategorizace sociálních skupin, šikana, diskriminace, sociální vyloučení ad.]

Poznámky

Skupiny do dotazníku vybírejte podle zkušenosti se třídou, kde tuto aktivitu plánujete.

Žákům zdůrazněte, že dotazník je anonymní – zvýší se tak důvěryhodnost odpovědí. V diskusi své názory budou pravděpodobně obhajovat i přes anonymitu dotazníku.

Pokud do hodnocení zařadíte kontroverzní či otevřeně a předem negativně vnímanou skupinu, může dojít k eskalaci hodnocení a podpoření/utvrzení stereotypů a předsudků.

Tento stav byste **neměli nikdy připustit**.

Čím více skupin a charakteristik dotazník bude obsahovat, tím náročnější vyhodnocení bude následovat.

Aktivita byla modifikována podle Drabinové D.: *Etnické stereotypy a studující mládež*. Ostrava 1999, in: Průcha (2011, 164-165).

Příloha aktivity Etnické stereotypy: ukázka žakovského dotazníku

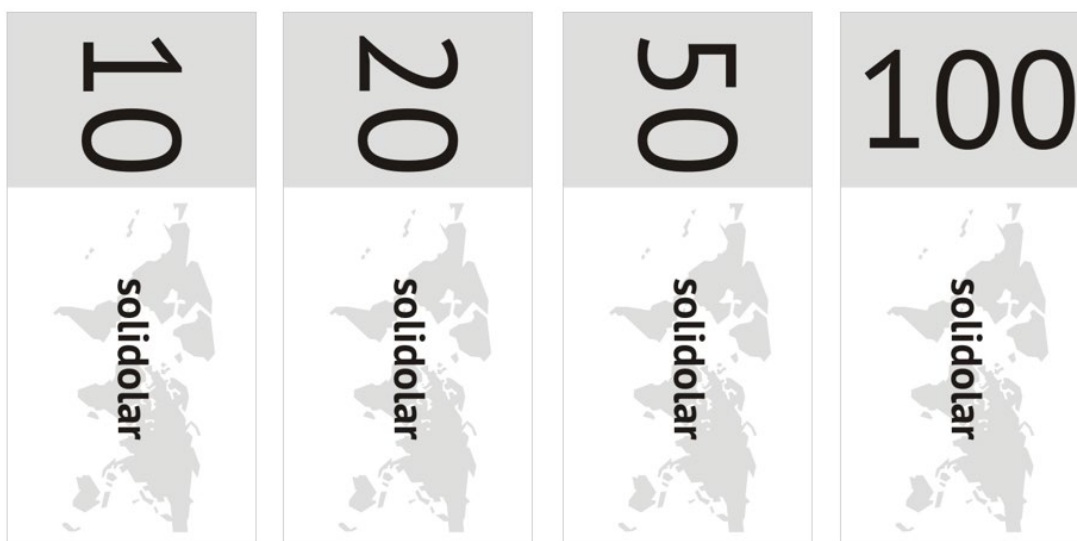
Charakteristika	Slováci	gayové	narkomani	Rusové	buddhisté
líný					
zodpovědný					
schopný					
dobromyslný					
pracovitý					
útočný					
spokojený					
vtipný					
agresivní					

Galerie Svět

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si lidskou sounáležitost - ocenit vlastní práci - hodnotit práci - rozhodovat o řešení problému 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů, k učení	
Mezipředmětové vztahy	VV, VOZ, Z	
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně	
Čas	až 90 minut	
Pomůcky	výtvarné potřeby a list A4 pro každého žáka, dostatek měny pro žáky (viz Přílohu), mapa světa	
Postup	1. Motivace	<p>Přemýšleli jste někdy, čím nejmenším lze někomu pomoci? Pomohli jste někomu? Jak?</p> <p>Zkusme si vytvořit vlastní způsob pomoci. Lze doplnit videoukázkou libovolné charitativní organizace (např. www.skutecnydarek.cz)</p>
	2. Instrukce	<p>Každý žák dostane dohodnutou částku solidolarů (např. 150). Žáci v první vyučovací hodině vytvoří libovolný obrázek (libovolná technika, motiv, rozsah, kvalita). Na konci hodiny je vyzvěte, aby své dílo ohodnotili reálnou částkou v solidolarech (zaokrouhлено na desítky).</p>
	3. Aktivita I	<p>Žáci dle pokynů kreslí a po dokončení oceňují svá díla.</p>
	4. Instrukce II	<p>Na začátku přestávky žákům obrázky i s cenami vezměte a vystavte je na jednom místě (tabule, nástěnka), vyučující se stává galeristou. Ve druhé hodině dejte žákům pár minut na prohlídku obrázků. Oznamte žákům, že nyní proběhne prodej jednotlivých obrázků.</p>
	5. Aktivita II	<p>Žáci přicházejí za galeristou a předávají mu částky výměnou za obrázky. Prodej probíhá maximálně 10 minut (obvykle je rychlejší). Na konci prodeje sečtěte (alespoň rámcově) utržené solidolary.</p>
	5. Reflexe	<p>Jedno přísloví říká: „<i>Zachraň jeden život, zachrániš celý svět.</i>“ Někdy opravdu stačí</p>

	<p>málo.</p> <p>Vaší prací a prodejem obrázků jsme získali celkem (uveďte sumu). My si ji ale nenecháme: pojdte vymyslet, komu bychom mohli/chtěli někde na světě pomoci?</p>
6. Diskuse	<p>Žáci diskutují nad možnostmi pomoci lidem ve světě (je vhodné mít v učebně mapu světa). Princip solidarity by měl být v ideálním případě žáky internalizován, a proto je vhodné aktivitu ukončit pozitivním hodnocením.</p>
Poznámky	<p>Název imaginární měny <i>solidolar</i> je odvozeninou slova <i>solidarita</i>.</p> <p>Rizikem je nadhodnocení obrázku žákem, je vhodné stanovit maximální cenu obrázku.</p> <p>Může se stát, že obrázky zbydou. V tom případě oznamte aukci, aby i tyto obrázky byly vyměněny za nějakou částku. Je možné, že se žáci spojí/předají si solidolary, aby některý obrázek koupili, jelikož jim samotným už hotovost nedostačuje. I tato výpomoc je pomocí.</p> <p>V závěrečné diskusi se může objevit negativní reakce na pomoc („Proč bychom měli pomáhat někomu v cizině, když můžeme pomáhat u nás?“), kterou doporučujeme přenést do prostředí třídy a konkrétních činů („Dobře, komu bychom tedy mohli pomoci přímo u nás v obci? Pojdme se nad tím zamyslet.“ apod.).</p> <p>Pokud žáci projeví přání aktivitu uskutečnit i v reálném světě, nebraňte jim. Nabídněte pomoc s organizací ad.</p>

Příloha aktivity *Galerie Svět*: bankovky pro aktivitu

Globální vesnice

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si rozložení obyvatelstva ve světě - navrhnout řešení problému - porovnat statistickou a osobní pozici - rozhodovat o ideálním rozložení kategorií
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů, občanská
Mezipředmětové vztahy	D, VOZ, Z, M
Cílová skupina	žáci II. stupně
Čas	až 60 minut
Pomůcky	záznamový arch pro poznámky s tabulkou kategorií (Příloha)
Postup	<p>1. Motivace Dnes na Zemi žije asi sedm a půl miliardy lidí. Jejich počet se zvyšuje každou minutou (jen za jednu vyučovací hodinu se v Číně a Indii narodí průměrně asi 3500 lidí). Zdaleka ne každý má ale stejné životní podmínky. Zkusíme je lépe prozkoumat.</p> <p>2. Instrukce Rozdejte žákům záznamové archy: sto postaviček reprezentuje 7,5 miliardy lidí (1 postava = 75 mil. osob).</p> <p>3. Aktivita Postupně přečtěte žákům statistiky, žáci si poznamenají do svých archů.</p> <p>4. Reflexe I Takto dnes vypadá svět. Líbí se vám takové rozložení? Co vypovídá o světě? Proč v některých případech existují takové rozdíly? Do jakých skupin patříte? Náležíte k většině či menšině?</p> <p>4. Instrukce II Žákům zadejte vytvoření jejich vlastní globální vesnice dle jejich představ (druhá část archu). Lze zadat jako domácí úkol.</p> <p>5. Reflexe [Výsledné ideální vesnice vystavte vedle sebe a nechte žáky zdůvodnit jejich volbu. Málokdy se sejde názorově skupina žáků tak, aby se vesnice shodovaly (záměrná volba kritérií).] Protože ideálních vesnic je tolik, kolik je žáků této třídy, dostáváme se k výsledku: ideální svět tvoří všichni lidé světa, kteří se musejí domluvit na tom, jak svět používat, aby v něm mohli žít všichni. Zde je možné v případě hodiny VOZ navázat např. Platónovým podobenstvím o jeskyni, Augustinovou <i>De civitate Dei</i> či</p>

	<p>Marxovým <i>Komunistickým manifestem</i> (nebo čímkoliv jiným, viz Poznámky-Thomas Malthus).</p> <p>6. Diskuse</p> <p>Kdo rozhoduje o využití zdrojů světa? Může vzniknout taková vesnice ve skutečnosti? Proč jsou mezi jednotlivými částmi světa rozdíly? Je to spravedlivé? Způsobují tyto rozdíly další problémy? Lze dosáhnout toho, aby se všichni měli stejně? Co by se stalo, kdybychom všichni měli stejné věci, stejné vzdělání, stejné oblečení a hovořili stejnou řečí? Můžeme mít stejné náboženství? Proč se dnešní bohaté státy chovají jinak k bohatým a jinak k chudším státům? Je řešením válka?</p>
<p>Poznámky</p>	<p>Thomas Malthus byl anglický pastor a filosof, který již na konci 18. století varoval lidstvo před rychlým nárůstem počtu obyvatel. Mezi jeho myšlenky patří omezování populace vnější cestou (nemoci, hladomor, války apod.) a vnitřní motivací (např. rozhodnutí mít děti později a v menším počtu). Později na jeho učení navazují neomalthusiáni, kteří de facto vítali každou novou válku jako krok ke snížení populace.</p> <p>Kategorie lze libovolně měnit, jen nezapomeňte přepočítávat.</p> <p>Zajímavou změnou může být tato aktivita v případě, pokud máte k dispozici data o vaší obci (např. Praha na webu Českého statistického úřadu: https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-hl-m-prahy-2017).</p> <p>Ideální vesnice můžete pojmout i anonymně a vyvěsit je na chodbu školy s patřičnými komentáři či anketou pro žáky školy.</p> <p>V diskusi a reflexi aktivity může dojít k otevření témat, jež mohou u žáků vyvolat extrémní reakce ve smyslu naprostého odmítání diskutovaných výroků či jejich bezmeznému přijímání (méně často). Vyučující jako moderátor by neměl nechat diskusi zvrhnout k podpoře extremismu.</p> <p>Aktivita je inspirována publikací Parker, M.: <i>Povídejme si s dětmi: velké myšlenky</i>. Praha TRITON 2017.</p>

Příloha aktivity Globální vesnice: text pro vyučující

Ve vesnici žije 50 mužů a 50 žen. Děti tu je 25, dospělých pak 75 a z toho 9 seniorů. Vesničané přišli: 60 z Asie, 14 z Ameriky, 9 z Evropy, 13 z Afriky a 1 z Austrálie. Vyznání je velmi pestré: je 31 křesťanů, 23 muslimů, 7 buddhistů, 15 hinduistů, 8 lidí s jiným vyznáním a 16 bez jakéhokoliv vyznání. Ve vesnici hovoří 12 osob čínsky, 5 anglicky, 6 španělsky, 3 hindsky, 5 arabsky, 3 bengálsky, 3 portugalsky, 2 rusky, 2 japonsky a 59 ostatními jazyky (mimořádně, těch je asi 7000). Z vesnice umí 84 lidí číst a psát a 16 to neumí. Na základní vzdělání by i tak dosáhlo jen 74 lidí. Ze sta osob má 22 nadváhu, 11 naopak trpí podvýživou a smrt hladem se týká 1 z nich. Zvláštní je, že 78 lidí má kde bydlet a 22 nemá střechu nad hlavou. Pitnou vodu si může dopřát 87 lidí, zbytek má smůlu. Splachovací záchod může použít 65 vesničanů, naopak vůbec žádný záchod nemá 16 lidí. 86 % veškerého majetku ve vesnici patří pouze 10 lidem. 2 dolary, to je částka na živobytí pro 48 vesničanů.

Globální vesnice

V dnešním světě žije 7,5 miliardy lidí. My si ze světa uděláme vesnici o 100 obyvatelích.

Takhle vypadá stovka obyvatel vesnice: každý je vlastně 75 milionů skutečných osob. Můžeš se klidně označit nebo si obyvatele pojmenovat. A teď si doplň údaje o vesnici:

Muži – ženy	Ve vesnici žije mužů a žen.
Věk	Dětí tu je , dospělých pak a z toho seniorů.
Světadíly	Vesničané přišli: z Asie, z Ameriky, z Evropy, z Afriky a z Austrálie.
Náboženství	Vyznání je velmi pestré: je křesťanů, muslimů, buddhistů, hinduistů, lidí s jiným vyznáním a bez jakéhokoliv vyznání.
Jazyky	Ve vesnici hovoří osob čínsky, anglicky, španělsky, hindsky, arabsky, bengálsky, portugalsky, rusky, japonsky a ostatními jazyky (mimořádně, ostatních jazyků je asi 7000).
Vzdělání	Z vesnice umí lidí číst a psát a to neumí. Na základní vzdělání by i tak dosáhlo jen lidí.
Výživa	Ze sta osob má nadváhu, naopak trpí podvýživou a smrt hladem se týká z nich.
Bydlení	Zvláštní je, že lidí má kde bydlet a nemá střechu nad hlavou.
Voda	Pitnou vodu si může dopřát lidí, zbytek má smůlu.
Hygiena	Splachovací záchod může použít vesničanů, naopak vůbec žádný záchod nemá lidí.
Bohatství	86 % veškerého majetku ve vesnici patří pouze lidem.
Chudoba	2 dolary, to je částka na živobytí pro vesničanů.

Prostor pro poznámky

Ideální vesnice

Nyní si představ, že vesnice z předchozí strany zmizela a před tebou stojí jedinečná možnost: VYTVOŘIT VESNICI ZCELA NOVOU! Nechali jsme volná políčka na kategorie, které se rozhodneš přidat ty právě pro tvou vesnici. Spolužáci mohou mít úplně jiné...

Muži – ženy

Věk

Světadíly

Náboženství

Jazyky

Vzdělání

Výživa

Bydlení

Voda

Hygiena

Bohatství

Chudoba

Prostor pro poznámky

Hra Osudu

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - řešit problémy - uvědomit si váhu rozhodovacího procesu 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů	
Mezipředmětové vztahy	VOZ, ČJL	
Cílová skupina	žáci II. stupně	
Čas	--- (podle počtu účastníků a rozsahu)	
Pomůcky	připravené role postav, příp. scénáře, rozhodovací karty	
Postup	1. Motivace	Věci se kolem nás dějí často bez našeho vlivu či zásahu. Zkusme se zamyslet nad možnostmi, které by nám mohly být dány. Zahrajme si na Osud.
	2. Instrukce	Vybraní žáci obdrží role, případně scénáře. Při variantě ROLE je třeba vykreslit osobnost postavy dostatečně, ale zároveň nechat prostor pro žákovskou invenci. U varianty SCÉNÁŘ je nutné počítat s tím, že část textu nemusí být nikdy využita. Žákům nezapojeným do hry sdělíme, že zastupují Osud a mohou zasahovat do děje hry (viz Poznámky). Zásah musí oznámit domluveným signálem (slovo, výrazné gesto apod.).
	3. Aktivita	Žáci hrají podle zvolené varianty příběh. Osud zasahuje do hry a mění její průběh a tím i výsledek. Hru ukončíme před vyvrcholením či v okamžiku, kdy se účastníci zaseknou na mrtvém bodě. Zdůrazněte ukončení rolí.
	4. Reflexe	Srovnání vývoje postav se nabízí vzhledem k alternativnímu ději (<i>Co by kdyby</i>). Je vhodné nechat Osud popsat pocity při zásahu do hry a spokojenost s výsledkem, čili jak žáci ovlivnili život postav. Cílem reflexe by mělo být poznání, že každý jsme sice jedinečný, ale ovlivnění naším okolím je značné a ve světě nejsme sami. Proto je potřeba umět s lidmi komunikovat.
	5. Diskuse	Žáci budou chtít patrně hodnotit jednotlivé zásahy Osudu, jejich intenzitu, věrohodnost, osobní postoje vůči nim. Nemělo by dojít ke konfliktům na osobní

úrovni.

Poznámky

Volba zásahu Osudu je na vyučujícím: lze zvolit liberální postoj (Osud činí libovolný zásah; rizikem je např. přistání UFO v občanské válce), konzervativní (Osud může rozhodovat pouze kartami ANO/NE, žáci mohou demokraticky hlasovat) či kompromisní (Osud zasahuje libovolně, ale zdůvodňuje zásah; riziko rozmělnění aktivity). Aktivita klade velké nároky na hrající žáky, proto by měl tuto aktivitu vyučující patřičně zvážit a volit skupinu žáků dostatečně vyzrálou vzhledem k tématu.

Příloha aktivity *Hra Osudu*

Karty pro žáky (po vystřížení lze slepit)

Návrh herní situace a charakteristiky postav

Situace: Rodina rozhoduje o stěhování do jiného státu kvůli náboženskému útlaku.

Postavy:

Otec	Hlava rodiny, uznávaný vědec, přirozená autorita.
Matka	Strážkyně rodinného krbu, pro rodinu obětuje všechno.
Dcera	Mladá, aktivní, víru moc neřeší, chce vidět svět.
Děda	Zastánce tradice, žije zde celý život a nikam se nebude stěhovat.
Soused	Přesvědčuje rodinu ke stěhování, chce část jejich majetku.

Jmenuji se...

Cíl	- uvědomit si původ jmen - poznat osobnosti spolužáků
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální
Mezipředmětové vztahy	VV, VOZ, D
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně
Čas	45 minut a více (část je možná jako domácí příprava)
Pomůcky	papír, výtvarné potřeby
Postup	<p>1. Motivace Verze pro mladší: Stručně představte část báje o Odysseovi u Kyklopa (kdy se Odysseus představuje jako Nikdo) a zeptejte se žáků, zda si dovedou představit život beze jmen. Každá osoba, postava či bytost má své jméno. Verze pro starší: Pusťte ukázkou legendárního představování agenta 007 (https://www.youtube.com/watch?v=TXxKZkE2MGo) a po přehrání se žáků zeptejte, zda znají někoho, kdo má známější jméno (pravděpodobně uslyšíte hromadu fotbalistů a hudebníků). Každá osoba, postava či bytost má své jméno.</p> <p>2. Instrukce Žáci na papír před sebe napíšou své křestní jméno/jména. Chcete-li využít výsledek k výzdobě třídy, pak patřičnou výtvarnou techniku určete již na začátku. Okolí svého jména (pozadí listu) vyzdobí podle charakteristiky svého jména. Žákům poskytněte materiál pro práci (předpřipravený seznam jmen ve třídě s charakteristikou/přístup na web/publikaci – viz Poznámky).</p> <p>3. Aktivita Žáci samostatně pracují.</p> <p>4. Instrukce II Po dokončení práce (limitujte čas podle vašich možností) listy vyberte. Dejte žákům pár minut k promyšlení odpovědi na otázky: Nyní máte možnost změnit si jméno, pokud chcete. Jak zní vaše nové jméno? Proč jste si jej vybrali?</p> <p>5. Reflexe Z mytologie či náboženství víme, že už první stvoření lidé dostávali jména. Pravděpodobně i pravěcí předci člověka se nějak oslovovali. A naše jména a příjmení jsou jen výsledkem potřeby lidstva udělat mezi sebou pořádek a odlišit jednoho od druhého. Jak se vám líbí vaše jména? Jste s nimi spokojeni? Víte, proč nosíte právě takové jméno?</p> <p>6. Diskuse Navazuje na reflexi s částí otázek směřující na změnu</p>

jména. V tomto ohledu je možné upozornit na legální možnosti změny jména dle českého práva.

Poznámky

Pro aktivitu je velmi vhodná publikace Rameš, V.: *Po kom se jmenujeme*. Praha: Libri 2005., případně Knappová, M.: *Jak se bude jmenovat?* Praha: Academia 1978 (resp. Praha: Academia 2010).

Online seznam a jmen a jejich význam lze dohledat např. na <http://krestni-jmena.cz/>, Wikipedii, <https://www.nasejmena.cz/> apod.

Existuje také řada lidí, kteří věří, že jméno dokáže ovlivnit (či rovnou předurčit) osud svého nositele.

Zahraniční jména je nutné hledat ve webových mutacích: např. Wikipedia poskytuje solidní základ většiny jmen.

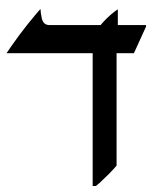
Kaligrafie

Cíl	- rozpoznat různé typy písma - hodnotit obtížnost psaní - rozlišit kulturní prostředí
Klíčové kompetence	komunikativní, k učení
Mezipředmětové vztahy	VV, D
Cílová skupina	žáci II. stupně
Čas	15 - 45 minut
Pomůcky	výtvarné potřeby, výtvarný materiál (čtvrtka, karton...)
Postup	<p>1. Motivace</p> <p>Podle tematického zaměření lze volit dvě varianty: A (VV) – Od doby, kdy se člověk naučil kreslit, uměl i psát. Jen to nevěděl. Až postupem času se soustředil na vyjádření myšlenky přesnější kresbou, a tak vzniklo písmo. My si dnes vyzkoušíme navýsost elegantní způsob psaní, který se vrací zpět ke kořenům – kaligrafii. B (D) – Součástí zkoumání historie jsou pochopitelně písemné prameny. Jejich množství je takřka nezměrné, každý archiv má metry starých dokumentů, více či méně čitelných. Ale všechny spojuje písmo. V minulosti se v každém systému písma vyvinula ozdobná podoba psaného projevu, známá jako kaligrafie.</p> <hr/> <p>2. Instrukce</p> <p>Žáci zhlédnou přehled základních písem (latinka, arabské, čínské, japonské, korejské, hebrejské ad.), ukázkou kaligrafického umění (např. https://youtu.be/wdGmnBVNxZA) a poté jim vyučující zadá úkol vybrat si libovolný znak (viz Poznámky), jež ztvární uměleckým způsobem.</p> <hr/> <p>3. Aktivita</p> <p>Žáci pracují samostatně/ve dvojicích na zvoleném znaku. Po uplynutí stanoveného času vyučující práci ukončí a výsledná (i nedokončená) díla vyvěsí viditelně vedle sebe.</p> <hr/> <p>4. Reflexe</p> <p>Kaligrafie poskytuje lidem spatřit to nejlepší z každého písemného projevu a sdělení obohacuje o estetický prožitek. Práce žáků by měly vzbudit nějaký pocit (minimálně líbí/nelíbí), dojem lze prohloubit volbou barevného provedení.</p>

	I přesto, že každý píšeme jiným způsobem, každý člověk chce ostatním sdělit svůj názor. Má na to právo každý z vás.
6. Diskuse	Žáci hovoří o estetice znaků (např. co by si nechali vytetovat a proč), čitelnosti, schopnosti písmo číst a naučit se jej, podobnosti znaků ad.
Poznámky	Je dobré podpořit každý znak příběhem (viz Přílohu). Po celou dobu práce žáků by měl být tvořený znak viděn pro kontrolu, nejde o přesné napodobení, ale o prožití písma, které by mělo být po celou dobu přítomné. Výběr znaku můžete ponechat na žácích, je nutné mít znaky pro výběr ale předtištěné. Volbu lze omezit podle počtu žáků např. jen na jeden typ písma (např. alefbet, latinka), u znakových písem (čínské, japonské) je tato volba obtížnější i vzhledem k popularizaci (tetování, anime kultura apod.). Je možné, že v případě předsudků a stereotypů u žáků dojde k odmítnutí aktivity.

Příloha aktivita *Kaligrafie*: příběh znaku dalet

Příběh *dalet* (alefbet, hebrejščina)

Bůh učinil dvě veliké svítlny: větší, aby vládla dni, menší, aby vládla noci; učinil rovněž hvězdy. [...] Byl večer a bylo ráno, den čtvrtý. (Gn, 1, 16 a 19)

Znak dalet je v alfbetu na čtvrtém místě stejně jako den, kdy se rozhodlo o měření času (Slunce, Měsíc). Možná proto máme čtyři roční období, čtyři fáze Měsíce a čtyři pozice Slunce, čtyři světové strany, čtyři živly... Význam znaku jsou *dveře*: otevírají chrám, otevírají duši, otevírají dům. Navazuje na předchozí znaky א (alef, počátek), ב (bet, svět) a ג (gimel, bytost), kterým právě čtvrtý v pořadí otevírá dveře k činu a tím i životu. Tvar znaku dveře koneckonců i připomíná.

Dalet otevírá ale také pochopení a spojení dvou základních principů života: duchovní svět (víra, myšlenka; horizontála, břevno) a svět tvorů (příroda, člověk; vertikála, veřej). Poselstvím znaku dalet je upozornění: u každého konání (vertikála) myslí na „horní“ cestu (horizontála).

Zdroj: Volně podle HAIDLER, Jaroslav: Symbolika hebrejských znaků, *Lamedwaw* [online], 31. 12. 2007 [cit. dne 31. 12. 2017], dostupné z URL:<<http://lamedwaw.org/lach-red3.pdf>>.

Kde mám domov?

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si vlastní původ - prohloubit vzájemnou důvěru a akceptaci 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální	
Mezipředmětové vztahy	ČJL, Z, VOZ, cizí jazyky	
Cílová skupina	žáci II. stupně	
Čas	20 – 45 minut (podle velikosti skupiny)	
Pomůcky	venkovní varianta: křída, talismany pro každého účastníka vnitřní varianta: velký papír nebo nástěnná mapa Evropy/světa, talismany pro každého účastníka	
Postup	1. Motivace	Každý máme místo, kde se cítíme bezpečně, kam se vracíme s pocitem radosti, kde to známe a kde máme <i>doma</i> . Domov si určujeme sami, jde o velmi citlivé téma. Přidejte osobní prožitek, vzpomínku.
	2. Instrukce	Žáci najdou místo, odkud pocházejí, a položí sem svůj talisman se jménem. Během umístování si rozmyslí popis místa v jedné větě.
	3. Aktivita	Žáci umísťují talismany a jmenovky. Při větším počtu žáků je nutný opatrný pohyb kolem již uložených talismanů, aby nedošlo k posunutí/šlápnutí apod. Nezapomeňte zkontrolovat umístění jmenovek.
	4. Reflexe	Žáci jednou větou popisují své místo. Poté se vyučující všech zeptá, zda by někdo chtěl navštívit právě představený domov. Žáci reagují pouze zvednutím ruky. Po skončení vyzve vyučující žáky, aby zkusili zhodnotit ostatní <i>domovy</i> ze svého pohledu.
Poznámky	Nemělo by se zde objevit žádné negativní hodnocení (citlivé téma). Po patřičných úpravách lze využít i v hodinách cizích jazyků. Pokud je ve třídě žák, jenž nuceně emigroval, motivujte jej spíše místem, kde se mu líbí/kde se cítí dobře.	

Nechtění

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si vlastní předsudky - rozhodnout se na základě vlastního přesvědčení - argumentovat ostatním - poznat osobnosti spolužáků 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů, občanská	
Mezipředmětové vztahy	VOZ, D	
Cílová skupina	žáci II. stupně	
Čas	30 minut	
Pomůcky	karty pro žáky, prostěradlo/švihadlo/... na vymezení prostoru	
Postup	1. Motivace	Všichni známe ten pocit, když přijdeme někam, kde se necítíme dobře. Ostatní se na nás dívají, ukazují si na nás, šeptají si – nepatříme sem. Nechceme tu být, jsme nechtění. A teď si představte, že nemáte jinou volbu: jste na ostrově jako trosečníci a určitě se chcete zachránit. Kolem pluje loď, která vás může z ostrova odvézt. Má to ale háček...
	2. Instrukce	Žákům rozdejte karty s popisem jejich nové identity (Příloha), žáci bez karet jsou automaticky posádkou záchranné lodi. ‚Trosečníci‘ by měli přesvědčit posádku o své záchraně. Žáci-zachránci by se měli rozhodnout společně.
	3. Aktivita	Žáci-trosečníci se snaží přesvědčit posádku lodi k záchraně. Posádka lodi může o záchraně hlasovat, měli by ji zdůvodnit.
	4. Instrukce II	Vyučující může do děje libovolně zasahovat (<i>deus ex machina</i>) např. zmenšením plochy lodě, omezením kapacity („ <i>Ted' už můžete zachránit jen dvě osoby.</i> “) apod.
	5. Reflexe	Podle času můžete posádku vyzvat, aby všem vysvětlili, podle jakého klíče vybírali zachráněné osoby. Zeptejte se žáků, kteří zachráněni nebyli, na jejich pocity. V kombinaci obou výpovědí by se měly potkat předsudky, jež si žáci do hry přinesli a které se ve hře projeví. Nikdo na Zemi není podobný druhému

	člověku, stejně tak nemůžeme stejné vlastnosti přisoudit na základě naší neznalosti. Rozhodně ne každá blondýna je hloupá, ne každý fotbalista je <i>šampon</i> .
6. Diskuse	Žáci pokračují v reflexi na osobní rovině, můžete se zeptat na konkrétní předsudek (<i>Který nejvíce zarazil? Který byl nejčastější?</i>).
Poznámky	Volba karet pro aktivitu by měla vycházet z osobní znalosti žáků. Předcházejte konfliktům: jako vyšší moc zasahujte tam, kde je to nezbytné. V reflexi se vyhněte negativním konotacím, jež by mohly žákovské předsudky podpořit (vtip o blondýnách, ironické poznámky). Pro motivaci můžete využít úryvek textu (Příloha).

Příloha aktivity *Nechtění*:

Text pro část *Motivace* (ČAPKOVÁ, K. – FRANKL, M.: *Nejisté útočiště*. Praha-Litomyšl: Paseka 2008, s. 304-308):

V noci ze 16. na 17. dubna 1939 byly židovské rodiny v Kittsee a v Pamu vyhnány ze svých domovů, naloženy na nákladní vozy a dopraveny na československou hranici. Na dvou pramicích pak byla skupina převezena na ostrov u Děvína, z něž se vyhnanci bez pomoci nemohli dostat na břeh. Údajně po kolena ve vodě tak museli počkat do rána, kdy jeden z nich přešel po hrázi do Děvína pro pomoc. [...] Po výslechu a potrestání za ilegální překročení hranice byli u Bratislavy – opět ilegálně – vráceni na rakouské území. Rakušané je obratem vyhnali do Maďarska, odkud však byla celá skupina také bezodkladně vrácena. Tři dny uprchlíci žili na břehu Dunaje na pomezí všech tří států, aniž je jediný z nich přijal.

Karty žáků-trosečníků

<p>Arabský intelektuál s brýlemi 43 let</p>	<p>Holohlavý muž s kufříkem 59 let</p>
<p>Mladý student z Etiopie 23 let</p>	<p>Američanka s cukrovkou 32 let</p>
<p>Těhotná žena s šátkem na hlavě 31 let</p>	<p>Muž s dredy a slunečními brýlemi 48 let</p>
<p>Muž se starými jizvami po vpichu jehly 37 let</p>	<p>Buddhistický mnich 63 let</p>
<p>Jeptiška z Brazílie s AIDS 56 let</p>	<p>Stará žena na invalidním vozíku 75 let</p>
<p>Tanečnice s krátkými vlasy a s velkým tetováním 19 let</p>	<p>Muž v černém kabátu s batohem 18 let</p>

Nové hranice, noví sousedé

Cíl	- podpora kooperace a vytváření sociálních vazeb ve skupině - práce s předsudky a stereotypy	
Klíčové kompetence	řešení problémů, občanská, komunikativní, k učení	
Mezipředmětové vztahy	D, Z, VOZ, cizí jazyky	
Cílová skupina	žáci II. stupně (8. či 9. ročník)	
Čas	30-45 min	
Pomůcky	politická mapa Evropy a obrysová mapa Evropy pro každou skupinu, volný papír na poznámky	
Postup	1. Motivace	Lektor přečte žákům úvodník z The Economist (příloha pod tabulkou).
	2. Instrukce	Žáci se rozdělí rovnoměrně do skupin. Žáci sestaví novou mapu Evropy podle názoru skupiny. Přesuny zdůvodní (ideálně písemně). Žáci by měli hledat pozitivní spojení mezi státy/národy.
	3. Aktivita	Vyučující je nápomocen skupinám při řešení případných obtíží znalostního charakteru.
	4. Reflexe	Skupiny postupně představí svou verzi nové Evropy a zdůvodní ji. Je vhodné nechat všechny verze vedle sebe pro srovnání. V případě stereotypizace nechá vyučující skupinu dále prezentovat, poznamená si znění stereotypu/předsudku. V závěru aktivity dochází ke druhé reflexi – předsudků a stereotypů. Vyučující by měl použité stereotypy a předsudky vysvětlit a uvést na pravou míru (např. puntičkářské Německo, zbabělá Francie, neschopná Belgie).
Poznámky	Stereotypy a předsudky mají hluboké kořeny – jsou stálé, emočně zabarvené, odtržené od reality a mohou být přenosné. Nelze je odbourat za jednu lekci/hodinu. Xenofobní a rasistické poznámky je nutné reflektovat vždy.	

Příloha aktivity *Nové hranice, noví sousedé*

Překreslete mapu

Evropská politická mapa je překonána a je nelogická. Když lidem vadí jejich sousedé, prostě se přestěhují. Státy ale nemohou. Představte si, kdyby mohly! Nové rozmístění evropských zemí by znamenalo logické, klidnější a výhodnější soužití.

The Economist, 29. 4. 2010, dostupné z URL: <http://www.economist.com/node/16003661>

Olympijský den

Cíl	- rozvoj sportovních dovedností - uvědomit si rozmanitost států světa - zhodnotit význam olympijské myšlenky
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální
Mezipředmětové vztahy	VV, TV, D, Z
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně
Čas	celodenní projekt pro více tříd (tzv. sportovní den)
Pomůcky	výtvarné potřeby, sportovní zázemí podle volby sport. disciplín (sport. pomůcky, medaile ad.), olympijská vlajka
Postup	<p>1. Motivace Seznamte děti s olympijskou myšlenkou, s osobností Pierre de Coubertina, s historií olympijských her a s olympijskou symbolikou (viz Přílohu).</p> <hr/> <p>2. Instrukce Rozdělte žáky do přibližně stejně početných skupin (viz Poznámky). Každá skupina si vylosuje zemi, kterou bude po celý den reprezentovat. Celkem dostanou pět úkolů (stejně jako olympijských kruhů):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Vytvořte dostatečně velkou vlajku a tabulku s názvem státu, s nimiž nastoupíte na slavnostní zahájení. 2) Sestavte soupisku pro jednotlivé disciplíny (viz Poznámky). 3) Ve slavnostním nástupu všech zemí reprezentujte svou novou vlast. 4) Splňte olympijskou myšlenku. 5) Oceňte snahu a výkony všech sportujících. <hr/> <p>3. Aktivita Žáci v první hodině plní úkol č. 1, během toho je vhodné jim sdělit informace o zvoleném státu (připravené listy, online příprava).</p> <hr/> <p>4. Instrukce II Po ukončení příprav se všechny skupiny přesouvají na „olympijský stadion“.</p> <hr/> <p>5. Aktivita II Žáci podle pokynů plní jednotlivé úkoly. Podle počasí a organizačních možností se sportovní část uskutečňuje pod střechem (tělocvična, hala)/venku (hřiště, stadion).</p> <hr/> <p>6. Reflexe Výsledky jednotlivých disciplín vyhlašujte s příslušností ke státům, nikoliv skutečným třídám. Po závěrečném ceremoniálu s předáváním</p>

	<p>diplomů/medailí rozdělte žáky zpět podle školních norem, skupiny se rozpadají a z olympioniků se stávají opět žáci školy. Naplnění olympijské myšlenky je hlavním cílem celého dne, stejně jako při skutečných olympijských hrách.</p>
7. Diskuse	<p>Žáci budou sdělovat dojmy z organizace, sportovních výkonů, (ne)povedených pokusů. Objeví se také reprezentanti států již jako žáci, mohou vytvářet žebříčky medailistů ad.</p>
Poznámky	<p>Tento projekt je velmi náročný na organizaci. Volba velikosti skupin a počtu sportovních disciplín vychází z počtu žáků, lze jej upravit např. omezením jen na ročník. Nenuťte všechny žáky sportovat, jakkoliv je pohyb žádoucí, uplatnění mohou najít v tvorbě vlajky. Téma sportovního dne je mediálně vděčné, můžete využít tuto akci pro prezentaci školy. Disciplíny nemusí odpovídat tradičním hrám (běh, skok, hod, štafety...), zkuste zapojit netradiční soutěže (skok v pytli, přenášení břemen, agility apod.) pro zpestření nabízených aktivit hlavně pro mladší děti.</p>

Příloha aktivity *Olympijský den*:

Olympijské hry

Historie olympijských her	<p>Olympijské hry začaly ve starověkém Řecku jako oslavy řecké jednoty někdy v 8. stol př. n. l. a po dobu asi měsíce se v Olympii setkávaly všechny národy Řecka, aby spolu soupeřily v míru o nejlepší výkony. Hry byly zakázány ve 4. stol. n. l., protože neodpovídaly představám tehdejších církevních představitelů. Tradičními disciplínami byly běhy, skoky, hody či zápas. Vítěz byl oceněn olivovou korunou a výhodami ve svém městě.</p> <p>K obnovení olympijských her došlo po setkání v Paříži na konci 19. století. První novodobě hry se konaly r. 1896 v Athénách.</p>
Olympijská myšlenka	<p>Olympismus je životní filozofií, povznášející a vyváženě spojující v jeden celek zdatnost těla, vůle a ducha.</p>
Pierre de Coubertin	<p>Byl učitelem, který prosazoval myšlenku, že na rozvoji člověka se podílí i tělesný pohyb. Proto při působení v Paříži inicioval schůzku kongresu, na němž byl založen Mezinárodní olympijský výbor, kterému v letech 1896-1925 předsedal. Je autorem olympijské vlajky, hesla i symbolu.</p>
Olympijská symbolika²⁶	<p>Symbol: pět propojených kruhů (modrý, žlutý, černý, zelený, červený) Vlajka: na bílém poli zobrazuje pět propojených kruhů, které znázorňují jednotu pěti kontinentů a setkání sportovců z celého světa Heslo: Citius. Altius. Fortius. (Rychleji. Výše. Silněji.) Hymna: Olympijská hymna od Spirose Samary (https://youtu.be/fVT-WNbSZig) Oheň a pochodeň: olympijský oheň se zapaluje při ceremoniálu v Olympii, přenáší se do místa konání olympijských her olympijskou pochodní</p>

²⁶ Zdroj: *Olympic.cz > Olympijská charta* [online], Český olympijský výbor 2016, dostupné z URL:<<https://www.olympic.cz/upload/files/OLYMPIJSKA-CHARTA-2016.pdf>>.

Otisky

Cíl	- uvědomit si vlastní identity - poznat osobnosti spolužáků
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální
Mezipředmětové vztahy	VV, VOZ
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně
Čas	až 45 minut
Pomůcky	akrylové barvy, podkladový materiál (viz Poznámky)
Postup	<p>1. Motivace Každý na světě zanecháváme stopy. Ať už jdeme po pláži, v pískovišti, podepíšeme se na papír nebo se třeba přestěhujeme. Takovou stopu je různě obtížné sledovat: otisky zablácených bot na čisté podlaze najdeme, stopu v písku smyje první déšť. Některé stopy jsou ale trvalejší. A my si je nyní zkusíme. U starších žáků lze použít text povídky Karla Čapka <i>Šlépěje</i> (Povídky z jedné kapsy).</p> <p>2. Instrukce Žáci na zvolený podklad otiskují postupně svou ruku/chodidlo/prst/list ze stromu/... Pokud je to možné, nechte je vybrat i barvu otisku. Otisky by se neměly překrývat. Stopy lze dělat po jednom či po skupinkách (dvojice/trojice).</p> <p>3. Aktivita Ohlíďte okolí kvůli možnému umazání od barev.</p> <p>4. Instrukce II Podklad nechte pár minut zaschnout, aby barvy nestékaly. Otiskům přidejte náhodně čísla. Poté je viditelně umístěte v prostoru a sezvěte <i>stopaře</i> (žáky), aby se pokusili určit majitele té které stopy. Lze přenést do formátu soutěže o nejlepšího stopaře třídy.</p> <p>5. Reflexe Každý na světě necháváme kousek svého JÁ, byť jen jako otisk. Stejně jako jsme dnes zkusili najít původce stopy, můžeme hledat takovéto stopy i kolem sebe ve skutečném světě. V tomto jsme všichni stejní a sobě rovní – naše stopy svět tvoří a ovlivňují.</p> <p>6. Diskuse Se žáky můžete rozebírat volbu barvy (Proč je ti příjemnější zelená než oranžová?), význam otisků ve světě pro</p>

každého z nás (Je pro Tebe důležité ve světě něco zanechat?), otisky jako metaforu vztahů (Jak se otiskneme do svých přátel a oni do nás?) či environmentální rozměr (Proč a jak lidé svými stopami ovlivňují krajinu/oceány/...?).

Poznámky

Aktivita může být spojena s aktivitou *Pět v jednom*. Podkladový materiál volte podle svých možností a dalšího potenciálu využití výsledku (např. výzdoba třídy) – je možné využít papír, sádku či keramickou hmotu, přírodniny ad. Vhodným místem pro tuto aktivitu je třídnická hodina, jejímž výsledkem může být např. třídní vlajka (s mottem třídy).

Příloha aktivity *Otisky*: příklad vytvořené třídní vlajky s otisky chodidel

Autory jsou žáci 7. ročníku základní školy, motto (není na fotografii) zní: [název školy] - *krok k naší budoucnosti*.

Panepane

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - rozvíjet schopnost komunikace v cizím jazyce - poznat cizí jazyky - dokázat správně interpretovat sdělení 	
Klíčové kompetence	komunikativní	
Mezipředmětové vztahy	ČJL, cizí jazyky, D	
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně	
Čas	do 15 minut	
Pomůcky	papír a psací potřeby pro každého, vytištěná předloha sdělení	
Postup	1. Motivace	Varianta A: vyprávějte žákům příběh o stavbě babylonské věže a zmatení jazyků. Varianta B: Ve třídě na tabuli napište latinský citát císaře Karla V. „ <i>Quot linguas calles, tot homines vales</i> “ (<i>Kolik jazyků znáš, tolikrát jsi člověkem.</i>) a zeptejte se žáků na překlad. Mohou si všimnout podobnosti latinského <i>linguas</i> s anglickým <i>language</i> .
	2. Instrukce	Aktivita je založena na principu hry <i>Tichá pošta</i> . Žáky posadíme do kruhu tak, aby seděli těsně u sebe. Po sdělení je možné požádat o opakování řečeného.
	3. Aktivita	První osobě v kruhu potichu řekneme sdělení v cizím jazyce (příklad viz Přílohu), ten si jej skrytě zapíše a pošle dále. Zápis činí všichni žáci.
	4. Reflexe	Po oběhnutí celé skupiny vyzveme poslední osobu v kruhu k hlasitému vyslovení sdělení. Pravděpodobně se bude lišit od originálu. Porovnáme originál sdělení se zápisy žáků. Je vhodné sdělit také jazyk původního sdělení. Srovnávání uzavíráme konstatováním, že při komunikaci s lidmi z jiného jazykového prostředí musíme pečlivě naslouchat, hodnotit a klidně se zeptat na detaily tak, abychom si byli jistí porozuměním.
	5. Diskuse	Žáci budou jistě porovnávat zapsaná sdělení. Lze toho využít pro vysvětlení termínů miskomunikace, komunikační šum, komuniké apod. na konkrétních příkladech. Pro zvýraznění rozdílů

použijte neevropský jazyk (čínština, africké dialekty, turečtina).

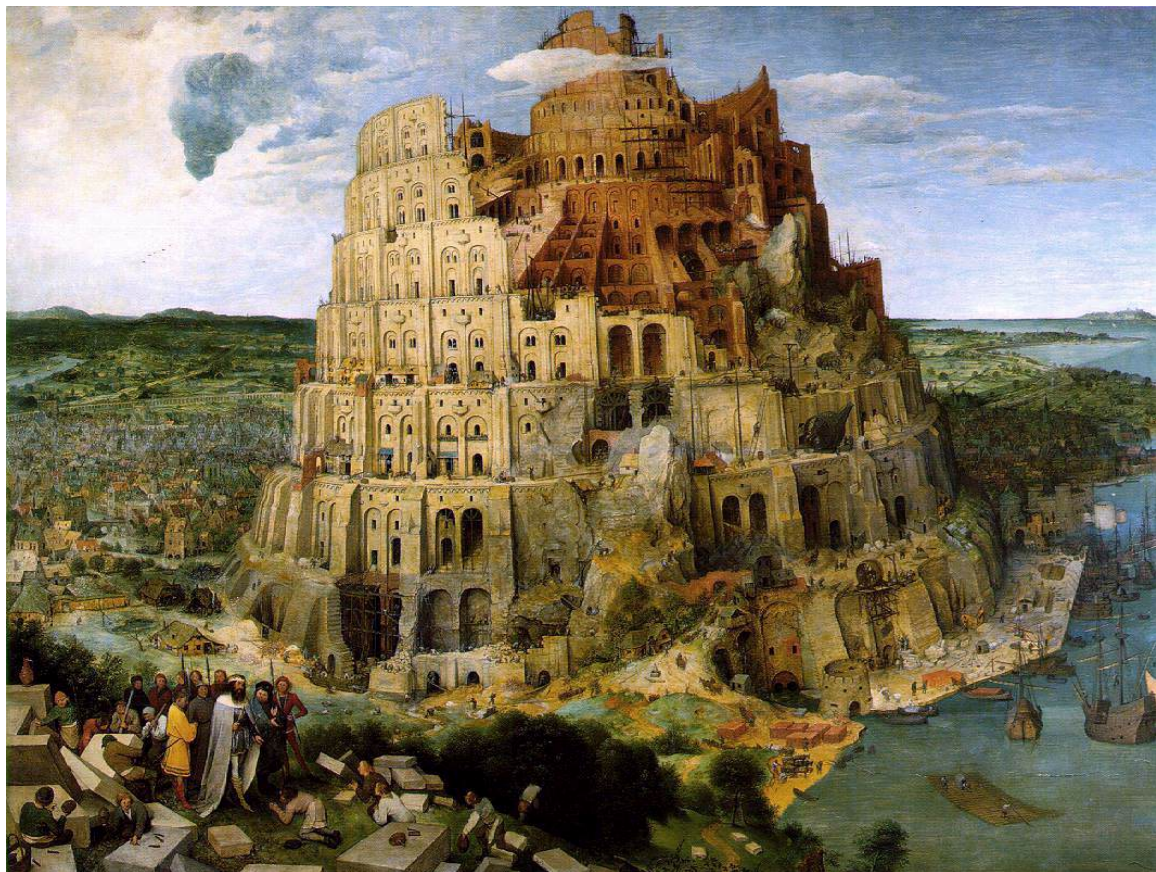
Poznámky

Karel V. byl králem a císařem Svaté říše římské národa německého v letech 1519 – 1556.

Tuto aktivitu nelze bez úprav zařadit v kolektivu, kde je žák se sluchovým znevýhodněním: zapsání sdělení a jeho přenos písmem.

Název aktivity pochází z havajštiny a znamená *odpověď na odpověď*.

Příloha aktivity *Panepane*: obrázek babylonské věže (Pieter Brueghel starší, 1563)

Zdroj: *File:Brueghel-tower-of-babel.jpg* [online], Wikimedia Commons, 10. 10. 2014 [cit. dne 28. 1. 2018], dostupné z URL:

<<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Brueghel-tower-of-babel.jpg&oldid=136533210>>.

Příklad sdělení pro žáky s překladem:

Jazyk	Sdělení	Transkripce	Překlad
Španělština	Perro que ladra, no muerde.	[Pero ke ladra no muerde]	Pes, který štěká, nekouše.
Hebrejština	אין עשן בלי אש.	[ejn ašan bli eš]	Není kouře bez ohně.
Finština	Joka paljon lupaa, se vähän antaa	[joka paljon lupá se vahan antá]	Kdo slibuje moc, dává málo.

Pět v jednom

Cíl	- uvědomit si vlastní identity - poznat osobnosti spolužáků
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální
Mezipředmětové vztahy	VV, VOZ
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně
Čas	do 30 minut (podle počtu účastníků)
Pomůcky	2 listy papíru pro každého účastníka
Postup	<ol style="list-style-type: none">Motivace Pro mladší děti pohovořte o názvech prstů a jejich funkci (př. ukazovák – ukazuje). Pro starší lze využít např. daktyloskopie (př. každý otisk prstu je jedinečný stejně jako vaše osobnost).Instrukce Na listy žáci obkreslí svou levou a pravou ruku. Pod levou se podepíší a do každého prstu vyplní jednu svou identitu (např. žák-bratr-sedmák-fotbalista-youtuber). Tuto ruku nechte na svém místě.Aktivita Žáci plní zadanou práci.Instrukce II Druhý list s tužkou si žáci vezmou a postupně obejdou ruce spolužáků. Do volných prstů si vyberou pět identit spolužáků, které by chtěli mít.Reflexe Vyzvěte žáky, aby si vybrali jednu identitu z levé a pravé ruky a svůj výběr zdůvodnili. Lze také ve dvojicích.Diskuse Možná témata k diskusi: Proč sis vybral(a) právě tuto identitu? Kdo měl nejzajímavější identitu?
Poznámky	Je nutné vyhnout se negativním asociacím (identita je křehká). Opatrně je třeba zacházet se sexualitou. Máte-li ve třídě žáka-muslima, pravděpodobně nebude chtít nakreslit/vyplnit levou ruku (v muslimském světě se považuje za nečistou). Umožněte kreslit pravou ruku dvakrát.

Pozdravy světa

Cíl	- uvědomit si vlastní identity - poznat osobnosti spolužáků
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální
Mezipředmětové vztahy	VV, VOZ, ČJL, cizí jazyky
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně
Čas	15 - 45 minut (podle počtu účastníků a volby aktivity)
Pomůcky	karta pro každého účastníka, pozdravy podle počtu žáků
Postup	<p>1. Motivace Pravidla slušného chování, která dodržujeme pochopitelně i ve škole (možná diskuse), se skládají ze spousty pokynů. Jeden ze základních je pozdravení. Jak se zdravíme? A jak se zdraví jinde?</p> <p>2. Instrukce Žáci dostanou kartu s pozdravem (příp. mohou pozdrav sami napsat podle předtištěné předlohy). Vyučující zkontroluje správnost.</p> <p>3. Aktivita Žáci s kartami se při volném pohybu ve třídě potkávají a zdraví se pozdravem uvedeným na své kartě. Poté, co se potkají všichni, zastavte jejich pohyb.</p> <p>4. Reflexe I Vyzvěte žáky k hodnocení pozdravů: který se jim líbil nejvíce, který jim příjemně zněl, který se jim špatně vyslovoval...</p> <p>5. Instrukce II Žákům vysvětlete princip jazykových rodin a skupin.</p> <p>6. Aktivita II Žáci zkoušejí přiřadit své pozdravy podle příbuznosti.</p> <p>7. Reflexe II Podle čeho jste se spojili zrovna do této skupiny? Hledali jste společné znaky? Proč zůstal tento jazyk osamocený (stane-li se tato situace)?</p> <p>8. Diskuse V diskusi představte žákům jazyky jejich pozdravů. Setkali se žáci s těmito jazyky v běžném životě? Je pro ně nějaký z jazyků přitažlivý?</p>
Poznámky	Je nezbytná dovednost čtení v cizím jazyce (tato aktivita není vhodná pro nejmenší děti). Pokud se vyskytne jazyk s jiným písmem, než latinkou, je vhodné žákům připojit i přepis do latinky (ruština, srbština, hindština apod.).

Příloha aktivity *Pozdravy světa*: příklady pozdravů pro žáky, vždy se překládá *dobrý den*.

Jazyk	Překlad	Fonetický přepis
Esperanto	Saluton	[salúton]
Finština	Hyvää päivää	[hivé pajvé]
Francouzština	Bon jour	[bon žúr]
Hebrejština	בּוֹרַחַּי!	[jom tof]
Holandština	Goede dag	[chode dach]
Islandština	Goður dagur	[godir dagir]
Italština	Buongiorno	[bondžórno]
Japonština	こんにちは	[kon ničiva]
Latina	Bonum diem	[bonum dijem]
Maďarština	Jó napot	[jó napot]
Němčina	Guten Tag	[gutn tag]
Polština	Dobry dzień	[dobri džeň]
Ruština	Добрый день	[dobri děň]
Řečtina	Γεια σας	[gija sas]
Srbština	Здраво	[zdrávo]
Španělština	Buen día	[buenos díja]
Švédština	God dag	[gud dá]
Turečtina	İyi günler	[íi ginleš]
Vietnamština	Xin chào	[sin čao]

Sudičky

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - pochopit vliv okolí na osobnost - ukotvit vlastní já ve společnosti - poznat osobnosti spolužáků - vytvořit představu o vzniku předsudků 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální	
Mezipředmětové vztahy	VOZ, ČJL	
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně	
Čas	15 – 30 minut	
Pomůcky	sady otázek pro vyučující	
Postup	1. Motivace	Brainstorming: <i>Co nám dává okolí?</i> Vyučující zapisuje odpovědi žáků na tabuli/flipchart, přičemž výsledek necháme celou dobu viditelný.
	2. Instrukce	Žáci nastoupí do řady, vyučující klade otázky. V případě kladné odpovědi u žáků se tito posouvají vpřed, odpověď NE znamená zůstat na místě. Vyučující má připraveny dvě sady otázek (bloky A a B, ukázky viz Přílohu).
	3. Aktivita	Vyučující pokládá sérii otázek A. Žáci (ne)postupují. Po vyčerpání otázek A vyučující aktivitu zastavuje.
	4. Reflexe I	Specifické otázky (blok A) by neměly posunout žáky výrazně vpřed. Vyučující se ptá na pocit žáků: Proč se posouváte tak málo? Jak je možné, že se Anička neposunula ani o krok? Připadají vám otázky zvláštní?
	5. Aktivita II	Vyučující čte otázky bloku B, žáci by měli postupovat rychleji. Ve vhodný okamžik aktivitu končíme. Zde není vítěz.
	6. Reflexe II	Žáky usadte s výhledem na tabuli (kruh, koberec). Ptejte se na jejich pocity z druhé části. Jak se jim zamlouvaly otázky? Proč si myslí, že postupovali rychleji? Vracíme se k výsledkům brainstormingu: zvýrazněte okruhy týkající se sociálních skupin <i>rodina, škola, přátelé</i> . Okolí pomáhá utvářet naši osobnost: během života získáváme znalosti a dovednosti. Některé si osvojíme sami, některé přebíráme od okolí. Některé vlivy

	jsou pozitivní, některé negativní. Jak se s informacemi okolí vyrovnáme, je na nás.
7. Diskuse	Žáci pravděpodobně revidují původní informace o vlivu okolí, také se diskutují konkrétní příklady reflexe zkušeností. Diskusi moderujte směrem k celkově pozitivnímu vyznění reflexe.
Poznámky	Otázky (A i B) doporučujeme volit neutrálně tak, aby mezi žáky nedošlo k nevhodným poznámkám či ústrkům. Otázky volte bez jakéhokoliv zabarvení (citového, osobního, jednostranně tematického).

Příloha aktivity Sudičky: příklady bloků otázek

Blok A tvoří otázky specifické pro určité skupiny osob.

Blok B tvoří otázky všeobecné.

Blok A

Dokážeš číst rukama?
 Učíš se z rádia?
 Běháš s vodičem?
 Píšeš zprava doleva?
 Maluješ nohama?
 Chodíš s holí?
 Vyjedeš schody na plošině?
 Umíš mluvit rukama?
 Bydlíš ve stanu?
 Umíš střílet z luku?

Blok B

Hraješ fotbal?
 Umíš plavat?
 Obědváš?
 Bydlíš v domě?
 Chodíš na základní školu?
 Čistíš si zuby?
 Máš domácí zvíře?
 Hraješ na hudební nástroj?
 Umíš pískat na prsty?
 Máš rád sladkosti?

Svět podle Kanta

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si vlastní roli v mezilidských vztazích - poznat osobnosti spolužáků - rozhodovat o prospěšnosti svých činů - řídit své aktivity 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů, pracovní	
Mezipředmětové vztahy	VOZ, D, Z	
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně	
Čas	30 minut (zadání 10 minut, reflexe 20 minut) + až 45 minut (2.fáze)	
Pomůcky	úryvek textu (Příloha)	
Postup	1. Motivace	<p>Verze pro mladší žáky: pohovořte o úloze Dobra a Zla (lze použít téměř libovolnou pohádku). Můžete se také zeptat, zda děti někdy zkoušely lovit bobříky?</p> <p>Verze pro starší žáky: Immanuel Kant byl německým filosofem, který tvrdil, že člověk by se měl chovat co nejlépe a zároveň tak, aby o jeho činech rozhodoval rozum. Stvořil pojem kategorický imperativ, což je vlastně příkaz, jímž se máme řídit, abychom byli vzorem svému okolí.</p>
	2. Instrukce	Přečtete žákům úryvek z novin a část diskuse pod článkem (Příloha), přičemž vyzvěte žáky, aby si dělali čárky za každé jednání, které podle nich není dobré/odporuje principu Kantova imperativu.
	3. Aktivita	Vyučující čte úryvek a diskusi, podle potřeby i dvakrát.
	4. Reflexe I	<p>Kolik čárek jste napočítali? Proč se liší počet čárek mezi jednotlivými žáky? Rozdíl je způsobený námi samotnými: každý z nás vnímá jako dobré o trochu něco jiného. Stejně jako s chutí jídla: pro někoho málo slané, pro někoho přesolené.</p> <p>K případné diskusi: proč jsou na sebe lidé zlí?</p>
	4. Instrukce II	Navrhněte žákům výzvu denní/týdenní/měsíční s dobrovolným plněním: založíme <i>Dobrovlnu</i> .

	Po stanovenou dobu se budeme snažit konat skutky pouze dobré tak, jak si myslíme my, že to dobré má být. O průběhu nechť si žáci vedou záznamy (deník, poznámky apod.).
5. Reflexe II	Po uplynutí stanovené doby se žáci sejdou (ideálně mimo lavice) a vyučující vyzve žáky, aby zhodnotili svou snahu, pozitiva/negativa, ohlasy okolí, vlastní pocity a dojmy. Včetně předvedení svých záznamů.
6. Diskuse	Jak se změnil pohled žáků na dnešní svět? Proč? Jak se měnil pohled okolí na žáky? Proč? Ovlivnili někoho svým konáním? Budou/chtějí pokračovat? Proč? Proč ne? Jak poznáme, kdo je dobrý a kdo není? Kdo určuje, co je dobré?
Poznámky	Čím jednodušší vysvětlení aktivity zvolíte, tím lépe. Filosofický rozměr Kantova učení je zde záhodno zjednodušit. Tato aktivita podporuje sebehodnocení žáků a vytváří vhodné klima pro řešení konfliktů. Aktivitu doporučujeme pro třídnickou hodinu. Pro úryvek lze vytáhnout takřka jakoukoliv ukázkou z médií či sociálních sítí. Tento rozměr lze pak dále rozvíjet v reflexi a diskusi.

Příloha aktivity Svět podle Kanta: úryvek z médií

Zdroj: *Vnuk tahal z babičky peníze násilím, za loupež mu hrozí deset let – iDNES.cz* [online], iDNES.cz 8. 3. 2018, dostupné z URL: <https://vary.idnes.cz/loupez-prepadeni-vnuk-babicka-penize-nasili-police-fye-/vary-zpravy.aspx?c=A180308_102111_vary-zpravy_ba> [cit. dne 13. 3. 2018]; úryvky z diskuse jsou anonymizované příspěvky ze sociální sítě Facebook.

Devětasedmdesátiletou ženu navštívil vnuk v jejím sokolovském bytě v pondělí kolem poledne. Ze stolu jí vzal mobilní telefon a za jeho vrácení po ní chtěl peníze.

„Řekla mu, že žádné nemá, tak jí začal vulgárně nadávat a vydírat ji s tím, že pokud mu nedá peníze, mobilní telefon si odnese,“ popsala krajská policejní mluvčí Kateřina Krejčí.

Muž nechtěl za žádných okolností odejít s prázdnou, a tak svou babičku pevně chytil, zmáčkl ji, až jí udělal několik modřin. S těmi později odjela do nemocnice na ošetření.

Seniorka vnukovi nelhala, skutečně u sebe žádné peníze neměla, o čemž se přesvědčil, když jí prohledal kabelku. Vzal jí tedy alespoň platební kartu, ale PIN mu žena stejně neprozradila, takže kartu nakonec nemohl použít.

Z bytu násilník odešel s nepořízenou. Ještě téhož večera ho ale zadržela policie.

Kriminalisté ho obvinili z loupeže, vydírání a také z neoprávněného opatření, padělání a pozměňování platebního prostředku. „Soudce bude rozhodovat o vazbě. Muži hrozí až deset let vězení,“ doplnila k případu mluvčí.

Karel: Já bych mu dal doživotí, vlastní rodině tohle?!!

Jana: Deset let je málo! Odporné!!

Josef: Pomohly by v tomto případě tělesné tresty?

Théseova loď

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si složky vlastní identity - pochopit souvislost identity se sebepojetím - uchopit sebehodnocení v nových kontextech - porovnat vliv prostředí na osobnost 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů	
Mezipředmětové vztahy	D, VOZ	
Cílová skupina	žáci II. stupně	
Čas	30 minut	
Pomůcky	papír, tužka, otázky (Příloha)	
Postup	1. Motivace	Představte žákům příběh Théseovy lodi (Příloha).
	2. Instrukce	Žáci si na papír nakreslí sami sebe. Schematicky či detailně, během pár minut. Kolem postavy doplní pět bublin/kružnic. Žákům sdělte, že do bublin zapíší ze seznamu to, co by na sobě mohli vyměnit a byli by to stále oni.
	3. Aktivita	Postupně žákům přečtete seznam/otázky (Příloha), žáci postupně vybírají teze do bublin. Seznam zopakujte vícekrát podle potřeby žáků.
	4. Instrukce II	Žáci doplní bubliny a nechají si výsledek před sebou.
	5. Reflexe	[Reflexe se prolíná s diskusí.] Vraťte se k seznamu a naposledy jej přečtete. Žáci nechť se pouze hlásí u tezí, které mají zapsány u sebe. Poznačte si největší extrémní hodnoty (minimum, maximum, zajímavé teze dle Vás). Kdy je množství vyměněných součástí již tak velké, že to nejsme my? Dokáže někdo z žáků vysvětlit, proč je tato míra individuální? Podobáme se například historickým památkám – opravený Karlův most, drážďanský Frauenkirche, berlínský Gedächtniskirche?
	6. Diskuse	Proč nás okolí mění (vyměňuje naše součásti)? Proč se necháme měnit? Jak souvisí naše změna s prostředím, ve kterém se pohybujeme (škola, sportovní klub, domov)?

	Umíme části naší osobnosti vyměnit dočasně? Třeba na jeden fotbalový zápas? Jak to?
Poznámky	<p>Tato aktivita vyžaduje schopnost abstraktního myšlení, je proto vhodná pro vyšší ročníky.</p> <p>Aktivitu lze využít jako formu sociometrické sondy v rámci třídnické hodiny vhodně volenými otázkami (tento postup by měl provádět třídní učitel po dohodě a ve spolupráci s výchovným poradcem či školním psychologem).</p> <p>O některých složkách v bublinách nemusí žáci chtít hovořit, respektujte jejich rozhodnutí.</p> <p>Nehodnoťte žákovská rozhodnutí, hodnocení se dotýká jejich osobnosti a může působit zásahy do vztahu žáka k vám.</p>

Příloha aktivity Théseova loď: motivační text Théseova loď

Představte si, že starověký řecký hrdina Théseus (mimořádně zabil Mínotaura) se dobře dostal domů. Jeho loď, která jej provázela některými útrapami, byla vyzdvižena z moře a uložena na věčnou památku Théseových činů. Jenže postupně začala hnit podlaha, takže lidé z úcty k hrdinovi vyměnili shnilá prkna. Pak se rozpadla plachta, kterou lidé nahradili nově utkanou. Následně upadlo kormidlo a rozbilo se, proto museli lidé vyrobit nové. Postupně takto vyměnili vlastně všechny díly, z nichž se loď skládala. Byla to stále stejná loď, na níž přijel Théseus?

Ukázka seznamu otázek/tezí

- Podstoupíte kompletní výměnu krve.
- Necháte se ostříhat a obarvit si vlasy.
- Budou vám transplantovány nové plíce.
- Necháte si potetovat celé tělo.
- Ze dne na den vyměníte všechny své přátele.
- Přestanete poslouchat hudbu. Veškerou hudbu.
- Místo fotbalu začnete hrát florbal.
- Změníte náboženské vyznání.
- Náhle začnete hovořit jiným jazykem.
- Odstěhujete se od rodiny.
- Změníte práci.
- Budete fandit konkurenčnímu klubu.
- Smažete profil na sociální síti.
- Rozejdete se se současným partnerem/partnerkou.

- Pořídíte si domácího mazlíčka, krokodýla.
- Hraním PC her strávíte veškerý volný čas.
- Budete se učit na všechny předměty pečlivěji.
- Stanete se dobrovolníkem charity.
- Začnete třídit odpad.
- Vzdáte se internetu.
- Přestanete jíst maso.

uNIFORMA

Cíl	- uvědomit si vlastní identity - poznat osobnosti spolužáků
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální
Mezipředmětové vztahy	VOZ
Cílová skupina	žáci II. stupně
Čas	20 minut
Pomůcky	hlasovací karty /volitelné/ a test pro každého (Příloha)
Postup	<ol style="list-style-type: none">1. Motivace Řekl vám někdy někdo, že nejste normální? Co si vlastně představujete pod slovem normální? Kdo určuje, co je normální? Pojďme se nad tím zamyslet. A vyzkoušet si, jak moc jste – anebo nejste – normální...2. Instrukce Každý z žáků dostane test a hlasovací kartu.3. Aktivita Žáci vyplní test. Ponechají si jej před sebou.4. Instrukce II Po dokončení se žáků zeptejte, zda jim přišly otázky normální (patrně nikoliv).5. Reflexe Lze volit dva postupy: reflexi každé otázky a žakovských odpovědí vzhledem k očekávané normě, nebo po ukončení společné kontroly provést souhrnnou. V obojím by ale mělo zaznít, že normy určuje společnost na základě zkušeností a pravidel. Každá společnost má tedy své vlastní normy.6. Diskuse Tématy k diskusi mohou být jednotlivé otázky a odpovědi žáků, resp. reflexe otázky pohledem žáků, dále uplatňování norem v běžném životě (např. sport), odlišné normy aj.
Poznámky	V případě použití vlastních otázek se pokuste vyhnout předsudkům. Otázky vždy musí mít jednoznačnou odpověď (ANO/NE).

Příloha aktivity *uNifORMA*

Karty pro žáky (po vystřížení lze slepit)

Příklad otázek testu

1. Jíte rukama?
2. Máte doma obětní místo?
3. Smrkáte na ulici?
4. Zapalujete v pátek svíčky?
5. Používáte při jídle jenom lžičku?
6. Mluvíte při jídle?
7. Zakrýváte si ramena?
8. Chodíte doma v botách?
9. Smekáte při vstupu do budovy?
10. Jíte hovězí steaky?
11. Smíte v sobotu psát?
12. Pijete alkohol?

Zeměkoule

Cíl	<ul style="list-style-type: none"> - uvědomit si prostorové uspořádání světa - představit si odlišná životní prostředí - vytvořit vlastní úsudek - hodnotit vliv člověka na životní prostředí - rozhodovat o vhodnosti prostředí 	
Klíčové kompetence	komunikativní, sociální a personální, k řešení problémů	
Mezipředmětové vztahy	VOZ, Z	
Cílová skupina	žáci I. a II. stupně	
Čas	20 minut	
Pomůcky	model Země (vymezený např. švihadlem, stuhou, lepicí páskou, viz Poznámky), charakteristiky prostředí	
Postup	1. Motivace	Naše planeta má plochu 510 milionů km ² . Každý kousek je něčím zvláštní, zajímavý. Žijeme v Česku, v mírném pásu střední Evropy. Dovedete si představit svůj život v jiném městě? Státu? A světadílu?
	2. Instrukce	Na podlaze vymezte dostatečně velkou plochu jako Zemi. Je vhodné vymežit alespoň přibližné hranice kontinentů. Žáci jsou zatím mimo tento prostor. Dejte jim pokyn volného a klidného pohybu v mezích světa. Během jejich chůze čtete postupně v libovolném pořadí popisy světadílů (je možné podkreslit hudbou).
	3. Aktivita	Žáci procházejí svět. Na jimi vybraném místě se zdržují libovolně dlouho.
	4. Instrukce II	Po ukončení čtení popisů žáky vyzvěte, aby si vybrali místo, kde začnou nový život. Až si budou jisti, zůstanou stát/posadí se na zvoleném místě (podle dostupného místa).
	5. Reflexe	Stále na vybraném místě žáci zdůvodňují svou volbu (pár slovy). Zcela pravděpodobně se žáci budou soustřeďovat ve skupinkách. Lidé na Zemi žijí nerovnoměrně rozmístěni. Důvodů je více od přírodních podmínek (více lidí žije v nížinách a na pobřeží), přes hospodářství (více lidí žije ve městech) po politiku (lidé touží po bezpečí).
	6. Diskuse	Žáci mohou diskutovat o dalších důvodech nerovnoměrného rozmístění

obyvatel, zvýšené hustotě zalidnění některých oblastí, důvodech migrace apod. Mohou také hodnotit přitažlivost vybraných regionů.

Poznámky

U mladších žáků lze motivační část překlopit do roviny pohádkového vyprávění, kdy mladíci chodili do světa *na zkušenou*.

Podle podoby popisu regionů lze upravovat i model Země (např. politickou mapu světa mohou nahradit biomy, podnebné pásy).

Žákům můžete nabídnout možnost přehodnotit jejich volbu – jde o zajímavý prvek, který může podhalit vztahy ve třídě („*Nechtěl jsem být na stejném místě jako Zuzka.*“)

Příloha aktivity *Zeměkoule*:

Příklad popisu světadílů

Světadíl	Popis
Afrika	Horký světadíl na rovníku. Sever tvoří pouště s málem vody - velbloudi a písek, střed vyplňují pralesy a savany s nespočetnými stády zvířat, na jihu pak leží hory a pouště. Z padesátky států je většina pod světovým průměrem výtěžku. Hovoří se zde mnoha jazyky i nábožensky je složení velmi pestré. Hospodářství se rozvíjí a základem je většinou zemědělství a těžba surovin.
Antarktida	Ledový kus světa pokrývá desítky metrů silný ledovec. Lidé zde trvale nežijí, pouze část roku pár vědců. Životu se daří jen na oceánském pobřeží. Nic se zde netěží ani nepěstuje. Část roku je zde polární den, část polární noc. Životní prostředí je relativně nedotčené.
Asie	Největší světadíl s nejvíce obyvateli. Krajina má mnoho tváří: obrovské pláně Sibiře, zasněžené velehory středu Asie, pouštní bohatství ropy a plynu, barvitost Indie, pralesy Indonésie či obchodní tepny v Číně a Japonsku. Lidé žijí hlavně ze zemědělství, průmyslu a obchodu. Životní prostředí odpovídá množství průmyslu. Také zde leží Velká čínská zeď, Tádž Mahal, Mekka či Jeruzalém.
Austrálie a Oceánie	Světadíl <i>protinožců</i> je obklopený oceány, jeho příroda je velmi pestrá: od vysokých hor přes lesy a savanu k pouštím. Odlehlost způsobila zvláštní vývoj druhů, tzv. endemitů, jako je klokan, koala, ptakopysk či ježura. Lidé zde jsou otevření, přímí a usměvaví. Žije zde velká komunita Čechů a Slováků, stejně jako dalších cizinců. Původní obyvatelé jsou na svou kulturu pyšní. Lidé sem jezdí obdivovat přírodní divy (Velký bradlový útes, Ayersova skála), odpočívat k moři či za kulturou (opera v Sydney).
Evropa	Říká se jí starý kontinent, má tisíce ostrovů a mírné podnebí. Na pobřeží moří i ve vnitrozemí se posledních pár tisíc let mísily různé vlivy, aby vznikla evropská civilizace. Evropa přispěla do světa kulturou (Mozart, da Vinci, Ibsen), vědou (Newton, Galilei, Wichterle) a dodnes vytváří významný politický a hospodářský díl světa. Lidé zde objevují Paříž, Londýn, Toskánsko, Prahu či Petrohrad.
Jižní Amerika	Světadíl kontrastu. Během chvilky můžete plout po nekonečné Amazonce a obdivovat zeleň pralesa s jeho nepoznaným bohatstvím, nebo stoupat v horách do nejsuššího místa světa, pouště Atacama, doprovázeni lamami. Místní obyvatelé žijí zemědělstvím a těžbou, z nichž bohatnou a dovedou si užívat života. Vždyť brazilský karneval či argentinské tango zná celý svět!
Severní Amerika	Rozsáhlé plochy mezi dvěma oceány svírá skoro půl miliardy lidí, kteří zde žijí v unikátním multikulturním prostředí, kde se setkávají kultury, jazyky a náboženství celého světa. Moderní hospodářství umožňuje soustředit se na rozvoj společnosti. Přírodní krásy se nacházejí na každém rohu: sekvoje, gejzíry, bažiny Everglades, zamrzlá jezera. A samozřejmě turistické taháky New York, Hollywood, Florida, Yellowstone a další.

8 Informační blok

V této části naleznete soupis institucí, které se věnují tematice cizinců v České republice, pomoci cizincům, zabezpečení základních potřeb aj., součástí je adresář a dále seznam elektronických zdrojů se stejným zaměřením.

Instituce

Agentura pro sociální začleňování	Vládní agentura poskytuje široké spektrum služeb (práce, bydlení, vzdělávání, bezpečnost, rodina) pro obyvatele obcí se sociálně vyloučenými lokalitami, jimiž mohou být i cizinci.
Amnesty International	Hlavním zájmem společnosti jsou lidská práva a jejich (ne)dodržování v Česku i v zahraničí. Zaměřuje se na kampaně (např. Maraton psaní dopisů), rozvoj komunikačních dovedností a schopností (kritické myšlení), vzdělávací aktivity a činnost v regionech.
Asociace pro interkulturní práci	Asociace poskytovala interkulturní asistenci do roku 2017, nyní je neaktivní.
Berkat	Zájmové sdružení cílí na pomoc v zahraničí (humanitární programy v Čečensku, Afghánistánu, Maroku) a v Česku poskytuje zázemí hlavně dětem ohroženým válečným konfliktem (např. dětské tábory pro ukrajinské děti).
Centrum multikulturního vzdělávání	Centrum nabízí pomoc cizincům zejména ve vzdělávání, výuce jazyků, terénní práci a asistenci dětem ve výuce. Pořádá také multikulturní akce.
Centrum pro integraci cizinců Praha	Centrum pracuje s cizinci prostřednictvím terénních a sociálních služeb (sociální, pracovní, právní poradenství), pořádá vzdělávací akce pro cizince (kurzy českého jazyka) a funguje jako informační centrum. Zaměřuje se na Prahu a střední Čechy.

Český helsinský výbor	Poskytuje základní právní poradenství ve všech oblastech lidských práv, speciálně práv dětí, monitoruje stav lidských práv a pořádá vzdělávací akce.
Člověk v tísni	Vedle charitativního rozměru činnosti se zaměřuje na vzdělávání (žáci, pedagogové), sociální práci, terénní práci, lidská práva a pomoc lidem, jejichž lidská práva nejsou dodržována v ČR i v zahraničí.
Charita Česká republika	Poskytuje základní sociální a zdravotní služby, pomoc v nouzi a sdružuje na 300 místních spolků (rodinná, mateřská, dobrovolnická centra aj.).
InBáze	Spolek umožňuje právní, pracovní a vzdělávací poradenství, mentoring, sociální a psychosociální poradenství a interkulturní asistenci v šesti jazycích.
INFO-DRÁČEK	Hlavním zájmem spolku je vietnamská kultura a společnost, její přiblížení české společnosti, zároveň se zabývá zájmovou činností pro děti (nejen Vietnamců).
Klub Hanoi	Zájmové sdružení cílí na informace o Vietnamu a integraci Vietnamců v Česku. Organizuje společné kulturní akce, bojuje proti předsudkům, pomáhá s kurzy českého jazyka pro Vietnamce a působí jako informační centrum.
La Strada	Jde o jedinou organizaci věnující se poskytování pomoci obětem obchodu s lidmi a vykořisťování. Dále se zabývá právním poradenstvím a sociální činností.
META – Společnost pro příležitosti mladých migrantů	Cílí na vzdělávání pedagogů, žáků i cizinců v českém prostředí, pomáhá v pracovním poradenství, začleňování migrantů do české společnosti.
Mezinárodní organizace pro migraci	Organizace řeší zejména mezinárodní rozměr migrace a její příčiny, dále se snaží o omezení obchodu s lidmi, integraci cizinců v rámci ČR, jejich pracovní a sociální zapojení, organizuje vzdělávací aktivity.
MOST PRO	Centrum nabízí právní a sociální poradenství (i terénní),

	základní materiální pomoc a tlumočení v potřebných situacích (6 jazyků), pomáhá dětem s doučováním, adaptací v české škole a provozuje Multiklub pod Mostem.
Multikulturní centrum Praha	Poskytuje informační služby o migraci, cizincích a vzdělávání. Organizuje kulturní, vzdělávací a společenské akce, věnuje se tematice lidských práv a interkulturní gramotnosti.
Organizace pro pomoc uprchlíkům	Pět poboček po Česku se zabývá právním poradenstvím, terénní a sociální prací s cizinci, azylanty a žadateli o azyl, poskytuje program ‚dům na půl cesty‘ a vzdělávací aktivity.
Poradna pro integraci	Organizace se zaměřením na sociální, psychosociální a právní pomoc funguje ve dvou pobočkách (Praha a Ústí nad Labem), poskytuje sociálně aktivizační služby rodinám s dětmi a odborné sociální poradenství. Pořádá vzdělávací akce, workshopy, organizuje mimoškolní zájmovou činnost pro děti cizinců, pomáhá s tlumočením vybraných jazyků.
Poradna pro občanství, občanská a lidská práva	Poradna se specializuje na bezplatné právní poradenství (pracovní, lidsko-právní, práva dítěte, migrace ad.), zastupuje klienty před všemi typy soudů. Poskytuje také sociální služby.
Sdružení občanů zabývajících se emigranty	Sdružení poskytuje právní a sociální služby migrantům, organizuje doučování dětí dobrovolníky a provozuje azylový dům v Brně.
Sdružení pro integraci a migraci	Jedna z velkých poraden pro cizince v Praze poskytuje právní a sociální služby, konzultace v osobní rovině, pro pražské školy poskytuje bezplatně služby interkulturních asistentů v 6 jazycích.
Sedm paprsků	Spolek se zaměřuje na zachování kulturního dědictví, pomáhá integraci cizinců, poskytuje dobrovolnickou službu.
Slovo 21	Organizace poskytuje základní informační servis cizincům, poradenskou činnost, vzdělávací aktivity, pořádá adaptační

	kurzy a vydává bulletin Slovo (o životě cizinců v Česku).
Služba cizinecké policie, Policie ČR	Specializovaná složka policie řeší právní rámec pobytu cizinců v Česku, jejich zajišťování, ubytování ve speciálních střediscích (SUZ MV) a také ochranu státních hranic ve smyslu migrace.
Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra	Zajišťuje ubytování (strava - lékařská pomoc ad.) příchozím žadatelům o azyl, po udělení azylu integrační střediska umožňují bezpečné ubytování spolu s odbornou asistencí (práce, právo).
Veřejný ochránce práv	Kancelář ombudsmanky chrání osoby v ČR před nezákonným, zejména diskriminačním jednáním na úřadech a dalších institucích.
Žebřík – centrum podpory cizinců	Hlavním cílem je pomoc osobám ze sociálně vyloučených lokalit na Prostějovsku a také cizincům (hlídání dětí, kurzy českého jazyka), provozují multikulturní centrum Mozaika.

Adresář

Agentura pro sociální začleňování www.socialni-zaclenovani.cz	Praha: Kodaňská 1441/46, 101 00 Praha 10 info@socialni-zaclenovani.cz , +420 234 062 445 Kontakty na místní zastoupení (50 lokalit po celé ČR): www.socialni-zaclenovani.cz > <i>Lokality</i> > <i>Aktuální lokality</i>
Amnesty International www.amnesty.cz	Gorazdova 10, 120 00 Praha 2 amnesty@amnesty.cz , +420 607 023 305 Místní skupiny a kontakty: www.amnesty.cz/skupiny
Asociace pro interkulturní práci www.interkulturniprace.cz	Athénská 1528/1, 102 00 Praha 10 info@asociaceip.cz
Berkat www.berkat.cz	Buližnicková 812/7, 182 00 Praha jarmilamullerova@seznam.cz

Centrum multikulturního vzdělávání www.centrumjihlava.cz	Masarykovo náměstí 34, 586 01 Jihlava ivp.ji@seznam.cz , +420 774 619 933
Centrum pro integraci cizinců Praha www.cicpraha.org	Pernerova 32/10, 186 00 Praha 8 info@cicpraha.org , +420 222 360 594
Český helsinský výbor www.helcom.cz	Štefánikova 21, 150 00 Praha 5 info@helcom.cz , +420 257 221 141
Člověk v tísni www.clovekvtisni.cz	Šafaříkova 635/24, 120 00 Praha 2 mail@clovekvtisni.cz , +420 226 200 400
Charita Česká republika www.charita.cz	Vladislavova 12, 110 00 Praha 1 sekreariat@charita.cz
InBáze www.inbaze.cz	Legerova 357/50, 120 00 Praha 2 info@inbaze.cz , +420 739 037 353
INFO-DRÁČEK www.info-dracek.cz	Libušská 319/126, 142 00 Praha 4 info@info-dracek.cz , +420 778 050 186
Klub Hanoi www.klubhanoi.cz	Libušská 319/126, 142 00 Praha 4 klubhanoi@klubhanoi.cz , +420 603 583 690
La Strada www.strada.cz	P.O.Box 305, 11 21 Praha 1 lastrada@strada.cz , +420 222 71 71 71
META – Společnost pro příležitosti mladých migrantů www.meta-ops.cz	Ječná 17, 120 00 Praha 2 info@meta-ops.cz , +420 222 521 446
Mezinárodní organizace pro migraci www.iom.cz	Argentinská 38, 170 00 Praha 7 prague@iom.int , +420 233 370 160
MOST PRO www.mostlp.eu	17. listopadu 216, 530 02 Pardubice info@mostlp.eu , +420 467 771 170 Pobočky v Ústí nad Orlicí a Hlinsku: www.mostlp.eu
Multikulturní centrum	Náplavní 1, 120 00 Praha 2

Praha	infocentrum@mkc.cz , +420 296 325 345
www.mkc.cz	
Organizace pro pomoc uprchlíkům	Praha: Kovářská 4, 190 00 Praha 9 opu@opu.cz , +420 730 158 779
www.opu.cz	Brno: Josefská 8, 602 00 Brno opu.brno@opu.cz , +420 731 448 938
	Hradec Králové: Tř. Karla IV. 1222, 500 02 Hradec Králové yvona.hofmanova@opu.cz , +420 733 121 186
	Plzeň: Sady Pětatřicátníků 33, 300 01 Plzeň opu.plzen@opu.cz , +420 604 809 165
	Ostrava: Českobratrská 2227, 702 00 Ostrava opu.ostrava@opu.cz , +420 604 221 035
Poradna pro integraci	Praha: Opletalova 921/6, 110 00 Praha 1
www.p-p-i.cz	paha@p-p-i.cz , +420 603 281 269
	Ústí nad Labem: Velká Hradební 33, 400 01, Ústí n. L. usti@p-p-i.cz , +420 475 216 536
Poradna pro občanství, občanská a lidská práva	Ječná 7, 120 00 Praha 2 poradna@poradna-prava.cz , +420 270 003 280
www.poradna-prava.cz	Pobočky (12): www.poradna-prava.cz/detail/8-kontakt/
Sdružení občanů zabývajících se emigranty	Brno: Mostecká 855/5, 614 00 Brno soze@soze.cz , +420 545 213 643
www.soze.cz	Olomouc: Ostružnická 336/28, 779 00 Olomouc soze.olomouc@soze.cz , +420 585 242 535
Sdružení pro integraci a migraci	Baranova 33, 120 00 Praha 3 poradna@refug.cz , +420 224 224 379
www.integrace.com	
Sedm paprsků	Spořická 328/26, 184 00 Praha 8 vera.dousova@sevenrays.cz , +420 233 544 553
www.sevenrays.cz	
Slovo 21	Štěpánská 1, 120 00 Praha 2 slovo21@centrum.cz , +420 222 518 554
www.slovo21.cz	

Služba cizinecké policie	Ředitelství: Olšanská 2, 130 51 Praha 3
Policie ČR	pp.rscp.sekretariat@pcr.cz , +420 974 841 219
www.policie.cz/sluzba-cizinecke-policie.aspx	Krajská pracoviště a kontakty: www.policie.cz/clanek/oddeleni-pobytovych-agend.aspx
Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra	Lhotecká 7, 143 01 Praha 7 podatelna@suz.cz , +420 974 827 118 Kontakty na zařízení ve správě SUZ: www.suz.cz > <i>Kontakty > Všechny kontakty > Všechna zařízení</i>
Veřejný ochránce práv	Údolní 39, 602 00 Brno podatelna@ochrance.cz , +420 542 542 111
Žebřík – centrum podpory cizinců	Raisova 1159, 796 01 Prostějov zebrik@zebrik-os.cz , +420 776 347 021
www.zebrik.org	

Informační zdroje

V elektronické podobě jsou dostupné stovky materiálů, jejichž výčet není postižitelný snad žádnou publikací. Výňatek pro každou z kategorií uvádíme v následující tabulce:

Vzdělávání	
http://www.nidv.cz http://cizinci.nidv.cz	Národní institut pro další vzdělávání nabízí kurzy češtiny pro cizince a další semináře pro pedagogy
http://www.p-p-i.cz	Poradna pro integraci vypisuje různé kurzy pro pedagogy včetně akcí <i>na klíč</i> pro školy.
http://www.meta-ops.cz	META poskytuje semináře pro pedagogy i pro školy na objednávku.
http://www.lidskaprava.cz	Amnesty International pořádá kurzy pro pedagogy zaměřené na lidská práva
http://www.clovekvtisni.cz	Člověk v tísni pořádá mnoho seminářů a workshopů pro pedagogy s tématy migrace, interkulturního a inkluzivního vzdělávání
http://www.cicpraha.org	Centrum pro integraci cizinců nabízí kurz lektorských dovedností pro učitele

	češtiny.
Legislativa a právní pomoc	
http://www.migrace.com	Centrum pro integraci a migraci poskytuje cizincům bezplatné právní poradenství
http://www.opu.cz	Organizace pro pomoc uprchlíkům poskytuje právní a sociální poradenství
http://www.p-p-i.cz	PPI zajišťuje poradenství vzdělávací, právní i sociální
http://www.suz.cz	Státní Správa uprchlických zařízení svým klientům pomáhá se sociálním poradenstvím
http://www.soze.cz	SOZE poskytuje právní pomoc cizincům ve všech oblastech
Další metodické materiály	
http://www.lidskaprava.cz	Web Amnesty International věnovaný lidským právům
http://www.holocaust.cz	Největší český web s tematikou holocaustu včetně archivu
http://www.jsns.cz	Web Jeden svět na školách (Člověk v tísní) s mnoha sociálními, lidsko-právními ad. tématy (videa, pracovní listy aj.)
http://www.varianty.cz	Další web ČvT věnovaný interkulturním tématům, ke stažení je elektronická příručka.
Tematické časopisy	
Třídní učitel http://www.zivot-bez-zavislosti.cz	Časopis zaměřený na vedení třídy, třídnické hodiny a třídní management ve všech ohledech
AHOJ http://www.casopis-ahoj.cz	Online časopis pro cizince studující český jazyk
interculture journal http://www.interculture-journal.com	Německý odborný časopis zaměřený na interkulturní komunikaci a práci
International Journal of Intercultural Relations	V angličtině vydávaný odborný časopis věnovaný zejména výzkumu a teorii interkulturality
Učitelské noviny http://www.ucitelskenoviny.cz	Klasický informační časopis s občasnými články o cizincích
Weby cizineckých komunit	
Artek http://www.artek.cz	Spolek rusky mluvících studentů

Česko-vietnamská společnost http://www.cvs-praha.cz	Největší společnost podporující česko-vietnamskou spolupráci
Zaedno http://www.zaedno.org	Web spolku podporujícího bulharskou kulturu v Česku
Ukrajinská iniciativa v ČR http://www.ukrajinci.cz	Organizace zaměřená na podporu ukrajinské kultury
Orer http://www.orer.eu	Web časopisu pro Armény
Humanitas Afrika http://www.humanitasafrika.cz	Web seznamující s africkou kulturou a životem, spojuje české a africké prostředí
Česko-ruská společnost http://www.spnv.cz	Spolek podporující ruskou menšinu, společenské a kulturní vazby mezi Českem a Ruskem
Elim-aj http://elim-aj.web-box.ru	Web kazašské menšiny v Česku
Nairi http://nairi.webnode.cz	Web arménských krajanů v ČR

Slovníček vybraných pojmů

akulturace	Osvojování si prvků kultury jedincem. Nastává počátečním setkáním s novým vlivem a děje se po celou dobu trvání kontaktu. Rozlišujeme dobrovolnou (např. od narození) a nucenou (např. v zájmu začlenění do majority). Obě formy mají individuální průběh a trvání.
asimilace	Jedna z fází začleňování jedince do majoritní společnosti. Spočívá v maximálním začlenění na úkor původní kultury.
azyl	Zkrácené vyjádření institutu mezinárodní ochrany občanů jiné země před pronásledováním. Zákon udává, za jakých podmínek může být udělen, komu a s jakou platností.
civilizace	Souhrnné označení pro populaci, která sdílí stejný či podobný vzor kultury (politika, jazyk, náboženství, světonázor ad.).
džihád	Náboženská povinnost muslimů šířit islám, skládá se ze čtyř přístupů (srdcem, mečem, rukou, jazykem) a představuje především vnitřní rozměr islámu jako náboženství. Různé vlivné skupiny využívají termín pro boj o moc či vyvolání pocitu strachu.
emigrace	Proces územního pohybu obyvatel směrem vně vlastního území.
exkluze	Vyloučení, nejčastěji ve spojení sociální exkluze jako vyloučení jedince ze společnosti.
extremismus	Názor stojící mimo normu z pohledu posuzované skupiny.
fundamentalismus	Z latinského <i>fundamentum</i> (základ) vychází snaha o dodržování základních pravidel s důrazem na jejich striktní dodržování. Často bývá spojován s politickým či náboženským životem. Tvoří protiklad modernismu a změnám.
ghetto	Území obývané vyloučenými jedinci. Původní označení z benátské čtvrti, kde sídlili benátsští Židé. Dnes má více významů, v ČR se vztahuje k sociálnímu statusu, existují také názorová, náboženská, ekonomická ghetta. O tématu více na webu

	Agentury pro sociální začleňování.
globalizace	Proces vzájemného propojování světa v různých rovinách. Nejčastěji se hovoří o globální ekonomice či komunikaci. Globalizace se také významně podílí na multikulturalismu.
identita	Proces uvědomění si sebe sama v podobě ustanovování vlastní osobnosti na základě kontaktu s okolním prostředím. Skládá se vždy z více vrstev podle okolností (vícenásobná identita). Ověřujeme si ji odpověďmi na otázky <i>Kdo jsem?/Kdo nejsem?</i>
imigrace	Proces územního pohybu obyvatel směrem dovnitř cizího území.
inkluze	Z dnešního pohledu vrcholná fáze začleňování jedince do majoritní společnosti. Jde o naprosté začlenění bez ohledu na odlišnost (ve vzdělávacím kontextu plní každý vzdělávací cíle s ohledem na své aktuální možnosti a potenciál).
integrace	Jedna z fází začleňování jedince do majoritní společnosti (ve vzdělávacím kontextu je „odlišnému“ jedinci poskytnuta podpora, ale musí plnit zcela stejné vzdělávací cíle jako žáci intaktní).
kultura	Souhrn vlivů společnosti a celé civilizace (někdy se zaměřuje), který spoluvytváří osobnost jedince. Podle kulturních vzorců se identifikujeme se společností nám blízkou. Jako celek má mnoho prvků (jazyk, tradice, sdílená historie, náboženství, rodina a její formy, návyky atd.).
liberalismus	Názorový proud vstřícný k vnějším vlivům, stojí za svobodou jedince a jeho právy. Liberální společnost obvykle neomezuje jedince zbytečnými nařízeními, ovšem vyžaduje vysokou aktivitu jedinců ve smyslu sebezabezpečení.
migrace	Územní pohyb populace, existuje dlouhodobá (např. stěhování, útěk před válkou) a krátkodobá (např. docházka do školy, dovolená). Podle směru rozlišujeme emigraci a imigraci.
nacionalismus	Názorový proud upřednostňující identifikaci jedince nejprve s národem a jeho ideami, posléze s dalšími skupinami

	společnosti. Nacionalismus staví národ nad osobní hodnoty, čímž může omezovat možnosti začleňování odlišných kulturních vlivů.
propaganda	Nástroj (často) politické moci, který směřuje proti vybranému jevu či sociální skupině. Nadužívá stereotypů a předsudků v neprospěch vybraného jevu s účelem ovlivnění většinové společnosti.
radikalismus	Z latinského <i>radix</i> (kořen) směřuje k jádru problému, často ovšem v kontrapunktu k obecně přijímanému. Tento rozpor ústí do dalších sporů.
segregace	Jedna z fází začleňování jedince do majoritní společnosti. Umožňuje udržení vlastní kulturní tradice ovšem za cenu sociálního vyloučení (odmítnutí majoritou).
sekularizace	Proces oddělení náboženství od státní správy (přeneseně celé společnosti) a vzájemného vlivu, protikladem je desekularizace. Pokud církve neovlivňují státní moc, hovoříme o sekularizovaném či sekulárním státu (např. Francie).
stereotyp	Myšlenkový konstrukt (obraz) typický pro každou skupinu, spočívá ve vytvoření ustálené a sdílené soustavy myšlenek a představ o jevu/skupině. Rozlišujeme pozitivní a negativní stereotypy.
terorismus	Projev politického násilí vůči sociální skupině, cílem je vzbudit strach a tím ovládat společnost. Ve 21. století se zvyšuje četnost útoků teroristických skupin i kvůli mediálnímu dosahu (Paříž, Brusel, Berlín, Madrid, Londýn, New York).

Závěr

Tady je to mé tajemství, úplně prostinké: správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné.

A. de Saint-Exupéry: Malý princ

Quo vadis?

Přesné znění otázky *Kam kráčíš, české školství?* a odpověď na ni hledá současné pedagogické prostředí řadu let. Většinou se hledání neobejde beze slov, jakými jsou reforma, kurikulum, kompetence. Pro školní život jsou to jistě klíčová témata, ovšem učitel ve své každodenní potřebě nesahá po paradigmatech: vystačí si s cílem krátkodobým (vyučovací hodina, týden, měsíc). Koncepční pojetí vybraného celku se pak řeší u ročníků, průřezových témat, očekávaných výstupů pro žáky 5. a 9. ročníku.

Kardinální otázkou, jež spojuje obě roviny pedagogického plánování a práce, by mělo být to, jak přizpůsobit vzdělávací systém (podmínky, vstupní a výstupní parametry, cíle...) současnému světu, potřebám společnosti

Otázky se zrádnou odpovědí

K čemu mi to jednou bude?

Proč se to mám učit?

Vždyť si to můžu najít, tak na co si budu pamatovat?

a spolupráci mezi školami (v rámci území i v rámci hierarchie)? Odpověď ovšem vyžaduje mnohem více prostoru, než má tento text. Snažíme si neustále pokládat podobné otázky a hledat cesty k jejich řešení.

Jedna z takových otázek by mohla znít: *Za jakých podmínek mohou žáci-cizinci být v českých školách úspěšní?*, případně *Jak mohu pomoci žákovi-cizinci najít cestu k pochopení a ovládnutí znalostí českého školství?* atd.

Hic sunt leones

Nechceme si hrát na jediné spravedlivé, všehoznalé autority – nemůžeme totiž mít všechny vaše zkušenosti. A pochopitelně nechceme ani diktovat jediný správný postup. Proto jsme si dovolili poslední stať této publikace věnovat vizi.

Demografové a statistici předpovídají²⁷ na konec století přibližně stejný počet obyvatel České republiky podmíněný udržení počtu přichozích cizinců. Bez vnějších impulsů bude obyvatel ubývat (až na cca 7,2 mil.) a populace výrazně zestárne. Střední a optimistická varianta předpokládá navýšení jednak cizinců dospělých, jednak také dětí v českých školách. Při pohledu na vývoj počtu žáků-cizinců si musíme připustit, že tento nárůst (být pozvolný) započal.

V nastíněných podmínkách bude nutné (nejen!) u žáků-cizinců znát výchozí podmínky, individualizovat výuku, prohloubit empatické schopnosti na všech stranách, posilovat kompetence pedagogické i žakovské, budovat zdravé vztahy, plnit formální požadavky, prosociálně působit, motivovat a naplňovat zástup dalších činností.

Právě zde leží největší podíl budoucí práce: teoretická východiska ponechme odborným komisím a zaměřme se na praktický pedagogický život. V oblasti sociálních služeb, kulturních projektů, komunitního plánování atd. se jako skvělý a funkční způsob jeví networking. Výše popsaná spolupráce mezi školami je jedním z možných klíčů k českým školám budoucnosti.

²⁷ Kol. autorů: *Projekce obyvatelstva České republiky 2018-2100*. Praha: ČSÚ, dostupné z URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/projekce-obyvatelstva-ceske-republiky-2018-2100>.

Pokud by načrtnutý model opravdu fungoval, žák-cizinec by mohl mít provázanou strukturu vzdělávací, společenskou, volnočasovou, profesní aj. do maximální možné míry, čímž by se jistě podpořila jeho úspěšnost. Úskalím jsou – ostatně jako vždy – ochota, finance, vyjasněné kompetence, odborná garance či personálie. Networking v prostředí škol může přinášet také pozitivní vztahy a výsledky na úrovni místní, krajské i mezinárodní (např. projekt eTwinning). V českém pohraničí se tak mj. nabízí možnost příhraničního partnerství škol (Ústecký kraj – Sasko), čímž se jazykové kompetence dostávají o úroveň výše. Zde už ovšem brouzdáme na poli školského managementu, marketingu a do jisté míry také public relations.

Na starých mapách najdeme často nápis *Hic sunt leones – Tady žijí lvi*. Cestovatele měl varovat, že se jedná o neprobádanou zemi, místo neznámé, kde je všechno možné. My jsme si nyní zkusili alespoň část nápisu z pedagogické mapy vymazat prostřednictvím této publikace.

Stejně jako mapa poskytuje návod, jakou cestou (ne)jít a co nás potká, i tato metodika se snaží dát učitelům návod, jak s žákem-cizincem a hlavně třídou, do níž žák-cizinec přichází, pracovat. Jak jsme v úvodu řekli: Cesta je cíl. Pokud vám metodika byla alespoň na části cesty ku pomoci, jdeme správným směrem.

Věcný rejstřík

absence	42, 57	komunikace	8, 12, 16, 17, 24, 29, 31, 32, 43, 54, 55, 56, 66, 68, 69, 75, 80, 81, 147, 149, 157, 158
adaptace	21, 51, 77	komunita	23, 84
akulturace	26, 47	komunitní škola	85
asimilace	47, 148	konflikt	8, 12, 18, 19
asistent	48, 51	krajanský spolek.....	24
adaptační	52	kultura	20, 31, 80, 140, 149, 158
interkulturní	51	kulturní šok.....	21
autorita	57, 58, 69	labeling.....	36, 55
azyl.....	9, 11, 41, 45, 141, 142, 148	média	8, 11, 36, 37, 38, 68
bezpečnost.....	7, 77, 139	migrace.....	9, 10, 11, 60, 140, 141, 142, 145, 146, 149
Bilingvismus	17, 158	motivace.....	17, 58, 59, 72, 73
cíl	4, 5, 43, 72, 73, 78, 79, 153	multikulturalismus	20, 78, 139, 142, 156, 157, 158
diferenciace.....	12, 64	muslim.....	19, 66, 67, 69
DVPP	59	náboženství	14, 18, 19, 34, 35, 58, 63, 68, 148, 149, 150
emigrace	148	networking	152
etnicita	14	nostrifikace	41, 44
eTwinning	80	občanství	41, 45, 78, 81, 141, 144
evidence.....	41, 44, 61	organizace	57, 62, 68, 70, 84, 140, 143
exkluze	47, 49, 148	osobnost.....	18, 19, 20, 54, 57, 58, 149
extremismus.....	16, 36	partnerské školy.....	80
geopolitika	7	pedagogicko-psychologická poradna ..	43, 48
ghetto	148	písmo.....	16, 69
globalizace	12, 20, 22, 148	plán	5, 26, 42, 43
hodnocení ...	4, 17, 28, 29, 44, 48, 62, 63, 69, 72, 73, 157	pokrývka hlavy	66, 77
holocaust	35, 146	pomůcky	74, 75, 85
identita	23, 149	populace	4, 149, 152
imigrace	149	prezentace	82
individualizace.....	72, 73	projektová výuka	79, 80, 81
inkluze.....	4, 5, 46, 79, 149, 157	propagace.....	56
integrace	47, 149	předsudek.....	11, 13, 31, 32, 33, 36, 55, 157
islám	19, 52, 68, 69, 148	radikalismus.....	31, 149
izolace.....	25	Rámcový vzdělávací program	25, 49, 78
jazyk.....	14, 16, 17, 24, 25, 26, 29, 42, 43, 47, 52, 58, 59, 60, 63, 66, 70, 71, 72, 73, 75, 81, 146, 148, 149, 153, 159	rasa.....	14, 15
jazyková příprava	24, 70	rasismus.....	32
klasifikace.....	44, 69, 70, 73	reemigrace.....	25
kompetence	5, 37, 43, 52, 53, 55, 65, 73, 151, 152, 153, 157	rodiče	65

rodina ...	18, 22, 26, 65, 66, 68, 139, 149, 157	tolerance	54, 66
segregace.....	150	tradice	11, 18, 58, 63, 66, 84, 149, 150
sociální bublina	37	třídnická hodina.....	6, 56, 57, 81, 85, 146
sociální síť.....	36, 83	vedení školy.....	56, 62, 69, 71, 81
stereotyp	29, 30, 36, 47, 150	víra	18, 35
stres.....	48	výchovný poradce. 22, 35, 43, 48, 52, 57, 63,	65, 70
subkultura.....	22	vysvědčení.....	41, 44
svátek (náboženský).....	19, 67, 68	vyučovací hodina	77, 151
škola 4, 22, 23, 26, 29, 41, 44, 65, 69, 70, 76,		xenofobie	32
77, 159		zákon.....	39, 40, 42, 62, 68, 160
školní jídelna.....	63, 67	znalost... 4, 16, 17, 31, 43, 46, 54, 62, 63, 64,	
tělocvična.....	77	66, 71, 73, 74, 78, 80, 81, 151	
terorismus.....	9, 150		
tlumočník.....	22, 62		

Použitá literatura

Monografie, sborníky

Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016 – 2018. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Allport, G. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.

Balvín, J. (2005). *Identita ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin.

Beckouche, P., & Richard, Y. (2005). *Atlas nové Evropy*. Praha: Albatros.

Bible: překlad 21. století. Praha: Biblion 2009.

Bobysudová, L. (2005). *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům.

Breton, R. (2007). *Atlas jazyků světa*. Praha: Albatros.

Buryánek, J. (2002). *Interkulturní vzdělávání*. Praha: Člověk v tísni.

Buryánek, J. (2005). *Interkulturní vzdělávání II*. Praha: Člověk v tísni.

Cílková, E. (2007). *Náměty pro multikulturní výchovu*. Praha: Portál.

Čapková, K., & Frankl, M. (2008). *Nejisté útočiště*. Praha - Litomyšl: Paseka.

Čermáková, J. (2000). *Ty + já = kamarádi*. Praha: ISV.

ČSÚ, (2015). *Cizinci v České republice*. Praha: Český statistický úřad.

Demjančuk, N., & Dotárová, L. (2005). *Vzdělání a extremismus*. Praha: Epoque.

Durozoi, G., & Roussel, A. (1994). *Filozofický slovník*. Praha: EWA edition.

Evropská agentura pro rozvoj speciálního vzdělávání (2012). *Profil inkluzivního učitele*. Dánsko, Odense: Evropská agentura pro rozvoj speciálního vzdělávání.

Fujda, M., Klocová, E., & Kundt, R. (2011). *Identity v konfrontaci*. Brno: Masarykova univerzita.

Fukuyama, F. (2002). *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers.

Gross, J. (2008). *Strach*. Brno: JOTA.

- Gulová, L. (2008). *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hansen Čechová, B. (2009). *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků*. Praha: Portál.
- Harding-Esch, E., & Riley, P. (2008). *Bilingvinní rodina*. Praha: Portál.
- Huntington, S. (2001). *Střet civilizací*. Praha: Rybka Publishers.
- Janebová, E. (2010). *Interkulturní komunikace ve škole*. Praha: Fortuna.
- Jirásková, V. (2006). *Multikulturní výchova: předsudky a stereotypy*. Praha: EPOCH.
- Katrňák, T. (2003). *Sociální inkluze*. Brno: Masarykova univerzita.
- Kosek, J. (2011). *Právo (n)a předsudek*. Praha: Dokořán.
- Kostecká, Y. (2013). *Žáci-cizinci v českých základních školách*. Praha: Univerzita Karlova.
- Kuchař, P., & Balek, P. (2011). *Integrace cizinců: případ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.
- Lechta, V. (2016). *Inkluzivní pedagogika*. Praha: Portál.
- Matějček, T. (2007). *Malý geografický a ekologický slovník*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti.
- Miller, D. (2003). *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Praha: Barrister & Principal.
- Moree, D. (2015). *Základy interkulturního soužití*. Praha: Portál.
- Morgensternová, M. (2011). *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika.
- Němečková, I. (2003). *My a ti druzí*. Praha: Multikulturní centrum.
- Parker, M. (2017). *Povídejte si s dětmi: velké myšlenky*. Praha: TRITON.
- Pavlát, L. (2007). *Židé – dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze.
- Preissová Krejčí, A. (2014). *Multikulturalismus – ztracené paradigma?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Preissová Krejčí, A. (2016). *Za hranice multikulturalismu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

- Preissová Krejčí, A., & Švachová, I. (2013). *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Průcha, J. (2011). *Multikulturní výchova*. Praha: Triton.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [s úpravami k roku 2017]*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický.
- Roodman, D. M. (2000). Budování udržitelné společnosti. In L. D. Brown (Ed.), *Stav světa na přelomu tisíciletí* (pp. 285-318). Praha: Hynek.
- Šindelářová, J., & Škodová, S. (2012). *Metodika práce s žáky-cizinci v základní škole*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.
- Šlachta, M. (2007). *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti.
- Švingalová, D. (2007). *Úvod od multikulturní výchovy*. Liberec: Liberecké romské sdružení.
- Tashlin, F. (2012). *Medvěd, který nebyl*. Praha: Baobab.
- Welzer, H. (2010). *Můj děda nebyl nácek*. Praha: Argo.

Elektronické zdroje

cizinci.nidv.cz [online] Národní institut dalšího vzdělávání 2016, dostupné z URL:<<http://cizinci.nidv.cz/>>.

Cizinci: počet cizinců | ČSÚ [online], Český statistický úřad 2017, dostupné z URL:<<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>>.

Česká školní inspekce ČR - Tematická zpráva - Vzdělávání dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem [online], Česká školní inspekce 10. 9. 2015, dostupné z URL:<<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Vzdelavani-deti-a-zaku-s-odlisnym>>.

Home - Eurostat [online], European Comission 2018, dostupné z URL:<<http://ec.europa.eu/eurostat>>.

Informace pro cizince - Ministerstvo vnitra České republiky [online], Ministerstvo vnitra České republiky 2017, dostupné z URL:<<http://www.mvcr.cz/clanek/sluzby-pro-verejnost-informace-pro-cizince-informace-pro-cizince.aspx>>.

MŠMT ČR [online], Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2018, dostupné z URL:<<http://www.msmt.cz/>>.

Naši nebo cizí? | Židé v českém 20. století [online], Židovské muzeum v Praze 2011, dostupné z URL:<<http://www.nasinebocizi.cz/>>.

Procházková, L., & Titěrová, K. (2015). *Hello Czech Republic Doma v nové zemi* [PDF]. Dostupné z URL:<http://meta-ops.cz/sites/default/files/meta_prirucka_hello_cr.pdf>.

Radostný, L. a kol. (2011). *Žáci s odlišným mateřským jazykem* [PDF]. Dostupné z URL:<http://meta-ops.cz/sites/default/files/meta_zaci_s_omj_v_ceskych_skolach_metodika.pdf>.

suz.cz [online], Správ uprchlických zařízení Ministerstva vnitra 2017, dostupné z URL:<<http://www.suz.cz/>>.

Uvodni stranka | Inkluzivní škola [online], META o.p.s. 2015, dostupné z URL:<<http://www.inkluzivniskola.cz/>>.

Vodňanská, Z. a kol. (2018). *Jaká je škola u mě doma* [PDF]. Dostupné z URL:<https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/meta_jaka_je_skola_u_me_doma_2018.pdf>.

Zilcher, L. (2016). Vliv proinkluzivního edukačního prostředí na postoje žáků vůči osobám se znevýhodněním (PDF; Disertační práce, PedF UK, Praha). Dostupné z URL: file:///C:/Users/ricanj/Downloads/IPTX_2013_2_11410_0_417370_0_149211.pdf

Zákony a jiné předpisy

Vyhláška MŠMT č. 27/2016, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Vyhláška MŠMT č. 412/2006, o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

Vyhláška MŠMT č. 72/2005, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.

Vyhláška MŠMT č. 256/2012, o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.

Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky.

Ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 326/ 1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679.